Grote Atlas van de Verenigde Oost-Indische Compagnie
Comprehensive Atlas of the Dutch United East India Company

. . . . .III Grote Atlas van de Verenigde Oost-Indische Compagnie, Supplement op de delen I t/m V /
III Comprehensive Atlas of the Dutch United East India Company, Supplement to Volumes I to V

384 . . . Deel / Volume V: Afrika / Africa

384. . . . [Anoniem / Anonymous], 1794 :
Order van Battaille / G'executeerd aan de Linker Vleugel van de Caap den 14. Maij 1794.
Battle Order / Executed on the Left Wing of the Cape [Forces] on the 14th of May 1794.

385. . . . [Johannes Vingboons, ca. / c. 1660] :
[Kaart van de zeeroute om de noord naar de Atlantische Oceaan].
[Chart of the northern sea route into the Atlantic Ocean].

385. . . . [Johannes Vingboons, ca. / c. 1660] :
Caerte van de / Canarische Eijlanden.
Chart of the / Canarian Islands.

386. . . . [Johannes Vingboons, ca. / c. 1660] :
Caerte van de / Sovte Eijlanden.
Chart of the / Salt Islands [Cape Verde Islands].

386. . . . [Johannes Vingboons, ca. / c. 1660] :
[Kaart van de westkust van de Kaap van de Saldanhabaai tot de Valsbaai].
[Chart of the west coast of the Cape from Saldanha Bay to False Bay].

387. . . . [Johannes Vingboons, ca. / c. 1660] :
Aldus Vertoond haer de / Tafel Bay, Gelegen aen / Cabo de Boã Esperança.
Thus the Table Bay, / Presents itself, Situated at the / Cape of Good Hope.

387. . . . [Johannes Vingboons, ca. / c. 1660] :
El Cabo de Boã / Esperança.
De Kaap de Goede / Hoop.
The Cape of Good / Hope.

388. . . . [Anoniem / Anonymous], 1782 :
Kaart der Situatie van het zuijder deel van Africa, omtrent de Caap de Goede Hoop [. . .].
Map of the Situation in the southern part of Africa, around the Cape of Good Hope [. . .].

389. . . . [Anoniem / Anonymous, ca. / c. 1790] :
[Kaart van het westelijke deel van de Kaapkolonie].
[Map of the western part of the Cape Colony].

390 . . . [Pieter Potter, ca. / c. 1656] :
[Kaart van de Valsbaai tot de Tafelbaai].
[Map from False Bay to Table Bay].

391. . . . [Anoniem / Anonymous], 1786 :
Situatie van het zee-strand / langst den Zuijd Westelijken / oever omtrend de Baaij van / Van Cams, en Bewesten ten / Zuijden, den Leeuwen-Kop / Cabo de Goede Hoop / 1786.
Situation of the sea-shore / Along the South West / coast, around Camps / Bay, and to the South West / of the Lion's Head / Cape of Good Hope / 1786.

391. . . . [Anoniem / Anonymous, 1803-1805] :
[Kaart van Gordons Baai].
[Chart of Gordon's Bay].

392. . . . Leijsten en / and Barbier, 1786 :
Plan van de Baay Fals / En Aangelegen Situatie [. . .].
Chart of False Bay / And Surrounding Situation [. . .].

393. . . . [Josephus Jones, toegeschreven / attributed, ca. / c. 1791/1803-1805] :
Plan / van de Situatie en legging der / Jackhals=Valley [. . .].
Plan / of the Situation and location of Jackhals Valley [. . .].

393. . . . [Josephus Jones, toegeschreven / attributed, ca. / c. 1791/1803-1805] :
Plan / van de Situatie en Legging der Plaats / Baas=harmens=kraal [. . .].
Plan / of the Situation and Location of the Farm / Baas Harmenskraal [. . .].

393. . . . [Josephus Jones, toegeschreven / attributed, ca. / c. 1791/1803-1805] :
Plan / van de Situatie eener Stuk Lands / geleegen om en aan de Harder Valley [. . .].
Plan / of the Situation of a Parcel of Land / situated on and near Harder Valley [. . .].

394. . . . [Louis Michel Thibault, 1787-1791] :
Plan / De La Situation presente du Grand Hopital de la Compagnie.
Plattegrond / Van De huidige Situatie van het Grote Hospitaal van de Compagnie.
Plan / Of The present Situation of the Company's Grand Hospital.

Deel 3.3 / Part 3.3

395. . . . [Louis Michel Thibault, 1791] :
[Indeling en doorsnede van het compagnieshospitaal].
[Plan and cross-section of the Company's hospital].

395. . . . [Louis Michel Thibault, 1791] :
[Aanzicht van de rechter zijvleugel en doorsnede van het middengedeelte van het hospitaalcomplex].
[View of the right-hand lateral wing and cross-section of the central building in the hospital complex].

396 . . . [Louis Michel Thibault, 1791] :
[Aanzichten van de geprojecteerde en van de bestaande toestand van het middengedeelte van het hospitaalcomplex].
[Views of the projected and the existing situation of the central building in the hospital complex].

396 . . . [Anoniem / Anonymous, 1695] :
[Pertinente afbeelding van 't nieuw gebouwten / wedersijds van de dwarsmuur, strekkende van uijt de punt / Catzenellebogen, tot door de kerk van d'oude 's gouverneurs / bouwvallig woonhuijs in de gardijn tusschen de punten Orange / en Leerdam, geprojecteerd tot een beknopte woning voor den / administratie, en verdere raden].
[Accurate depiction of the new buildings / on both sides of the cross wall, extending from the bastion / Catzenellenbogen, to beyond the church in the governor's / dilapidated old house at the curtain wall between the Orange / and Leerdam bastions, projected as a modest accommodation for the / administration and other councils].

397. . . . [Louis Michel Thibault, ca. / c. 1786] :
Plan de La Citadelle [. . .].
Plan van De Citadel [. . .].
Plan of The Citadel [. . .].

398. . . . L.M. Thibault, [1803-1805] :
Project / d'un Grand Angard, couvert en Algamasse, / Soutenu par des Arcades, pour ressérer L'artillerie / de Campagne, et divers autres objects de Guere.
Project / voor een Grote Bergplaats, afgedekt met Cement, / Ondersteund door Bogen, om de Veldartillerie / in onder te brengen, en allerlei andere Krijgsbenodigdheden.
Project / for a Great Hangar, its roof coated with Cement, / Supported by Arcades, as a store for the Field / Artillery, and various other War equipment.

398. . . . [Louis Michel Thibault, 1803-1805] :
Plan, et projet de rétablissement d'un Angard, / Situé au Kalk Branderry; pour servir a resserer l'artillerie de Campagne.
Plan, en project voor de herbouw van een Bergplaats, / Gelegen bij de Kalkbranderij; om te dienen als onderkomen voor de Veldartillerie.
Plan, and project for the reconstruction of a Hangar, / Situated at the Lime Kiln; to serve as a store for the Field artillery.

399 . . . [Anoniem / Anonymous, ca. / c. 1786] :
[Schetsplan voor de verbetering van de couvre-face Van Imhoff].
[Sketch plan for the improvement of the couvre-face Van Imhoff].

399 . . . [Anoniem / Anonymous], 1790 :
Plan en Stand-Tekening Van de Gebouwen op Imhof aan de Caap de Goede Hoop. in den Jaare 1790.
Plan and Elevation Drawing Of the Buildings at [the couvre-face] Van Imhoff at the Cape of Good Hope. in the Year 1790.

400 . . . C.J. van de Graaff, 1786 :
Plan van de Citadel, of het Casteel de Caap de Goede Hoop, / En van een Project, tot Verbetering, en Versterking van dese Fortresse.
Plan of the Citadel, or the Castle at the Cape of Good Hope, / And of a Project, for the Improvement, and Fortification of this Fortress.

401. . . . [Cornelis Jacob van de Graaff, 1786-1787] :
[Projectplan voor de verbetering van het Kasteel aan Kaap de Goede Hoop, alternatief 1].
[Project plan for the improvement of the Castle at the Cape of Good Hope, alternative 1].

401. . . . [Cornelis Jacob van de Graaff, 1786-1787] :
[Projectplan voor de verbetering van het Kasteel aan Kaap de Goede Hoop, alternatief 2].
[Project plan for the improvement of the Castle at the Cape of Good Hope, alternative 2].

Atlas Maior
nationaal archief
Universiteit Utrecht
KNAG

402 . . . [Sebastiaan Willem van de Graaff en/of, and/or Louis Michel Thibault, toegeschreven / attributed, 1786-1787] :
[Projectplan voor de Defensielinie Dordregt ten noordwesten van Kaapstad].
[Project Plan for the Dordregt Defence Line to the north-west of Cape Town].

403 . . . [Dominicus Michaelis Barbier], 1789 :
Afteekening van het voor-front van de Batterie Amsterdam op den Westelyke oever der Tafel-Baay aan Cabo de goede Hoop, diendende tot Elucidatie, om de Directie van het vuur, dat uyt deselve kan gedaan werden, / aantetoonen [...].
Depiction of the forefront of the Amsterdam Battery on the Western shore of Table Bay at the Cape of Good Hope, serving as an Elucidation, to establish the Direction of the fire, that can be given, / from the same [...].

404 . . . D.M. Barbier, 1789 :
Caart van een gedeelte der westelyken, Oever van de / Taafel-Baay aan Cabo de Goede-Hoop [...].
Map of a section of the western, Shore of / Table Bay at the Cape of Good Hope [...].

405. . . . Thibault, 1791 :
Plan de La moitiee de La Batterie / D'Amsterdam, au Cap de Bonne Espérance.
Plan van De helft van De Batterij / Amsterdam, aan Kaap de Goede Hoop.
Plan of One half of the Amsterdam / Battery, at the Cape of Good Hope.

406 . . . [Anoniem / Anonymous, ca. / c. 1786] :
[Situatieplan van Muizenberg en directe omgeving].
[Situation plan of Muizenberg and immediate environs].

406 . . . [Dominicus Michaelis Barbier, toegeschreven / attributed, ca. / c. 1787] :
[Projectplan voor een nieuwe versterking bij Muizenberg].
[Project plan for a new fortification at Muizenberg].

407 . . . [Dominicus Michaelis Barbier, toegeschreven / attributed, ca. / c. 1787] :
[Situatieplan en ontwerp voor een nieuwe versterking bij Muizenberg].
[Situation and project plan for a new fortification at Muizenberg].

408 . . . [Govert Cnoll, 1710] :
[Het bergje met de warme baden].
[The hill with its hot baths].

408 . . . [Govert Cnoll, 1710] :
[De Hottentots Hollandkloof].
[The Hottentots Holland Kloof/Gantouw Pass].

409 . . . [Jan Brandes, 1787] :
De nieuwe schans Amsterdam genaamt aan de Caap gebouwd van Ao 1780 tot 1787.
The new redoubt at the Cape called Amsterdam built from Anno 1780 to 1787.

409 . . . [Jan Brandes], 1786 :
De Plaats van de Heer Lochner geleegen van de Caap agt uuren, na hottentots holland, alwaar ik gelogeerd heb neegen maanden lang van Maji 1786 tot maartii 1787.
The Farm of Mr. Lochner located eigh hours from the Cape, towards Hottentots Holland, where I lodged for nine months from Maij 1786 to March 1787.

409 . . . [Jan Brandes], 1786 :
De Tafel en duyvelsberg van agteren te zien met de Zuyd ooste wolken bedekt en omgeeven, hetwelke alle namiddagen geschied. / Zynde deze bergen voor de middag zonder wolken klaar te zien.
Table Mountain and Devil's Peak as seen from the rear [when] covered and wrapped in clouds from the South-East, which happens every afternoon. / These mountains can be clearly seen without clouds before noon.

410-411 [Jan Brandes], 1786 :
De tafelberg & duivelsberg van de zeyde en de leeuwenstaart in't verschiet / te zien van de hofstade Vergenoegd toebehoorende aan de heer Lochner / omtrent 8 of 9 uuren gaans van de Caap na het hottentots holland op een groote vlakte.
Table Mountain and Devil's Peak from the side with the Lion's Rump in the distance / as seen from the estate Vergenoegd, the property of Mr. Lochner / about 8 or 9 hours by foot from the Cape towards Hottentots Holland on a wide plain.

410-411 [Jan Brandes], 1806 :
Kiörning och plöjning i cabo de goede hop.
Rijden en ploegen aan Kaap de Goede Hoop.
Riding and ploughing at the Cape of Good Hope.

410. . . . [Jan Brandes, ca. / c. 1805] :
Dessa 70 häster blifva hem kiörd af en pas karlar til häst från deras betes ställe tilat trampa eller tryska utsäden / som ärförut i ordning rund omterin tryske flo lagt, bredewit skulet eller sädes bon.
Deze 70 paarden worden door een paar man van de plaats waar zij grazen naar huis gedreven om het graan te trappelen of te dorsen / dat tevoren uitgelegd is op de dorsvloer, de schuur bij de graanopslag.
These 70 horses are being driven home by a few men from the place where they graze, so as to trample out or thresh the grain / which has previously been laid out on the threshing floor, the barn near the grain store.

410. . . . [Jan Brandes, 1786] :
Hottentot met een hoed op, witte kousen en veldschoe / nen en kralen om zyn middel, anders was hy geheel / nakend, met een stokje in zyn hand, met wollig / haair, en wynig bruin verwig van huid, zo / lang als gemeenlyk de witte menschen zyn.
Khoi wearing a hat, white stockings and field shoes / and beads around his waist, otherwise he was stark / naked, with a small staff in his hand, woolly hair, and light-brown skin, as / tall as white people commonly are.

411. . . . [Jan Brandes], 1786:
Gezigt van het wagthuysje by de kloof waardoor men van hottentots holland na ooverberg komt.
View of the guard's house at the gorge through which one goes from Hottentots Holland to Overberg.

411. . . . [Jan Brandes], 1786:
De kloof om van de kaap de goede hoop door hottentots holland na overberg te koomen [...].
The gorge by which to go from the Cape of Good Hope through Hottentots Holland to Overberg [...].

bladen / sheets 382-383:

Nationaal Archief, 4.VELH 328.4.

Jaffanapatnam den 28: September Anno 1719. M: Leusekan, geswooren lantm:er :
Jaffnapatnam, the 28th of September Anno 1719.
M. Leusekan, sworn land surveyor :

Generale Landcaart, in zig begrijpende het Geheele / commandement van Jaffanapatnam [...].

General Land-map, comprising the Entire / commandery of Jaffnapatnam [...].

Schaalstok van 3200. Rijnlandse Roeden, of 2 uuren gaans, â ider Van 1600. Roeden = [ca. 1 : 75.500] [1 : 151.000].
Scale-bar of *3200. Rijnlandse Roeden, of 2 uuren gaans, â ider Van 1600. Roeden* = [approximately 1 : 75,500] [1 : 151,000].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 99,5 x 141 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 99.5 x 141 cm.

Oriëntatie: het noorden is rechts.
Orientation: north is right.

Verklaringen: [rechtsonder] een beschrijving, als vervolg van de titel :
Explanations: [lower right] a description, in continuation of the title :

Verdeelt in vier provintien, de bewoonde en onbewoonde Eijlanden, / onder 't Jaffanapatnams district, mitsgaders de Wannij in ses Provintien, voorts de boord der Wannij, en de vier / kercken onder de selve gelegen met hare dorpen, Nevens de Landschappen Carretje, Parengiehittoekoelam, en / het bestek van Poedoekoedi-iripoe, vervolgens ook de Manaarse en Mantotse landen, met een Nette / Aanwijsing der kercken, gemeene weegen, tancken en Revieren, alomme gevonden, speciaal hoe de Manaarse kil haar / loop neemt met veele bogten en draaijingen, en Eijndelijk dat onder drie van de bovengemelte vier kercken aan de boord / Der Wannij 7. dorpen gelegen sijn, die de Wanniassen present in besit Hebben, teweten:
Onder de kerk Pringallie, zijn 3. dorpen, als: / Poedoekoelam. / Konenkoelam, en / Kooijlkoelam.
Onder de kerk Illipecarwe, d:to 3. d:to, teweeten: / Tigallie. / Atimoote, en / Kalnatie.
Onder de kerk Ponnorijn, is 1. d:to genaamt / Tiagame.

Met lett:ra A: getekent, ook in de provintie Carnawelpattoe een tank genaamt Maankoelam getekent met lett:ra / B:, onder de provintie Pannengammo, somede drie tanken in Cannicattemoele, waarvan twee gen:t Wedenalenkoelam, / en Ploiripoe, beijde getekent met lett:ra C: onder Poedoekoedi-iripoe, en de derde gen:t Carwepenmoeripoe, getekent met Lett:ra D: onder Meelpattoe gehoordende.

Alles volgens de G'eerde ordre van den, Wel Edelen gestr: heer Raad Extraordinair van Nederlants India, en Çeijlons / gouverneur m:r Isaac Augustin Rumpf, door den ondergesz: na voorgaande Exacte meeting opgemaakt en bijeen Gebragt, / zijnde daarbij ook navolgens Zijn Wel Edeles g'agt bevel 't effectief Wannijs-gebiet met een ligt blaauwe Grond van de andere / gedistingueert, en de Grensen van 'S konings-land met een Geele verwe afgeset en aangeweesen.
Jaffanapatnam den 28: September Anno 1719.
M: Leusekan.
Geswooren lantm:r.

Commandement Jaffnapatnam. In Deel IV: *Ceylon* is zowel in de inleidende hoofdstukken als in diverse kaartbijschriften uitvoerig aandacht besteed aan het werk van Martinus Leusecam (ook: Leusekan), gezworen landmeter in Jaffnapatnam, die in 1719 in opdracht van gouverneur Isaac Augustijn Rumpf (1716-1723) een gedetailleerd kaartboek van het commandement Jaffnapatnam met inleidende kaart van Ceylon als geheel samenstelde. (*Ceylon*, bladen 38-39, 240-262). Deze atlas bevindt zich sinds het midden van de negentiende eeuw als een losbladige deelverzameling in het Nationaal Archief, met betrekking waartoe in de bijschriften bij de kaarten op de bladen 242-243 en 264-265 in *Ceylon* werd vermeld dat tegenwoordig één van Leusecams oorspronkelijke 31 kaartbladen niet meer aanwezig was. Het ging daarbij om de grote overzichtskaart van het gehele commandement Jaffnapatnam met de aangrenzende Vanni-districten, naar het model van Jan Christiaensz Toorzees kaart uit 1698 op de bladen 236-237 en die van Baltus Jacobsz van Lier uit 1753 op de bladen 264-265. Deze uit historisch oogpunt zeer belangrijke kaart, het enige gedetailleerde overzicht van noordelijk Ceylon uit de gehele eerste helft van de achttiende eeuw, is kort na verschijning van Deel IV: *Ceylon* teruggevonden en wordt hier gereproduceerd op de bladen 382-383. Met deze verlate toevoeging aan de *Grote Atlas van de Verenigde Oost-Indische Compagnie* is het unieke kaartboek van Martinus Leusecam nu alsnog voor het eerst compleet en in de juiste onderlinge samenhang in reproductie toegankelijk gemaakt. Zie in dit verband ook het *Toegevoegd Supplement*, bladen 430-431.

Een opmerkelijke fout in deze kaart betreft de schaalbalk, die Leusecam heeft ingetekend met een lengte van 3200 Rijnlandse roeden (ca. 12 km). In een tweede, iets latere versie van zijn kaart van het Commandement Jaffnapatnam als geheel, die in dit atlasdeel is gereproduceerd op de bladen 430-431 van het *Toegevoegd Supplement*, heeft hij dit manco goedgemaakt – de schaalbalk geeft daar correct 6400 roeden (ruim 24 km) aan.

Commandery of Jaffnapatnam. In Volume IV: *Ceylon*, in both the introductory chapters and in the various map descriptions, much attention was devoted to the work of Martinus Leusecam (also spelt Leusekan), a sworn surveyor in Jaffnapatnam, who in 1719 compiled a detailed map-book of the commandery of Jaffnapatnam with introductory map of Ceylon as a whole on the instructions of Governor Isaac Augustijn Rumpf (1716-1723) (*Ceylon*, sheets 38-39, 240-262). Since the middle of the nineteenth century this book of maps has been in the Netherlands National Archives as a loose-leaf sub-collection, and in relation to this in the captions for the maps on sheets 242-243 and 264-265 in *Ceylon* it was stated that at present one of Leusecam's original 31 map-sheets was no longer present. This referred to the large general map of the commandery of Jaffnapatnam in its entirity with the neighbouring Vanni districts, on the model of Jan Christiaensz Toorzee's map from 1698 on sheets 236-237 and that of Baltus Jacobsz van Lier from 1753 on sheets 264-265. From a historical viewpoint this is to be considered a very important map, as it is the only detailed survey in full of northern Ceylon from the first half of the eighteenth century. Shortly after Volume IV: *Ceylon* appeared, it was rediscovered, and is reproduced here on sheets 382-383. With this late inclusion in the *Comprehensive Atlas of the Dutch United East India Company*, Martinus Leusecam's unique book of maps had been made accessible in reproduction for the first time now in its complete form and with its items in the correct relation to each other. In this context also see the *Additional Supplement*, sheets 430-431.

A remarkable error in this map is in the scale-bar, which Leusecam has drawn to a length of 3200 *Rijnlandse roeden* (approximately 12 kilometres). In a second, somewhat later version of his map of the Jaffnapatnam Commandery as a whole, reproduced in the *Additional Supplement* to this atlas volume on sheets 430-431, he has made good on this flaw – the scale-bar there correctly indicates a distance of 6400 *roeden* (just over 24 kilometres).

V: Afrika / Africa

Zoals in Deel V: *Afrika* al is aangegeven, bestaat een onevenredig groot deel van de bewaard gebleven kaarten, plattegronden en topografische afbeeldingen met betrekking tot de Kaapkolonie uit materialen afkomstig uit de zeer omvangrijke (particuliere) collecties van de gouverneurs Cornelis Jacob van de Graaff (1785-1791) en Jan Willem Janssens (1802-1806), beide nu in het Nationaal Archief in Den Haag. Binnen elk van deze verzamelingen ligt de nadruk sterk op topografische opnemingen, situatiekaarten en ontwerpen voor militaire werken, waarbij van de meeste gebieden, plaatsen en objecten meerdere identieke versies of vergaand overeenkomende kaarten en tekeningen aanwezig zijn. In dit *Supplement* moeten de aanvullingen in kaart en beeld noodzakelijkerwijs beperkt blijven tot een selectie die zulke duplicaten of bijna-duplicaten achterwege laat. Naast diverse kaarten uit het navigatieatlasje van Johannes Vingboons in de British Library en enkele overzichtskaarten van het kerngebied van de kolonie gaat het daarbij vooral om detailplans en tekeningen van kleinere locaties en afzonderlijke civiele en militaire bouwwerken, en om aanvullingen van tekeningen uit de dagboeken van Jan Brandes en uit de particuliere atlas van Robert Jacob Gordon. De noodzakelijke wijzigingen in de tekst omvatten slechts een enkele correctie op de kaartbeschrijvingen.

As has already been indicated in Volume V: *Africa*, a disproportionately large share of the extant maps, plans and topographical depictions relating to the Cape Colony consists of materials deriving from the very extensive (private) collections of the governors Cornelis Jacob van de Graaff (1785-1791) and Jan Willem Janssens (1802-1806), both of which are now in the Netherlands National Archives in The Hague. Within each of these collections there is a strong emphasis on topographical surveys, situation maps and designs for military works, and they contain multiple identical versions or very similar maps and drawings of most of the regions, places and objects. In this *Supplement* the additions in map and image have of necessity to be restricted to a selection that omits such duplicates or near-duplicates. Alongside various maps from the navigation atlas by Johannes Vingboons in the British Library and several general maps of the core area of the colony, we are looking at detail plans and drawings of smaller locations and separate civil and military building works, and at some additions with drawings from the diaries of Jan Brandes and from the private atlas of Robert Jacob Gordon. The necessary alterations in the text include only a single correction in one map description.

Tekstaanvullingen en -correcties / Additions and corrections to the text

Blad 34, Atlantische Oceaan: in het bijschrift bij de overzeiler van de Atlantische Oceaan op blad 34 is als vermoedelijke maker Joan Blaeu II aangegeven. Een waarschijnlijker toeschrijving is echter aan Abraham Anias (1694-1750), kaartenmaker van de Kamer Zeeland van de VOC. De datering van de kaart moet daarmee bepaald worden op het tweede kwart van de achttiende eeuw.

Sheet 34, Atlantic Ocean: in the caption with the small-scale chart of the Atlantic Ocean on sheet 34, Joan Blaeu II was mentioned as probably maker. A more likely attribution, however, is to Abraham Anias (1694-1750), map-maker of the Zeeland Chamber of the VOC. Hence the dating of the map can be placed in the second quarter of the eighteenth century.

Aanvullingen van kaarten, plattegronden en topografische afbeeldingen / Additions to the maps, plans and topographical depictions

blad / sheet 384:

Perpustakaan Nasional Republik Indonesia, Varia 0374-5.

[Anoniem], 1794 :
[Anonymous], 1794 :

Order van Battaille / G'executeerd aan de Linker Vleugel van de Caap den 14. Maij 1794.

Battle Order / Executed on the Left Wing of the Cape [Forces] on the 14th of May 1794.

Schaalstok van 600 Passen = [ca. 1 : 1.125].
Scale-bar of *600 Passen* = [approximately 1 : 1,125].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 34 x 53 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 34 x 53 cm.

Oriëntatie: onbekend.
Orientation: unknown.

Verklaringen: [linksonder] een legenda :
Explanations: [lower left] a legend :

6.6.6.6. Canons à 6. lb.
4.4.4.4. Canons à 4. lb.
3.3.3.3. Canons à 3 lb.
8. Houwitzers.

Verdediging van de Kaap. De bijzondere kaart op blad 384 uit de Varia-collectie van de Nationale Bibliotheek van Indonesië, voorheen van het Bataviaasch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen, toont het schema van de slagorde van de reguliere compagniestroepen en de Kaapse militie-eenheden onder algemeen commando te velde van kolonel Robert Jacob Gordon tijdens een oefenopstelling op 14 mei 1794, ruim een jaar voor de eerste Britse invasie. De totale mislukking van de verdediging in 1795 was voor Gordon op 25 oktober van dat jaar aanleiding een eind aan zijn leven te maken. De Kaapse militie omvatte in 1794 vijf compagnieën infanterie, die tezamen de linker vleugel vormden, en twee compagnieën cavalerie op de uiterste flanken. De rechter vleugel bestond uit de vijf compagnieën infanterie van het Kaapse garnizoen, terwijl in het centrum het 'Corps Pennisten' (!) van twee compagnieën overig compagniespersoneel was opgesteld.

Defence of the Cape. The remarkable map on sheet 384 from the Varia Collection of the National Library of Indonesia, formerly in the possession of the *Bataviaasch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen*, shows the diagram of the battle-order of the regular Company troops and the Cape militia units under the general command in the field of Colonel Robert Jacob Gordon during a practice deployment on 14 May 1794, a good year before the first British invasion. For Gordon the total failure of the defence in 1795 was reason to take his own life on 25 October of that year. In 1794 the Cape militia comprised five companies of infantry, which together formed the left wing, and two companies of cavalry on the outer flanks. The right wing consisted of five companies of infantry from the Cape garrison, while the *Corps Pennisten* (Clerks' Corps) of two companies drawn from the remaining Company staff was positioned in the centre.

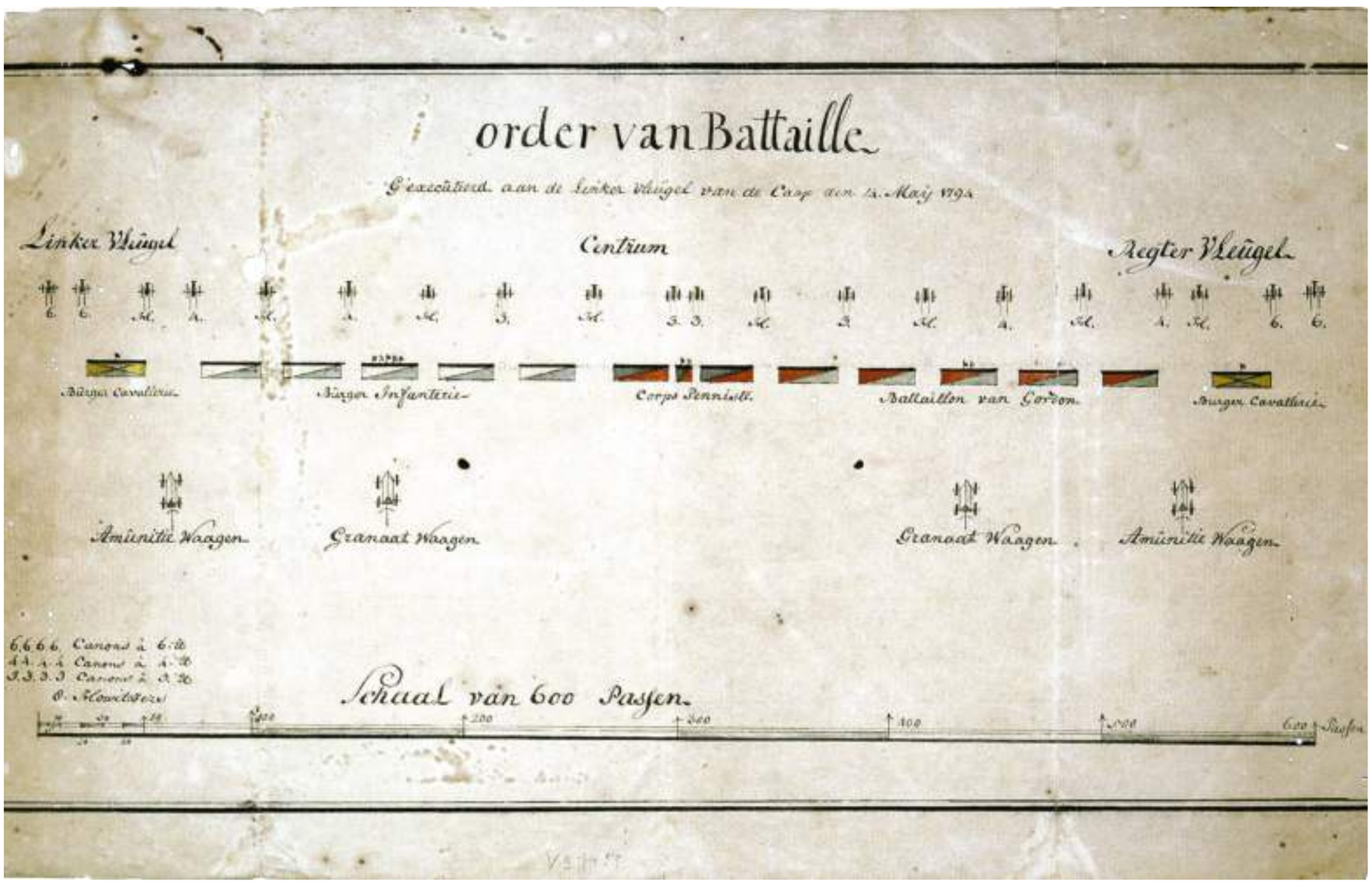

blad 385 boven / sheet 385 above:

British Library, Add. Ms. 34.184 fol. 3.

[Johannes Vingboons, ca. / c. 1660] :

[Kaart van de zeeroute om de noord naar de Atlantische Oceaan].

[Chart of the northern sea route into the Atlantic Ocean].

Schaalstok van 15 Duijtsche Mijlen = [ca. 1 : 6.173.000].
Scale-bar of *15 Duijtsche Mijlen* =
[approximately 1 : 6,173,000].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 16 x 17 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 16 x 17 cm.

Oriëntatie: het noorden is boven.
Orientation: north is up.

blad 385 onder / sheet 385 below:

British Library, Add. Ms. 34.184 fol. 7.

[Johannes Vingboons, ca. / c. 1660] :

Caerte van de / Canarische Eijlanden.

Chart of the / Canarian Islands.

Schaalstok van 15 Duijtsche Mijlen = [ca. 1 : 5.290.000].
Scale-bar of *15 Duijtsche Mijlen* =
[approximately 1 : 5,290,000].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 16 x 17,5 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 16 x 17.5 cm.

Oriëntatie: het noorden is boven.
Orientation: north is up.

Atlantische Oceaan. In Deel V: *Afrika* wordt op de bladen 32-62 aandacht besteed aan het eerste deel van de zeeroute naar Oost-Indië, het traject over de Atlantische Oceaan tussen de Republiek en de Kaap. Op de bladen 385-387 zijn hier ter aanvulling de kaartjes van dit zeegebied uit het navigatieatlasje van Johannes Vingboons uit ca. 1660 in de British Library gereproduceerd. Op blad 385 boven betreft dit de alternatieve zeeweg vanuit de Noordzee naar de Atlantische Oceaan om de noordpunt van Schotland en 'Hitland' (de Shetland-eilanden), die in tijden van oorlog werd gebruikt om de gevaarlijke Kanaalroute te vermijden. Het kaartje op blad 385 onder toont de Canarische Eilanden en op blad 386 boven zijn de 'Soute Eijlanden' weergegeven, de Kaapverdische Eijlanden. In Vingboons' atlasje komen geen kaarten van de eilanden in de zuidelijke Atlantische Oceaan voor.

Atlantic Ocean. In Volume V: *Africa* on sheets 32-62 attention is paid to the first part of the sea-route to the East Indies, the sector over the Atlantic Oceaan between the Republic and the Cape. As an addition to this, on sheets 385-387 there are reproductions of the charts of this area of sea from the navigation atlas of Johannes Vingboons from about 1660 in the British Library. On sheet 385 above this relates to the alternative seaway from the North Sea into the Atlantic Ocean around the northern tip of Scotland and *Hitland* (the Shetland Islands), which was used in time of war to avoid the dangerous Channel route. The chart on sheet 385 below shows the Canary Islands, and on sheet 386 above the *Soute Eijlanden* (Salt Islands) are shown, nowadays better known as the Cape Verde Islands. There are no charts of the islands in the southern Atlantic in Vingboons's atlas.

386

blad 386 boven / sheet 386 above:

British Library, Add. Ms. 34.184 fol. 9.

[Johannes Vingboons, ca. / c. 1660] :

Caerte van de / Sovte Eijlanden.

Chart of the / Salt Islands [Cape Verde Islands].

Schaalstok van 15 Duijtsche Mijlen = [ca. 1 : 5.420.000].
Scale-bar of *15 Duijtsche Mijlen* =
[approximately 1 : 5,420,000].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 16 x 17,5 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 16 x 17.5 cm.

Oriëntatie: het noorden is boven.
Orientation: north is up.

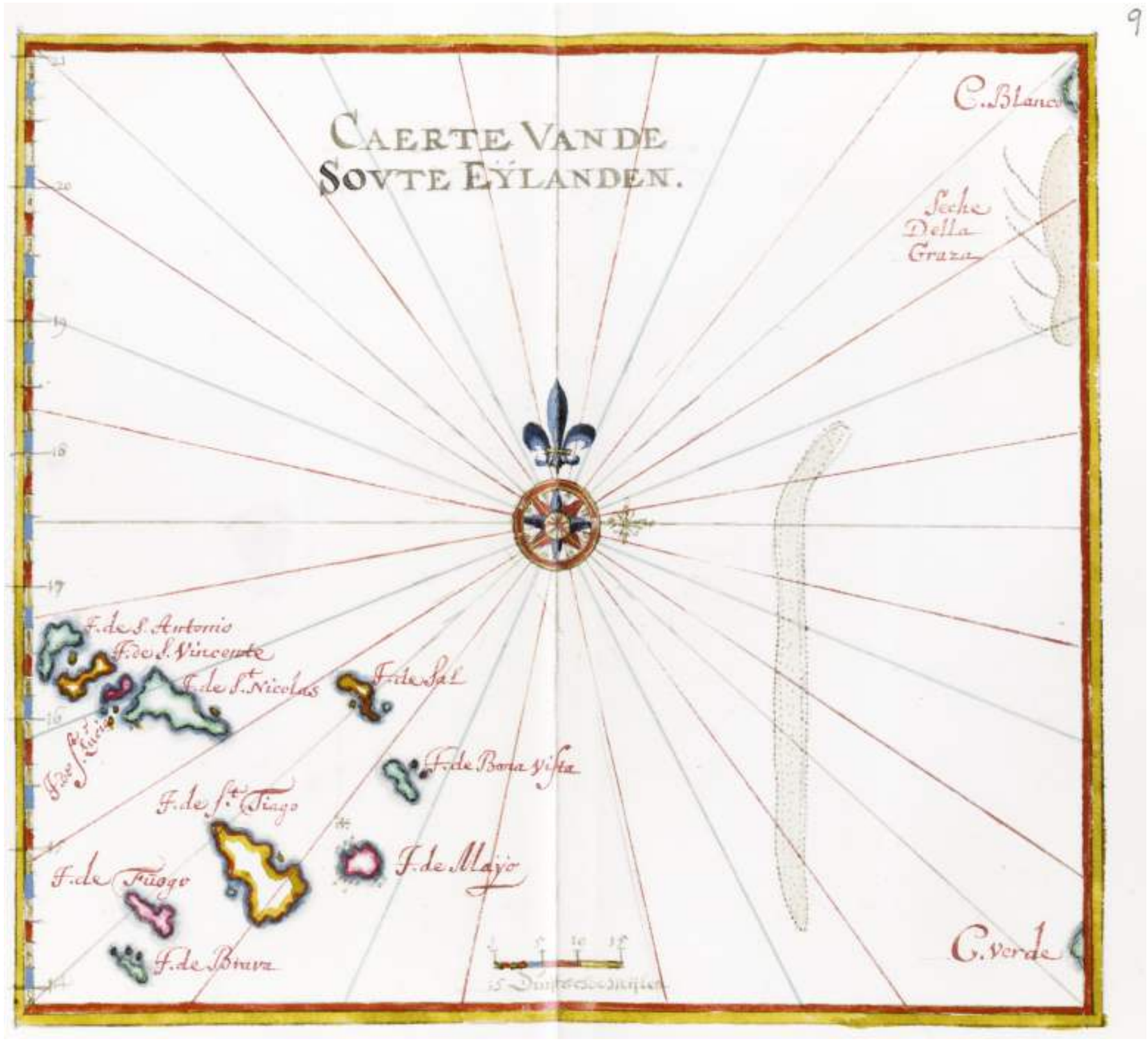

blad 386 onder / sheet 386 below:

British Library, Add. Ms. 34.184 fol. 11.

[Johannes Vingboons, ca. / c. 1660] :

[Kaart van de westkust van de Kaap van de Saldanhabaai tot de Valsbaai].

[Chart of the west coast of the Cape from Saldanha Bay to False Bay].

[Kaart van het Dasseneiland].

[Chart of Dassen Island].

Schaalstok van 5 Duijtsche Mijlen = [ca. 1 : 1.175.000] [kaart Dasseneiland] Een Duijtsche Mijl = [ca. 1 : 141.000].
Scale-bar of *5 Duijtsche Mijlen* = [approximately 1 : 1,175,000] [chart Dassen Island] *Een Duijtsche Mijl* = [approximately 1 : 141,000].

2 kaarten : ms op papier, gekleurd, 16,5 x 18,5 cm.
2 maps : ms on paper, coloured, 16.5 x 18.5 cm.

Oriëntatie: het noorden is links [kaart Dasseneiland] linksonder.
Orientation: north is left [chart Dassen Island] lower left.

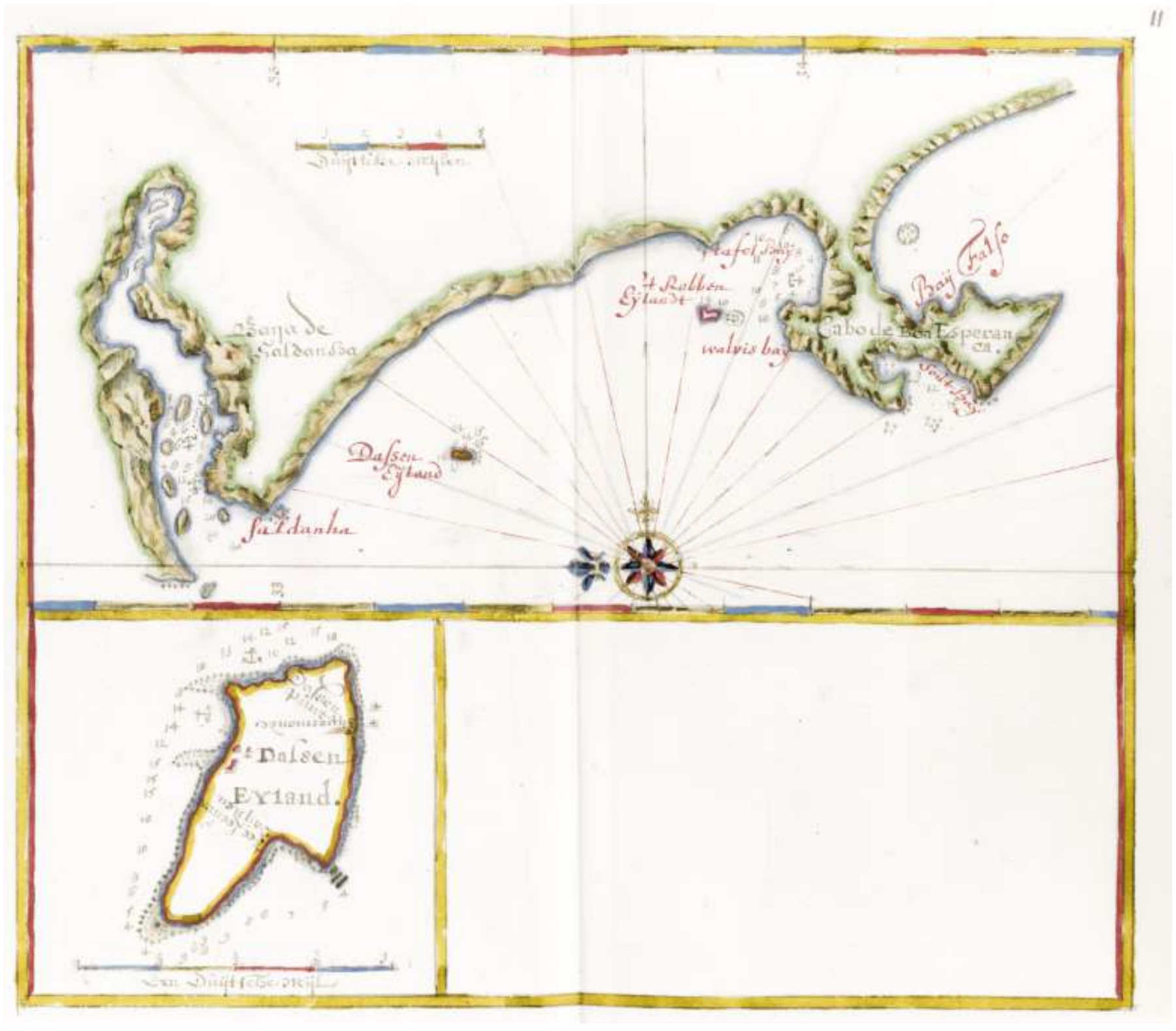

Kaapkolonie, overzicht. Op de bladen 386 onder t/m 390 volgt een bescheiden aanvulling op de overzichtskaarten van grotere delen van de Kaapkolonie in Deel V: *Afrika* (bladen 63 e.v.), in de vorm van de beschikbare kustkaarten uit Johannes Vingboons' zeeatlasje in de British Library, twee landkaarten uit de vroegere collectie van Cornelis Jacob van de Graaff en een vroege kaart van de eerste vestiging bij het fort De Goede Hoop en directe omgeving. Vingboons' kaart van de westkust van de Kaap tussen de Saldanhabaai en de Valsbaai op blad 386 onder met bijkaart van het Dasseneiland komt vrijwel overeen met diens kaart uit de Atlas Beudeker op blad 65 in *Afrika*, die op zijn beurt een kopie is van de kaart van ca. 1654 van Caspar van Weede, blad 64 aldaar. De detailkaart van de Tafelbaai uit Vingboons' atlasje van ca. 1660 op 387 boven is eveneens bijna identiek aan die uit de Atlas Beudeker, Deel V: *Afrika* blad 68, maar toont slechts één compagniesschip voor anker in de baai in plaats van de vijf van Van Riebeecks vloot in 1652 zoals op de Beudeker-kaart. De kusten langs de gehele rest van zuidelijk Afrika, vanaf de Kaap tot ver in Mozambique, zijn bij Vingboons samengevat in de overzichtskaart met nog overwegend Portugese namen op blad 387 onder.

Cape Colony, overview. On sheets 386 below up to 390 there follows a modest addition to the general maps of larger parts of the Cape Colony in Volume V: *Africa* (sheets 63 and following), in the form of the available maps from Johannes Vingboons's sea-atlas in the British Library, two land maps from the former collection of Cornelis Jacob van de Graaff, and an early map of the first settlement at Fort De Goede Hoop and its immediate surroundings. Vingboons's map of the west coast of the Cape between Saldanha Bay and False Bay on sheet 386 below with an inset map of Dassen Island is very similar to his map from the Beudeker Atlas on sheet 65 in *Africa*, which in turn is a copy of the map from about 1654 by Caspar van Weede, on sheet 64 there. The detail map of Table Bay from Vingboons's atlas of about 1660 on sheet 387 above is likewise almost identical to the one from the Beudeker Atlas, Volume V: *Africa* sheet 68, but shows only one Company ship at anchor in the bay instead of the five of Van Riebeeck's fleet in 1652, as on the Beudeker map. The coasts along all the rest of southern Africa, from the Cape to far into Mozambique, are combined by Vingboons on the general map with still predominantly Portuguese names on sheet 387 below.

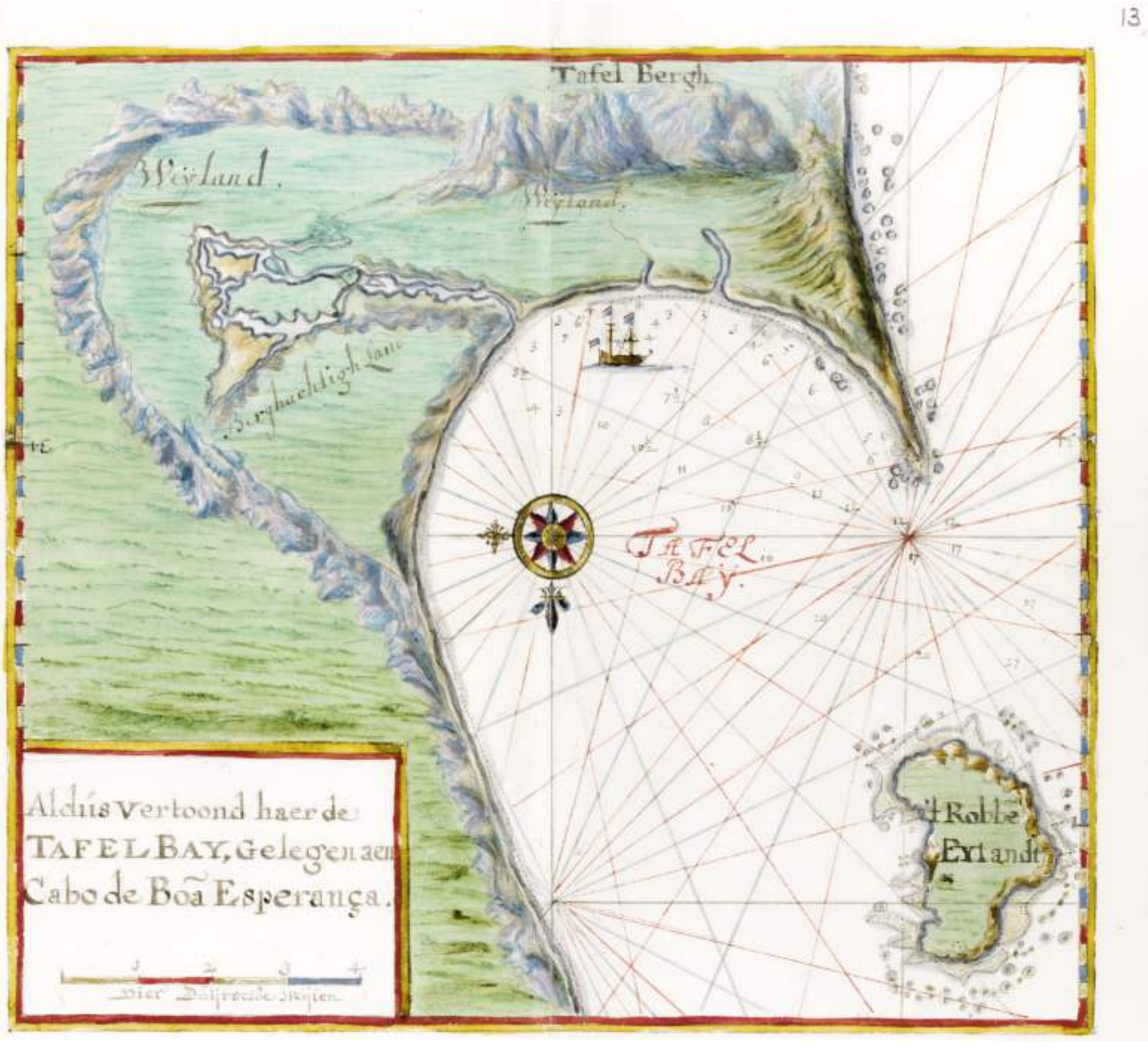

blad 387 boven / sheet 387 above:

British Library, Add. Ms. 34.184 fol. 13.

[Johannes Vingboons, ca. / c. 1660] :

Aldus Vertoond haer de / Tafel Bay, Gelegen aen / Cabo de Boã Esperança.

Thus the Table Bay, / Presents itself, Situated at the / Cape of Good Hope.

Schaalstok van Vier Duijtsche Mijlen = [ca. 1 : 617.000].
Scale-bar of *Vier Duijtsche Mijlen* = [approximately 1 : 617,000].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 15,5 x 17,5 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 15.5 x 17.5 cm.

Oriëntatie: het noorden is onder.
Orientation: north is below.

blad 387 onder / sheet 387 below:

British Library, Add. Ms. 34.184 fol. 15.

[Johannes Vingboons, ca. / c. 1660] :

El Cabo de Boã / Esperança.

De Kaap de Goede / Hoop.

The Cape of Good / Hope.

Schaalstok van 100 Duijtsche Mijlen vijftien voor Een Graed = [ca. 1 : 10.217.000].
Scale-bar of *100 Duijtsche Mijlen vijftien voor Een Graed* = [approximately 1 : 10,217,000].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 16 x 20 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 16 x 20 cm.

Oriëntatie: het noorden is boven.
Orientation: north is up.

blad / sheet 388:

Nationaal Archief, 4.TOPO 15.9.

[Anoniem], 1782 :
[Anonymous], 1782 :

Kaart der Situatie van het zuijder deel van Africa, omtrent de Caap de Goede Hoop [...].

Map of the Situation in the southern part of Africa, around the Cape of Good Hope [...].

Schaalstok van 10 Uuren gaans / 30.000 Toises =
[ca. 1 : 537.000].
Scale-bar of *10 Uuren gaans / 30.000 Toises* =
[approximately 1 : 537,000].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 56 x 44 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 56 x 44 cm.

Oriëntatie: het noorden is boven.
Orientation: north is up.

Verklaringen: [boven] een beschrijving, als vervolg van de titel :
Explanations: [above] a description, in continuation of the title :

Volgens gedaane Opmeetingen van de La Caille, en verder geformeert uijt diverse beschrijvingen van dien Uijt-hoek van dat Weereld-deel voorn:t. / 1782.

[boven] een aantekening van C.J. van de Graaff :
[above] a note by C.J. van de Graaff :

Aan de caap wat verbeterd in 1785.

[linksboven] een aantekening van C.J. van de Graaff :
[upper left] a note by C.J. van de Graaff :

NB. Volgens opgaaf van Loubster, is zijn huijs aan de S:t Helena Baaij van Gildenhuys afgeleegen 8 uuren rijden te paard – en de woning van Loubster aan de Berg Rivier legt van zijn woning aan de Baaij twee uuren rijden te paard af.

[linksonder] een aantekening van C.J. van de Graaff :
[lower left] a note by C.J. van de Graaff :

NB. De Latitüde der Caap is = 33° 55'. en de Longitüde 35° 2' van Tinneriffe geteld. vide La Caille pag. 322.

Bij het grote karteringsproject van de Kaapkolonie onder gouverneur Cornelis Jacob van de Graaf in de jaren 1785-1791 werd veelvuldig gebruikgemaakt van bestaande materialen en gegevens uit andere bronnen. De anonieme overzichtskaart van het westelijke deel van de kolonie uit 1782 op blad 388, 'aan de caap wat verbeterd in 1785' en afkomstig uit Van de Graaffs nagelaten particuliere verzameling, is daarvan een voorbeeld. Als basis dienden hier de opmetingen door de befaamde Franse geestelijke en astronoom Nicolas Louis de Lacaille tijdens diens verblijf aan de Kaap in 1751-1753, die in 1763 werden gepubliceerd in zijn *Journal historique du voyage fait au Cap de Bonne-Espérance*; Van de Graaffs notitie in de linker benedenhoek verwijst mede naar deze uitgave. Zie ook de kaart in Deel V: *Afrika* op de bladen 206-207 boven. De grotere kaart op twee oorspronkelijk samengevoegde bladen van ongeveer hetzelfde gebied op blad 389, ook weer uit de collectie van Cornelis Jacob van de Graaff, is een iets meer gedetailleerde variant op de kaart in *Afrika* op blad 203 van omstreeks 1790, die wellicht aan de luitenant der artillerie Johann Christian Friderici (ook: Johan Christiaan Frederici) kan worden toegeschreven.

In the major mapping project of the Cape Colony under Governor Cornelis Jacob van de Graaff in the period 1785-1791 much use was made of existing materials from other sources. The anonymous general map of the western part of the colony from 1782 on sheet 388, 'somewhat improved at the Cape in 1785' and originating from Van de Graaff's private collection, is an example of this. The basis here was the observations made by the famous French priest and astronomer Nicolas Louis de Lacaille during his stay at the Cape in 1751-1753, which were published in 1763 in his *Journal historique du voyage fait au Cap de Bonne-Espérance*; Van de Graaff's note in the lower left-hand corner also refers to this publication. See also the map in Volume V: *Africa* on sheets 206-207 above. The larger map on two originally joined sheets of approximately the same area on sheet 389, again from the collection of Cornelis Jacob van de Graaff, is a somewhat more detailed variant of the map in Africa on sheet 203 from around 1790, which perhaps can be attributed to the artillery lieutenant Johann Christian Friderici (also spelt Johan Christiaan Frederici).

blad / sheet 389:

Nationaal Archief, 4.TOPO 15.114 + 15.114A.

[Anoniem, ca. 1790] :
[Anonymous, c. 1790] :

[Kaart van het westelijke deel van de Kaapkolonie].

[Map of the western part of the Cape Colony].

Schaalstok van 3 Deutsche Mijlen 1900 Roeden Rhynl. of 15 op een Graad = [ca. 1 : 105.000].
Scale-bar of *3 Deutsche Mijlen 1900 Roeden Rhynl. of 15 op een Graad* = [approximately 1 : 105,000].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 138 x 120 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 138 x 120 cm.

Oriëntatie: het noorden is boven.
Orientation: north is up.

blad / sheet 390:

Nationaal Archief, 4.VEL 804.

[Pieter Potter, ca./c. 1656] :

[Kaart van de Valsbaai tot de Tafelbaai].

[Map from False Bay to Table Bay].

Schaalstok van 1600 Roemaedt = [ca. 1 : 55.000].
Scale-bar of *1600 Roemaedt* = [approximately 1 : 55,000].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 39 x 52 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 39 x 52 cm.

Oriëntatie: het noorden is rechtsonder.
Orientation: north is lower right.

Verklaringen: [rechtsboven] een legenda bij de letters a t/m l :
Explanations: [upper right] a key to the letters a to l :

a. Reduijt duijhoop.
b. Doornbosijen ende Coorelant daer al een wacht huijsie staedt.
c. Proiject van de reduijt Coornhoop.
d. Sout pannen.
e. Vrack van harelem.
f. Wagen ende voedt pat na't korenlant & bosschagies.
g. Tafelbergh.
h. Leeuwenbergh.
ij. Tafelbaij.
k. Baij fals.
l. Groote waterplas.

[rechtsonder] een verklaring van een kaartsymbool en een beschrijving :
[lower right] an explanation of a cartographic symbol and a description :

[…] 3. Proijecten vande wacht huijsen te stelle tusschen de reduijten duijn en Coorenhoop, van waer sij malcanderen cunnen sien ende medt Seijnen allerhande waerschouwingn doen. Sommige, ¼ ende andere wel ½ mijl van den anderen doch deen wel in des 2:e gesight leggende ende vant t fordt tot de verste reduijt omtrent 2½ mijl spatie wesen.

De kaart van de jonge vestiging aan de Kaap en de directe omgeving door Pieter Potter op blad 390 is opgenomen als uitbreiding op diens waarschijnlijk iets eerdere weergave op blad 84 onder in Deel V: *Afrika*. Vergeleken met die kaart is hier meer aandacht voor de aanleg van versterkte posten in het buitengebied, waarvan de nieuwe, meest landinwaarts gelegen redoute Korenhoop nu met naam wordt genoemd, terwijl de nederzetting bij het fort al wat verder is afgepaald. De in 1657 uitgegeven eerste percelen bouwland voor vrijburgers aan de Liesbeek zijn echter nog niet ingetekend.

The map of the early settlement at the Cape and its immediate surroundings by Pieter Potter on sheet 390 is included as an expansion of his probably somewhat earlier depiction on sheet 84 in Volume V: *Africa*. Compared with that map, here there is more attention for the construction of fortified posts in the outer areas, of which the new, furthest inland redoubt of *Korenhoop* is now mentioned by name, while the settlement at the fort has already been further laid out. However, the first plots of agricultural land allocated for civilians on the Liesbeek in 1657 have not yet been drawn in.

blad 391 boven / sheet 391 above:

Nationaal Archief, 4.TOPO 15.14.

[Anoniem], 1786 :
[Anonymous], 1786 :

Situatie van het zee-strand / langst den Zuijd Westelijken / oever, omtrend de Baaij van / Van Cams, en Bewesten ten / Zuijden, den Leeuwen-Kop / Cabo de Goede Hoop / 1786.

Situation of the sea-shore / Along the South West / coast, around Camps / Bay, and to the South West, / of the Lion's Head / Cape of Good Hope / 1786.

Schaal: niet aangegeven.
Scale: not indicated.

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 48 x 34 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 48 x 34 cm.

Oriëntatie: het noorden is linksboven.
Orientation: north is upper left.

Kaapstad en omgeving. In Deel V: *Afrika* zijn op blad 167 e.v. meedere voorbeelden afgebeeld van detailkaarten van het Kaapse Schiereiland en omgeving die vanaf 1785 op last van gouverneur Van de Graaff door diverse militair ingenieurs en landmeters werden opgenomen om te dienen als basismaterialen voor de grote topografische kaart van dit kerngebied van de kolonie bij diens defensienota van 1787 (*Afrika*, bladen 164-165). Op blad 391 boven is als aanvulling uit Van de Graaffs particuliere verzameling nog zo'n grootschalige opneming gereproduceerd, van een deel van de noordwestkust van het schiereiland rondom de Campsbaai. De maker is onbekend, maar kan blijkens sommige inschriften het Duits als moedertaal hebben gehad; de meest waarschijnlijke kandidaat is dan Christoph Hieronimus Leiste (Leijste). De eenvoudige kaart van Gordons Baai aan de oostoever van de Valsbaai op blad 391 onder, ditmaal uit de nagelaten papieren van gouverneur Jan Willem Janssens, lijkt een voorbereidende schets te zijn voor de netkaart die in *Afrika* is afgebeeld op blad 331 onder. Gezien de aanduiding van een loopgraaf en van een kleine kustbatterij op de schets werd deze gemaakt in samenhang met Janssens' verdedigingsplan tegen de lang verwachte Britse landing in 1806.

Cape Town and surroundings. In Volume V: *Africa* on sheets 167 and following there are numerous examples of detail maps of the Cape Peninsula and surroundings which from 1785 were surveyed by various military engineers and surveyors on the instructions of Governor Van de Graaff in order to serve as basic materials for the large topographical map of this core area of the colony for his defence report of 1787 (*Africa*, sheets 164-165). On sheet 391 above as an addition there is a reproduction of another such large-scale survey from Van de Graaff's private collection, covering a part of the north-west coast of the peninsula around Camps Bay. The maker is not known, but in view of some of the captions may have been German-speaking; then the most likely candidate is Christoph Hieronimus Leiste (Leijste). The simple chart of Gordon's Bay on the eastern shore of False Bay on sheet 391 below, this time from the papers left by Governor Jan Willem Janssens, seems to be a preparatory sketch for the fair-copy map that is shown in *Africa* on sheet 331 below. In view of the fact that a trench and a small coastal battery are marked on the sketch, this was made in connection with Janssens's plan of defence against the long-awaited British landing in 1806.

blad 391 onder / sheet 391 below:

Nationaal Archief, 4.JSF 36.

[Anoniem, 1803-1805] :
[Anonymous, 1803-1805] :

[Kaart van Gordons Baai].

[Chart of Gordon's Bay].

Schaal: niet aangegeven.
Scale: not indicated.

1 kaart : ms op papier, 29 x 38 cm.
1 map : ms on paper, 29 x 38 cm.

Oriëntatie: het noorden is rechts.
Orientation: north is right.

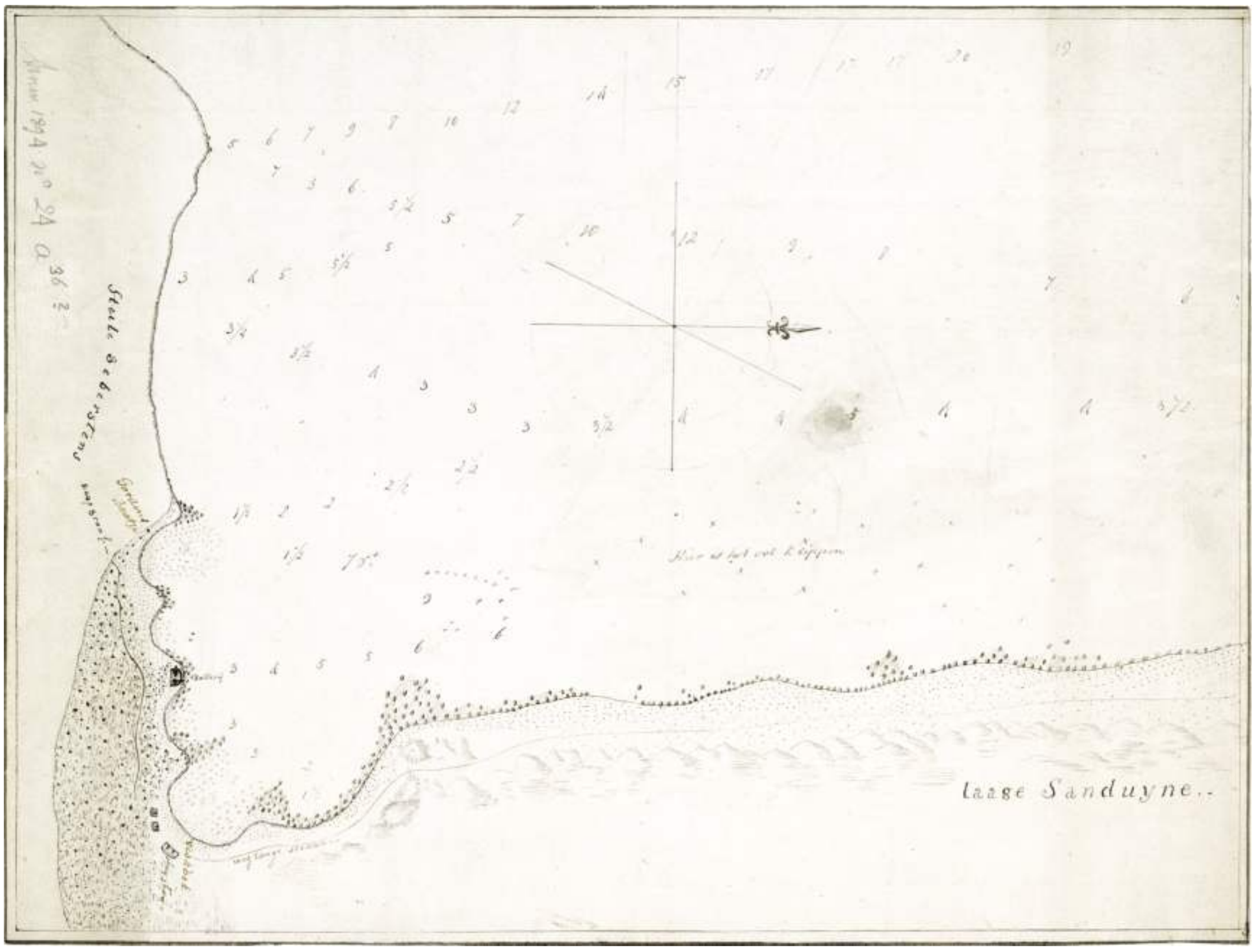

Coloured (tekst)

blad / sheet 392:

Nationaal Archief, 4.TOPO 15.41.

Op nieuw opgenomen en gecarteerd door den 1 Landmeter Leijsten en den Ingenieur Barbier in den Jaar 1786 : Surveyed and charted anew by the 1st Land Surveyor Leiste and the Engineer Barbier in the Year 1786 :

Plan van de Baay Fals / En Aangelegen Situatie [...].

Chart of False Bay / And Surrounding Situation [...].

Schaalstok van 2. Uuren à 20. in Een Graad / 3000 Roeden = [ca. 1 : 83.000].
Scale-bar of *2. Uuren à 20. in Een Graad / 3000 Roeden* = [approximately 1 : 83,000].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 48 x 61 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 48 x 61 cm.

Oriëntatie: het noorden is boven.
Orientation: north is up.

Verklaringen: [rechtsonder] een beschrijving, als vervolg op de titel :
Explanations: [lower right] a description, in continuation of the title :

Dewelke van den Muijsenburg of langst de Noord / en Oost Zijde met het Hottentots Holland daar bij begreepen volgens Ordre van / den Gouverneur van de Graaff op nieuw opgenomen en gecarteerd door den 1 / Landmeter Leijsten en den Ingenieur Barbier in den Jaar 1786. / Zijnde verder Uijt de beste voorhanden Zijnde Stukken daar op gebragt / de Simons, en andere mindere Baayen als meede de Kust langst d West / Zijde tot aan den Uijtersten hoek of de Eygendlijke Caap.

Het overzicht van de Valsbaai met directe omgeving door Christoph Hieronimus Leiste en Dominicus Michaelis Barbier uit 1786 op blad 392 dient als aanvulling op de kaarten van de baai als geheel in Deel V: *Afrika* op de bladen 180, 189 en 332 en op die van de oostoever op blad 294. Een belangrijke toevoeging is hier de weergave van Hottentots Holland met verschillende op naam gestelde hofsteden en buitenplaatsen, en van de Hottentots Holland-kloof. Zie ter vergelijking ook de tekeningen van dit gebied uit dezelfde periode door Jan Brandes op de bladen 409-411 in dit *Supplement*.

The survey of False Bay with its immediate surroundings by Christoph Hieronimus Leiste and Dominicus Michaelis Barbier from 1786 on sheet 392 serves as a supplement to the charts of the bay as a whole in Volume V: *Afrika* on sheets 180, 189 and 332 and the ones of the eastern shore on sheet 294. An important addition here is the depiction of Hottentots Holland with various farms and country houses mentioning the owner's names, and of the Hottentots Holland Kloof. For a comparison see also the drawings of this area from the same period by Jan Brandes on sheets 409-411 in this *Supplement*.

blad 393 boven / sheet 393 above:

Nationaal Archief, 4.JSF 55.

[Josephus Jones, toegeschreven, ca. 1791/1803-1805] : [Josephus Jones, attributed, c. 1791/1803-1805] :

Plan / van de Situatie en legging der / Jackhals=Valley [...].

Plan / of the Situation and location of Jackhals Valley [...].

Schaalstok van 300 Rhynl: Roeden = [ca. 1 : 6.200].
Scale-bar of *300 Rhynl: Roeden* = [approximately 1 : 6,200].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 34 x 34 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 34 x 34 cm.

Oriëntatie: het noorden is linksboven.
Orientation: north is upper left.

Verklaringen: [rechtsonder] een beschrijving, als vervolg van de titel :
Explanations: [lower right] a description, in continuation of the title :

Geleegen in de Kaapse Vlakten Groot in zynen Grond / 91 Morgen 285 quad: Roeden Strekkende OZO naar de / Kaapse Duinen. WZW naar de Veyge kraal. NNO naar de / Tygerbergen. en WNW naar de Windmoolen.

In Deel V: *Afrika* vindt men op de bladen 198-201 een aantal detailkaarten van buitenplaatsen en compagniesgronden nabij Kaapstad die omstreeks 1791 naar aanleiding van de opgelegde bezuinigingen werden opgenomen door de landmeter Johan Willem Wernich en de cadet-bombardier Josephus Jones, als voorbereiding op de voorgenomen verkoop van deze landerijen ten behoeve van de compagnieskas. Jones kwam in 1803 opnieuw in dienst bij het Nederlandse bestuur, nu onder gouverneur Jan Willem Janssens, in wiens opdracht hij van ten minste een deel van deze kaarten kopieversies maakte en ook nieuwe gronden in kaart bracht. Op blad 393 zijn hier ter aanvulling de drie resterende van Jones' bewaard gebleven opnemingen in de Kaapse Vlakte afgebeeld, uit de nalatenschap van gouverneur Janssens, waarbij het evenwel niet duidelijk is of het de originele kaarten van ca. 1791 betreft danwel latere kopieën uit de Bataafse periode.

In Volume V: *Africa* we find on sheets 198-201 a number of detail maps of country houses and Company estates near Cape Town that around 1791 were surveyed by the surveyor Johan Willem Wernich and cadet bombardier Josephus Jones in connection with the economy measures being imposed, as preparation for the intended sale of these lands for the benefit of the Company coffers. In 1803 Jones again entered the service of the Dutch administration, now under Governor Jan Willem Janssens, on whose instructions he made copies of at least some of these maps and also mapped new land. As an addition on sheet 393 the three remaining items of Jones's extant surveys in the Cape Flats are shown, from the legacy of Governor Janssens, although it is not clear whether these are the original maps from about 1791 or later copies from the time of the Batavian Republic.

blad 393 linksonder / sheet 393 lower left:

Nationaal Archief, 4.JSF 53.

[Josephus Jones, toegeschreven, ca. 1791/1803-1805] : [Josephus Jones, attributed, c. 1791/1803-1805] :

Plan / van de Situatie en Legging der Plaats / Baas=harmens=kraal [...].

Plan / of the Situation and Location of the Farm / Baas Harmenskraal [...].

Schaalstok van 300 Rhynl: Roeden = [ca. 1 : 6.300].
Scale-bar of *300 Rhynl: Roeden* = [approximately 1 : 6,300].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 53 x 37 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 53 x 37 cm.

Oriëntatie: het noorden is rechtsboven.
Orientation: north is upper right.

Verklaringen: [rechtsonder] een beschrijving, als vervolg van de titel :
Explanations: [lower right] a description, in continuation of the title :

Groot in zynen Grond 60 Morgen 185 Quad: Roeden / Strekkende NtW naar de Plaats Berg=vliet West / naar de Steenbergen ZtO aan de Sand=valley en / Oost naar de Woeste duinen.

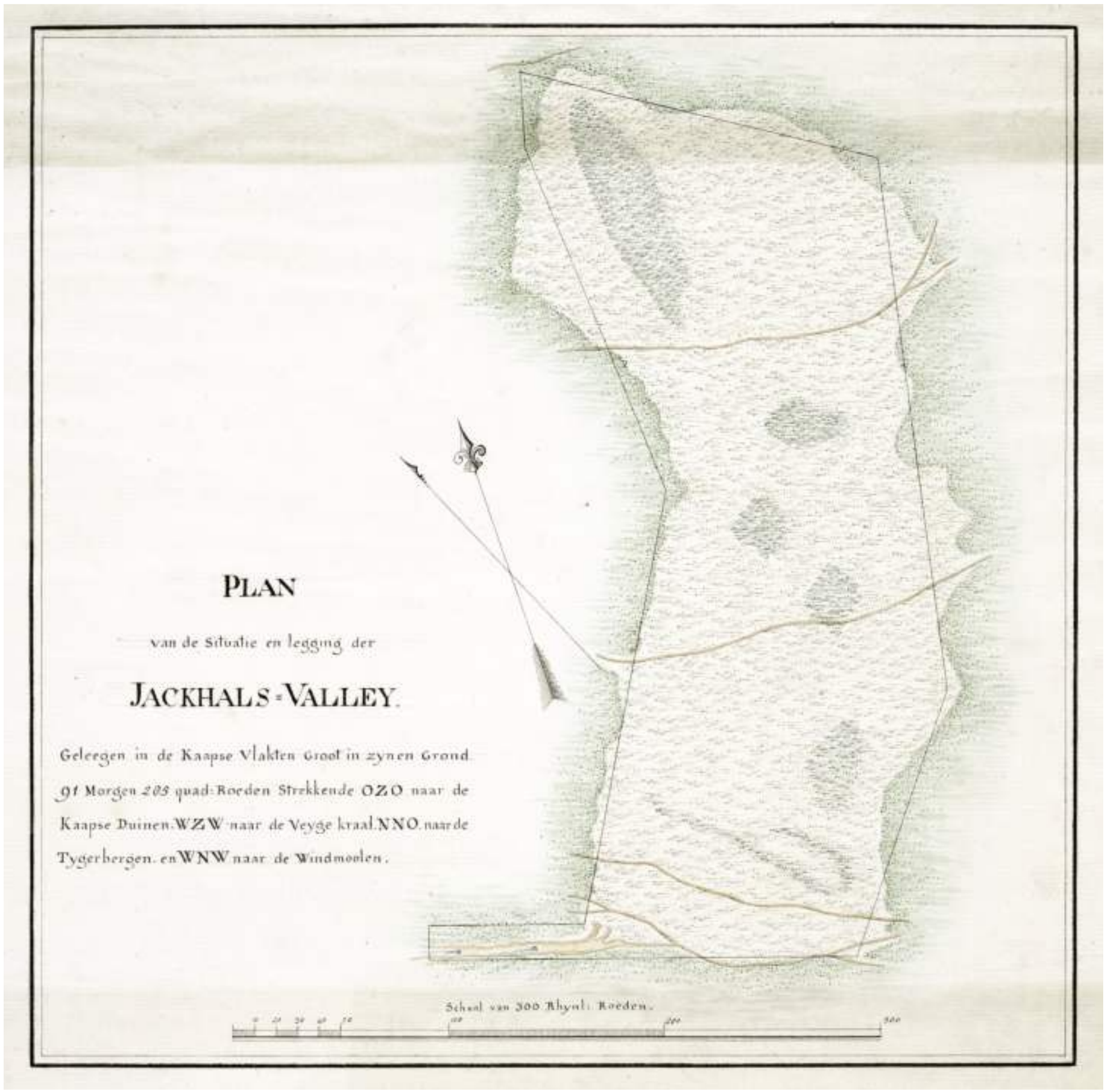
PLAN
van de Situatie en legging der
JACKHALS-VALLEY.
Geleegen in de Kaapse Vlakten Groot in zynen Grond
91 Morgen 285 quad: Roeden Strekkende OZO naar de
Kaapse Duinen. WZW naar de Veyge kraal. NNO naar de
Tygerbergen. en WNW naar de Windmoolen.
Schaal van 300 Rhynl: Roeden.

blad 393 rechtsonder / sheet 393 lower right:

Nationaal Archief, 4.JSF 56.

[Josephus Jones, toegeschreven, ca. 1791/1803-1805] :
[Josephus Jones, attributed, c. 1791/1803-1805] :

Plan / van de Situatie eener Stuk Lands / geleegen om en aan de Harder Valley [...].

Plan / of the Situation of a Parcel of Land / situated on and near Harder Valley [...].

Schaalstok van 100 Rhynl: Roeden = [ca. 1 : 3.000].
Scale-bar of *100 Rhynl: Roeden* = [approximately 1 : 3,000].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 37 x 27 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 37 x 27 cm.

Oriëntatie: het noorden is rechtsboven.
Orientation: north is upper right.

Verklaringen: [rechtsonder] een beschrijving, als vervolg van de titel :
Explanations: [lower right] a description, in continuation of the title :

Groot in zynen Grond 4 Morgen 30 Quad:t Roeden / Strekkende OtN en WtZ aan en naar de Hardervalley / NtW naar de Wynberg ZtO naar de woeste duinen.

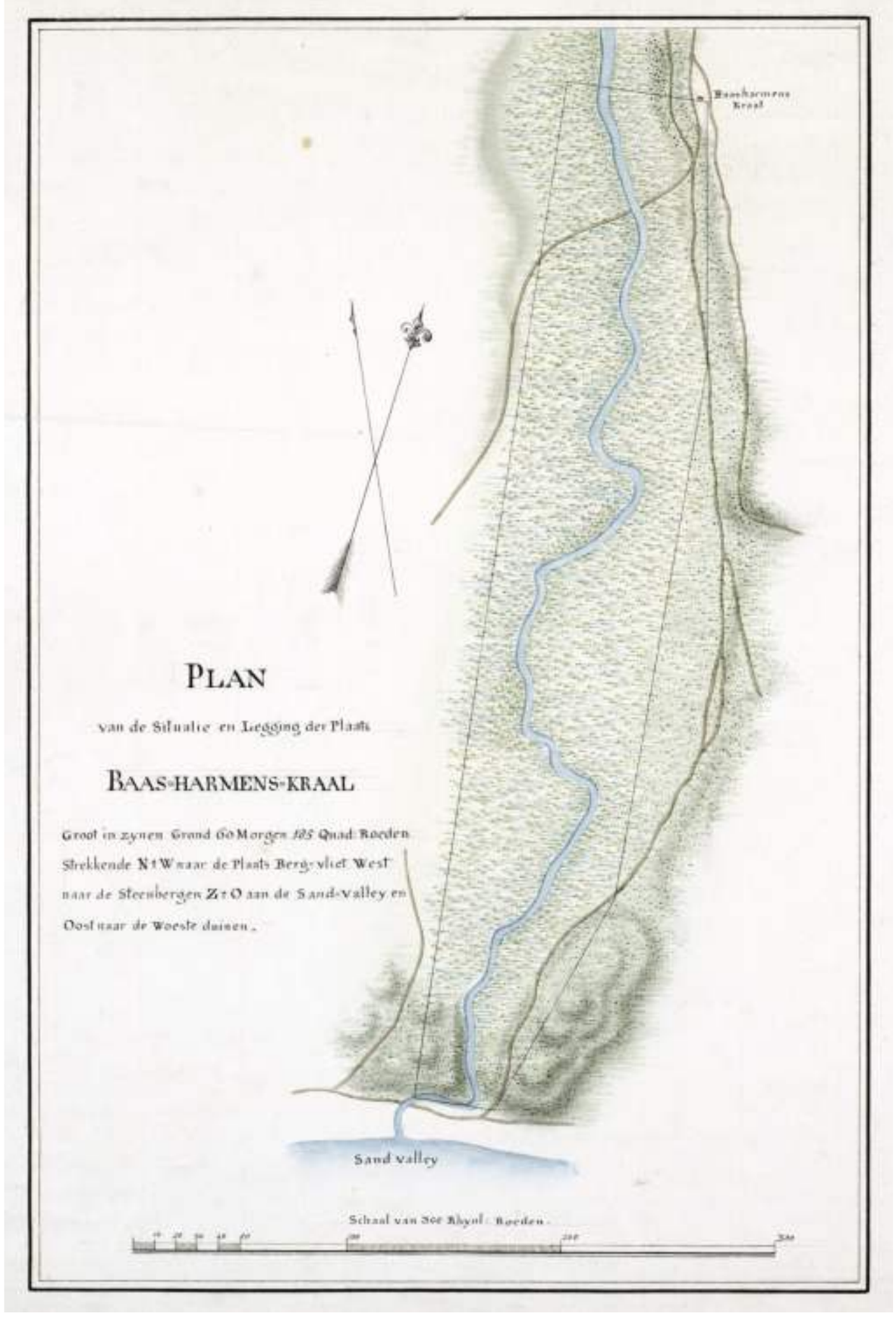
Baasharmens Kraal
PLAN
van de Situatie en Legging der Plaats
BAAS-HARMENS-KRAAL
Groot in zynen Grond 60 Morgen 185 Quad: Roeden
Strekkende NtW naar de Plaats Bergvliet West
naar de Steenbergen ZtO aan de Sand-Valley en
Oost naar de Woeste duinen.
Sand valley
Schaal van 300 Rhynl: Roeden.

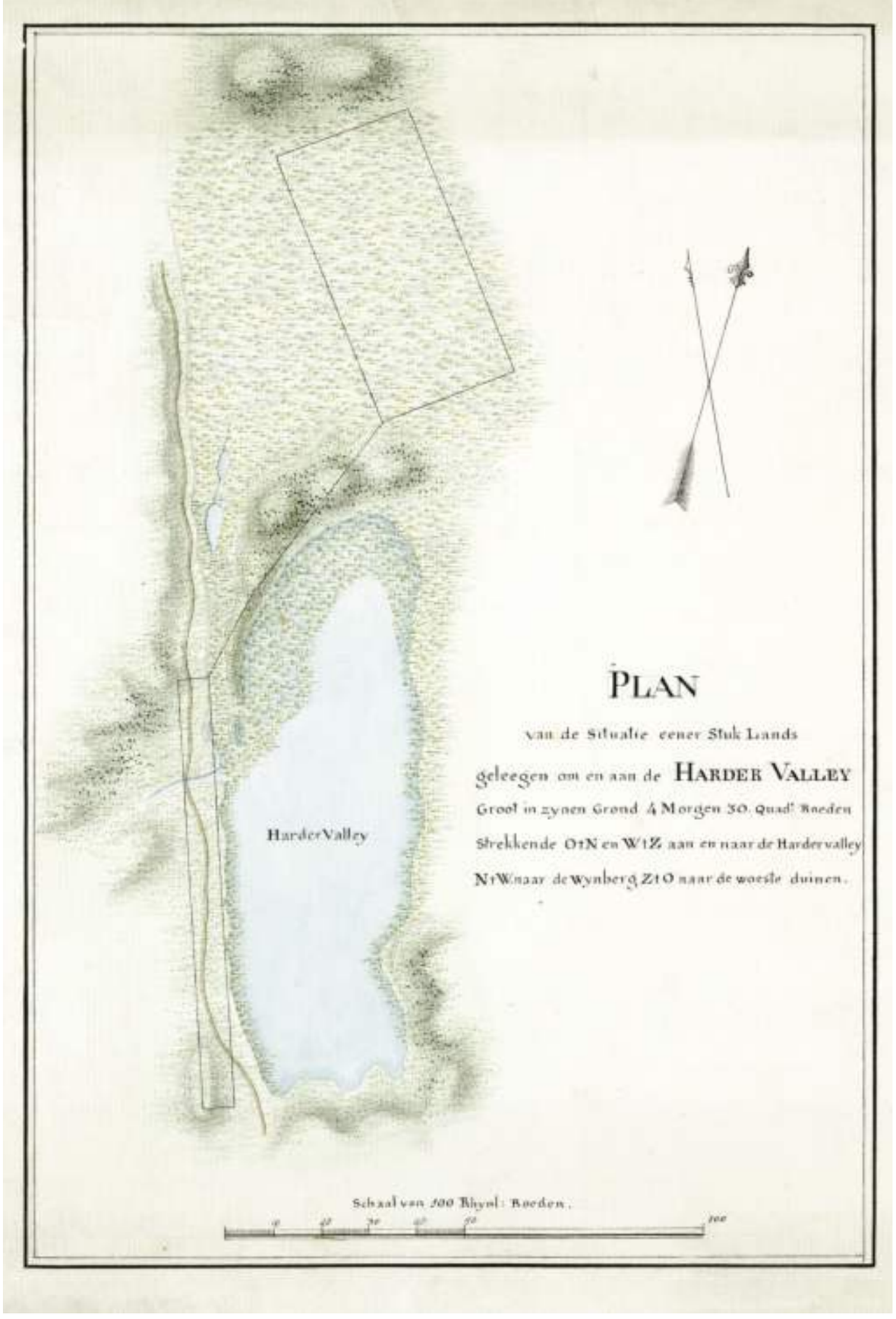
PLAN
van de Situatie eener Stuk Lands
geleegen om en aan de HARDER VALLEY
Groot in zynen Grond 4 Morgen 30 Quad: Roeden
Strekkende OtN en WtZ aan en naar de Hardervalley
NtW naar de Wynberg ZtO naar de woeste duinen.
Harder Valley
Schaal van 100 Rhynl: Roeden.

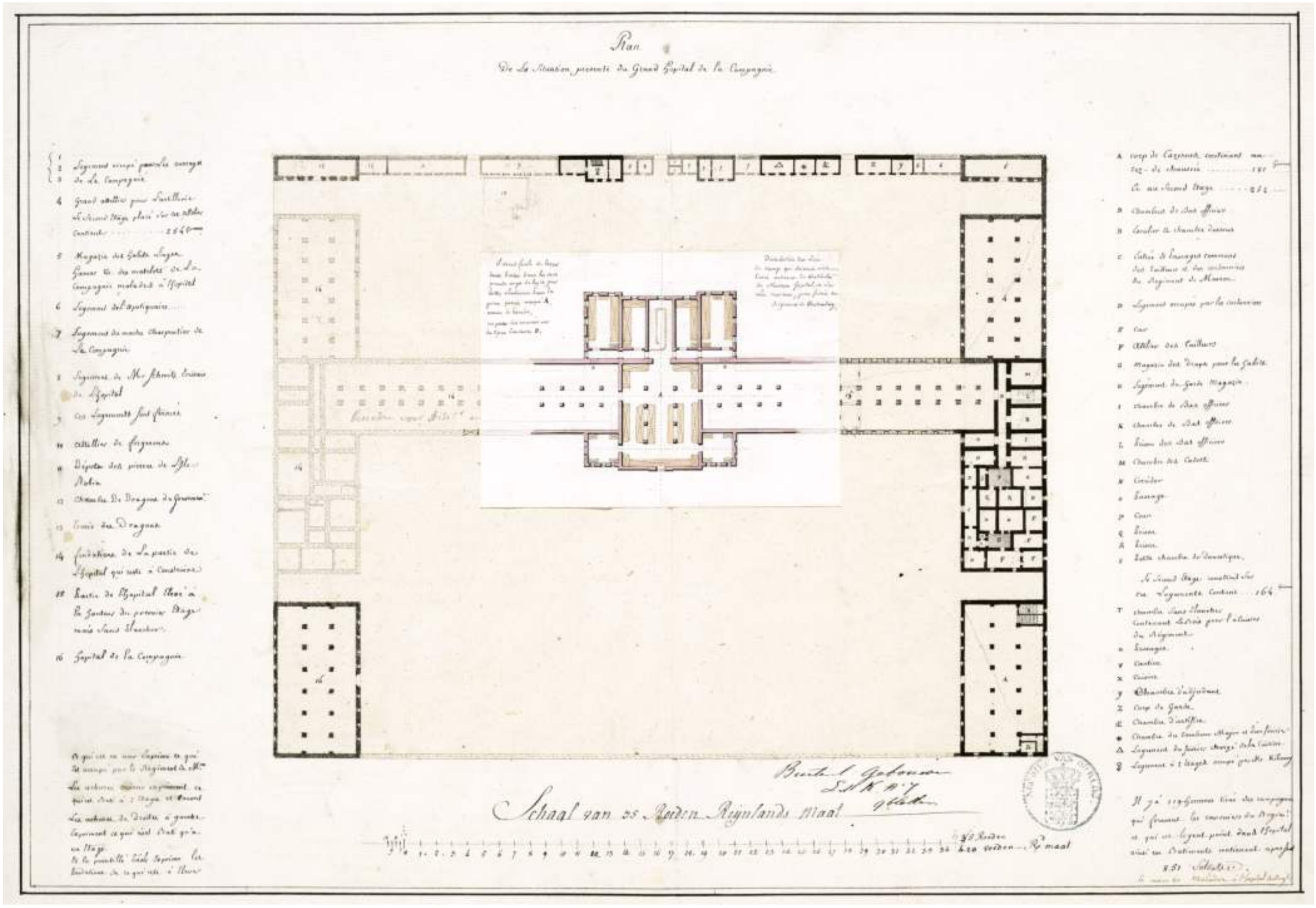
Plan
De La Situation presente du Grand Hopital de la Compagnie.
Schaal van 35 Roeden Rijnlands Maat
35 Roeden
120 roeden Rijnl. maat

blad / sheet 394:

Nationaal Archief, 4.TOPO 15.98A.

[Louis Michel Thibault, 1787-1791] :

Plan / De La Situation presente du Grand Hopital de la Compagnie.

Plattegrond / Van De huidige Situatie van het Grote Hospitaal van de Compagnie.

Plan / Of The present Situation of the Company's Grand Hospital.

Schaalstok van 35 Roede Reijnlands maat = [ca. 1 : 675].
Scale-bar of *35 Roede Reijnlands maat* = [approximately 1 : 675].

1 kaart + papillot : ms op papier, gekleurd, 38 x 52,5 cm.
1 map + affix : ms on paper, coloured, 38 x 52.5 cm.

Oriëntatie: het noorden is rechtsonder.
Orientation: north is lower right.

Verso: [afzonderlijk tekstblaadje / separate text affix] Plan Particulier Du grand hopital dela Compagnie pour servir a l'intelligence de la distribution des Logements Militaires qu'on y a pratiqué, et de ses changements Pour le Regiment de Wurtemberg.

Verklaringen: [links] een legenda bij de nummers 1 t/m 16 en een beschrijving :
Explanations: [left] a key to the numbers 1 to 16 and a description :

1, 2,3. Logemens occupé pour Les ouvrages de La Compagnie.
4. Grand attelier pour l'artillerie. Le second Etage placé sur ces attelier contient 254 hommes.
5. Magasin des habits Linger hamac H &c et des matelots de la Compagnie, malades à l hopital.
6. Logement de l'apotiquaire.
7. Logement du maitre Charpentier de la Compagnie.
8. Logement de Mr Schmits Ecrivain de l'hopital.
9. Ces logements sont fermés.
10. Attelier de forgerons.
11. Dépots des pierres de l'Ile Robin.
12. Chambre de Dragons du Gouvernem:t.
13. Ecurie des Dragons.
14. Fondations de la partie de l'hopital qui reste à Construire.
15. Partie de l'hopital Elevé à la hauteur du premier Etage mais sans plancher.
16. Hopital de la Compagnie.

Ce qui est en noir Exprime ce qui Est occupé par le Regiment de M.on.
Les achures croisées expriment ce qui est Bati à 2 Etages et Couvert.
Les achures de Droite à gauche Expriment ce qui n'est Bati qu'a un Etage.
Et le pointillé paile Exprime les fondations de ce qui reste à Elever.

[rechts] een legenda bij de letters A t/m Z en 4 kaartsymbolen en een beschrijving :
[right] a key to the letters A to Z and 4 cartographic symbols and a description :

A. Corp de Cazernes contenant au rez-de chaussée 181 hommes. Et au Second Etage 252 [hommes].
B. Chambre de Bas officiers.
B. Escalier en chambre dessous.
C. Entrée et passages communs des tailleurs et des cordonniers du Regiment de Meuron.
D. Logemens occupés par les cordonniers.
E. Cour.
F. Atelier des tailleurs.
G. Magasin des draps pour les habits.
H. Logement du Garde Magazin.
I. Chambre de Bas officiers.
K. Chambre de Bas officiers.
L. Prison des Bas officiers.
M. Chambre des cadets.
N. Corridor.
O. Passage.
P. Cour.
Q. Prison.
R. Prison.
S. Petite chambre de Domestique.
Le Second Etage construit sur ces Logements contient 164 hommes.
T. Chambre sans plancher Contenant le Bois pur la cuisine du Régiment.
U. Passage.
V. Cantine.
X. Cuisine.
Y. Chambre d'adjudant.
Z. Corp de Garde.
[…] Chambre d'artifice.
[…] Chambre du tambour Major et d'un fourier.
[…] Logement du fourier chargé de la Cuisine.
[…] Logement à 2 Etages occupé par Mr. Kibourg.

Il y a 119 hommes tirés du compagnie qui forment les canoniers de Regim:t et qui ne logent point dans l hopital ainsi les Batiments contienent a present 851 Soldates.

Et environ 60 Malades à l'hopital du Reg:t.

[midden links, op papillot] een beschrijving :
[centre left, on affix] a description :

Il seroit facile de percer deux portes dans les deux grands corps de logis, pour Eviter l embarras dans la piece quarée marqué A, a cause de l escalier. Ces portes sont anoncées pas des lignes ponctuées B.

[midden rechts, op papillot] een beschrijving :
[centre right, on affix] a description :

Distribution des Lits de camp qui doivent estre posés audessus du Vestibule du Nouveau Hopital, et sur Les cuisines, pur servir au Regiment de Wurtemberg.

[midden links, onder papillot] een aantekening door gouverneur C.J. van de Graaff :
[centre left, under affix] a note by Governor C.J. van de Graaff :

Beneden voor Artil.e en boven. pepiniere.

De uitvoerig geannoteerde plattegrond van het compagnieshospitaal op blad 394, boven met de papillot in het midden naar beneden en in de uitsnede onder met dit opgeplakte detail omhoog, biedt tezamen met de bijbehorende afbeeldingen op de bladen 395 en 396 boven een interessante aanvulling op de oorspronkelijke projectplannen voor het nieuwe ziekenhuis uit 1772 op de bladen 140-142 in Deel V: *Afrika*. Deze kaarten en tekeningen behoren bij een bundel ontwerpen voor de gedeeltelijke aanpassing van het onvoltooid gebleven hospitaal die naar aanleiding van een eerdere opdracht daartoe in augustus 1791 door de luitenant-ingenieur Louis Michel Thibault werd voorgelegd aan gouverneur C.J. van de Graaff. De afgebeelde situatie heeft blijkens de diverse annotaties echter betrekking op de jaren 1787-1788, toen het Régiment Suisse de Meuron aan de Kaap werd afgelost door een ander, groter huurregiment, het Württembergse. Daarvoor moest toen meer plaats gevonden worden in het complex, waartoe Thibault op de papillot voorstelt ook de ruimten rondom de ingangspartij en het trappenhuis in te richten als onderkomens voor de manschappen. De plattegrond als geheel geeft tegelijkertijd een goede indruk van de toestand waarin het enorme gebouw omstreeks 1787 verkeerde. De in zwart ingetekende, voltooide delen waren op dat moment in gebruik bij het regiment van De Meuron, de kruisgewijze arcering geeft aan welke van de overige gebouwen twee verdiepingen hadden en overdekt waren, de schuine lichtere arcering toont de ruimten die maar tot de hoogte van één verdieping waren opgetrokken en (merendeels) geen dak hadden, en de gestippelde partijen zijn de fundamenten van de delen die zelfs nog helemaal gebouwd moesten worden. Uit de aantekening onder de papillot is af te lezen dat Van de Graaff zelf in die nieuw te bouwen vleugels beneden de artilleristen van het compagniesgarnizoen wilde onderbrengen en boven de Pépinière, de door hem opgerichte militaire school. De doorsneden en aanzichten in de tekeningen op blad 395 onder en 396 boven laten zien dat de situatie in 1791, toen de Württembergers intussen al weer overgeplaatst waren naar Semarang op Java, in hoofdzaak nog dezelfde was als vier jaar eerder; nadien zou het ook in de laatste jaren van compagniesbewind aan de Kaap niet meer tot voltooiing van het hospitaal komen. De plattegrond en doorsnede op blad 395 boven staat enigszins los van de andere en betreft Thibaults voorstel in 1791 voor een betere indeling van het eigenlijke hospitaalgedeelte, no. 16 op de grote plattegrond. Hij berekent een breedte van 3 voeten (ca. 95 cm) per bed en

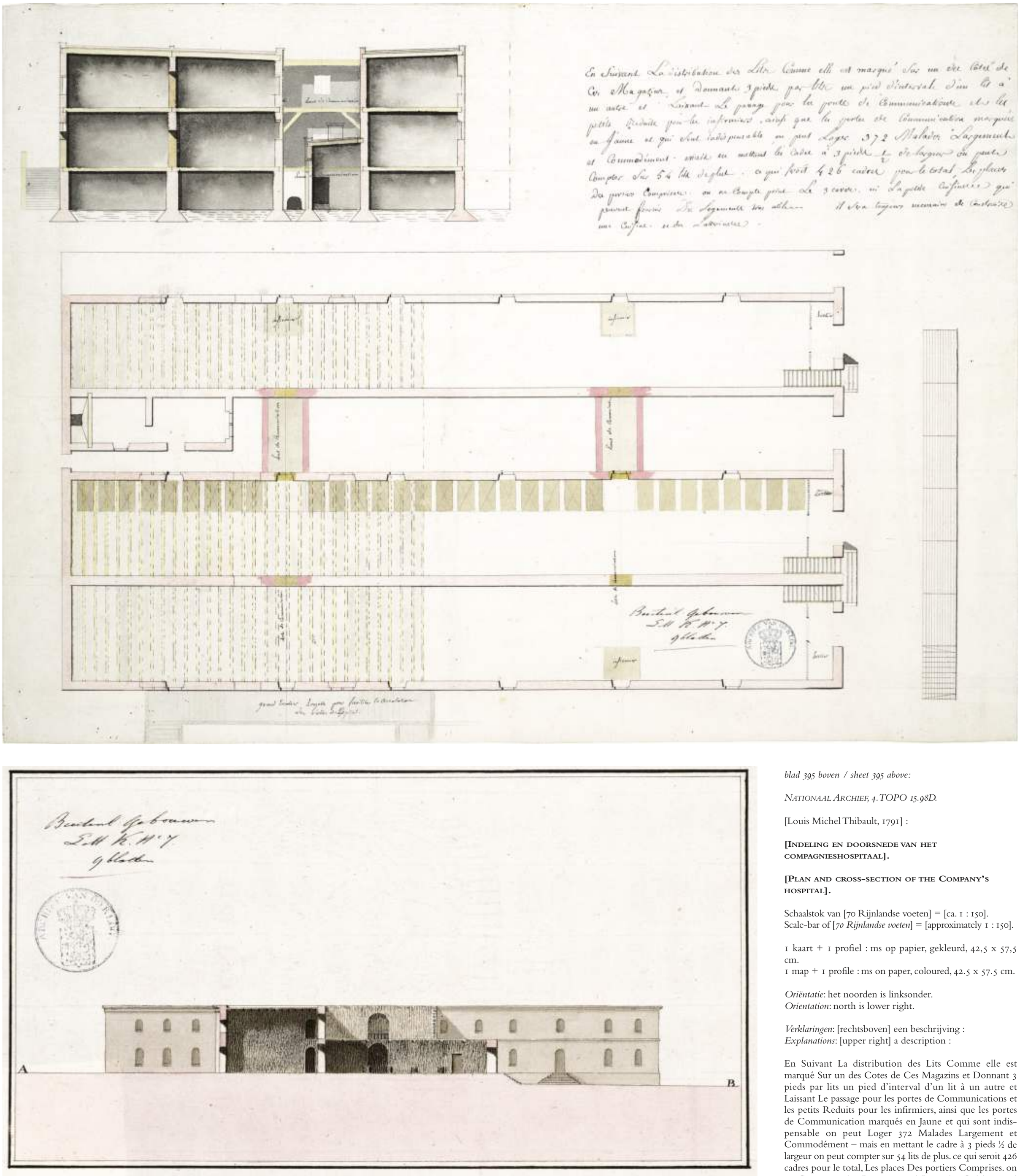

1 voet ruimte tussen de bedden en komt zo uit op een capaciteit van 372 zieken; wanneer de tussenruimte werd gehalveerd zou er zelfs ruimte voor 426 patiënten zijn! Het verplegend personeel kon dan in de kleine nissen worden ondergebracht, maar er diende wel een keuken en latrines te worden gebouwd. Een interessant bouwkundige detail in de doorsnede is de constructie van de geknikte daken, die schuin naar elkaar aflopen voor de afvoer en opvang van regenwater.

The abundantly annotated plan of the Company hospital on sheet 394, above with the affix in the centre down and in the section below with this attached detail up, together with the accompanying depictions on sheets 395 and 396 above, provides an interesting addition to the original project plans for the new hospital from 1772 on sheets 140-142 in Volume V: *Afrika*. The maps and drawings belong with a bundle of designs for partially adapting the unfinished hospital that Lieutenant-Engineer Louis Michel Thibault presented to Governor C.J. van de Graaff in August 1791 in connection with an earlier instruction to do this.

However, in the light of the various annotations, the situation as depicted relates to the years 1787-1788, when the Régiment Suisse de Meuron was relieved by another, larger mercenary regiment, the Württemberg Regiment. More space had to be found for them in the complex, and for this purpose Thibault proposes on the affix to also set up the spaces around the entrance and the stairwell as accommodation for the men. At the same time the plan as a whole gives a good impression of the condition the enormous building was in around 1787. At that moment the completed parts, drawn in black, were being used by the De Meuron Regiment, the cross hatching indicates which of the other buildings had two storeys and were roofed, the slanting lighter hatching shows the spaces that had been raised to the height of only one storey and (mostly) had no roof, and the dotted areas are the foundations of those parts that as yet had not been built at all. From the note under the affix we can read that Van de Graaff himself wanted to accommodate the artillerymen of the Company garrison on the ground floor of the wings to be newly built, and above the *Pépinière*, the military school he had set up. The cross-sections and views in the drawings on sheet 395 below and 396 above show that the situation in 1791, when the Württemberg Regiment had in the meantime already been transferred to Semarang in Java, was basically still the same as four years earlier. Even after that, in the final years of Company rule at the Cape the hospital was never finished. The ground-plan and cross-section on sheet 395 above is somewhat disconnected from the others and relates to Thibault's proposal in 1791 for a better arrangement of the actual hospital section, no. 16 on the large plan. He calculates a width of three feet (about 95 cm) per bed and 1 foot space between the beds, and arrives at a capacity of 372 patients; and if the space between them were halved there would even be room for 426 patients! The nursing staff could then be placed in the little niches, but a kitchen and latrines did need to be built. An interesting architectural detail is the cross-section of the folded roofs, that slant down toward each other for draining and collecting rainwater.

blad 395 boven / sheet 395 above:

Nationaal Archief, 4.TOPO 15.98D.

[Louis Michel Thibault, 1791] :

[Indeling en doorsnede van het compagnieshospitaal].

[Plan and cross-section of the Company's hospital].

Schaalstok van [70 Rijnlandse voeten] = [ca. 1 : 150].
Scale-bar of [*70 Rijnlandse voeten*] = [approximately 1 : 150].

1 kaart + 1 profiel : ms op papier, gekleurd, 42,5 x 57,5 cm.
1 map + 1 profile : ms on paper, coloured, 42.5 x 57.5 cm.

Oriëntatie: het noorden is linksonder.
Orientation: north is lower right.

Verklaringen: [rechtsboven] een beschrijving :
Explanations: [upper right] a description :

En Suivant La distribution des Lits Comme elle est marqué Sur un des Cotes de Ces Magazins et Donnant 3 pieds par lits un pied d'interval d'un lit à un autre et Laissant Le passage pour les portes de Communications et les petits Reduits pour les infirmiers, ainsi que les portes de Communication marqués en Jaune et qui sont indispensable on peut Loger 372 Malades Largement et Commodément – mais en mettant le cadre à 3 pieds ½ de largeur on peut compter sur 54 lits de plus. ce qui seroit 426 cadres pour le total, Les places Des portiers Comprises. on ne Compte point Le 3 caves ni La petite Cuisinee qui peuvent fournir Des Logements tres utiles. il sera toujours necessaire de construire une Cuisine. et des Lattrines.

blad 395 onder / sheet 395 below:

Nationaal Archief, 4.TOPO 15.98E.

[Louis Michel Thibault, 1791] :

[Aanzicht van de rechter zijvleugel en doorsnede van het middengedeelte van het hospitaalcomplex].

[View of the right-hand lateral wing and cross-section of the central building in the hospital complex].

O.I. inkttekening met pen en penseel op papier, 18,5 x 30,5 cm.
Pen and brush drawing in black ink on paper, 18.5 x 30.5 cm.

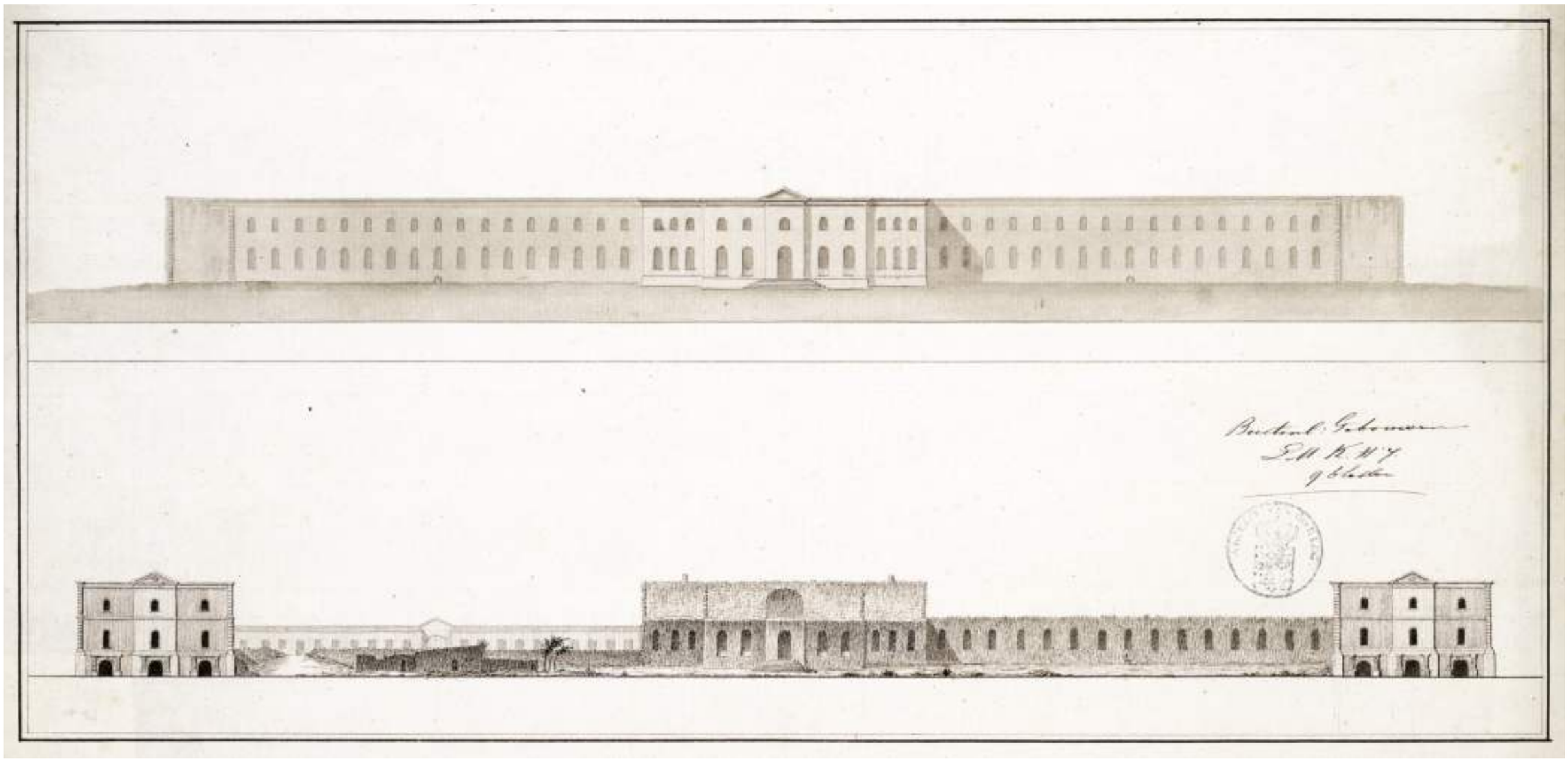

blad 396 boven / sheet 396 above:

Nationaal Archief, 4.TOPO 15.98H.

[Louis Michel Thibault, 1791] :

[Aanzichten van de geprojecteerde en van de bestaande toestand van het middengedeelte van het hospitaalcomplex].

[Views of the projected and the existing situation of the central building in the hospital complex].

O.I. inkttekening met pen en penseel op papier, 27,5 x 51,5 cm.
Pen and brush drawing in black ink on paper, 27.5 x 51.5 cm.

blad 396 onder / sheet 396 below:

Nationaal Archief, 1.04.02 4034 fols. 238-239.

[Anoniem, 1695] :
[Anonymous, 1695] :

[Pertinente afbeelding van 't nieuw gebouwten / wedersijds van de dwarsmuur, strekkende van uijt de punt / Catzenellebogen, tot door de kerk van d'oude 's gouverneurs / bouwvallig woonhuijs in de gardijn tusschen de punten Orange / en Leerdam, geprojecteerd tot een beknopte woning voor den / administratie, en verdere raden].

[Accurate depiction of the new buildings / on both sides of the cross wall, extending from the bastion / Catzenellenbogen, to beyond the church in the governor's / dilapidated old house at the curtain wall between the Orange / and Leerdam bastions, projected as a modest accommodation for the / administration and other councils].

Schaalstok van 14 Roeden = [ca. 1 : 145].
Scale-bar of *14 Roeden* = [approximately 1 : 145].

2 kaarten : ms op papier, elk 18 x 76 cm.
2 maps : ms on paper, each 18 x 76 cm.

Oriëntatie: het noorden is rechtsboven.
Orientation: north is upper right.

Verklaringen: [in bijgaand rapport] een legenda bij de nummers 1 t/m 14 :
Explanations: [in related report] a key to the numbers 1 to 14 :

Het eerste vierkant of onderste appartement.
1. Des gouverneurs woonhuijs.
2. De raadcamer.
3. De kerk.
4. De poort inde dikke muijr.
5. De woning van den administrateur.
6. De woning voor de capiteijn.
7. De woning voor den luijtenant onbebouwd.
8. de woning voor de vaendrager onbebouwd.
N:o 9 Een doorgaende verwulfde kelder om coorn te bergen, begonnen, en onder handen zijnde.
10. 'T Huijs voor de cassiers ongebouwd.
11. Voor den winkelier onbebouwd.
12. De groote dwars muijr, strekkende van uijt de punt Catzenellebogen, tot in de gardijn, tusschen orange en leerdam.

Het tweede vierkant of bovenste appartementen, van des gouverneurs en administrateurs woningen zijn vande selve groote en form als d'onderste, dog d'appartementen boven de kerk als bij de volgende numeri blijkt.
N:o 13. Drie appartementen van gelijke grootheijd boven de kerk, soo voor den secretaris als anderen.
N:o 14. De secretarije.

De beide eenvoudige plattegronden op blad 396 onder zijn afkomstig van een 'Copie verklaringh vande Baas metselaer en timmerman wegens de bouwvalligheyt van de Gouverneurs oude wooningh in't fort de dato 26 april 1695', die in het genoemde jaar door gouverneur Simon van der Stel naar Heren Zeventien werd gezonden. Tezamen met dit rapport, waaruit hier ook de legenda is overgenomen, geven deze 'twee affteekeningen' het oorspronkelijke projectplan voor de grote middenbouw in het Kasteel aan de Kaap weer, zoals deze in 1695 en volgende jaren na het bouwvallig worden van de oude gouverneurswoning tot stand kwam in opdracht van Van der Stel. Zie ter vergelijking de vijftien jaar jongere plattegrond door Elias van Staden op blad 80 onder in Deel V: *Afrika*, waar deze en andere nieuwbouw in voorlopig voltooide toestand is ingetekend.

The two simple ground-plans on sheet 396 below come from a 'Copy statement by the Chief mason and carpenter because of the dilapidated state of the Governor's old residence in the fort, dated 26 April 1695', which in that year Governor Simon van de Stel sent to the Gentlemen Seventeen. Together with this report, the legend of which is given in transcription, the 'two depictions' reproduced here describe the original project plan for the large central building in the Castle at the Cape, as the latter was constructed on Van der Stel's instructions in 1695 and following years after the Governor's residence had become dilapidated. For a comparison see the fifteen years later plan by Elias van Staden on sheet 80 below in Volume V: *Africa*, where this and other new building is drawn as completed at that time.

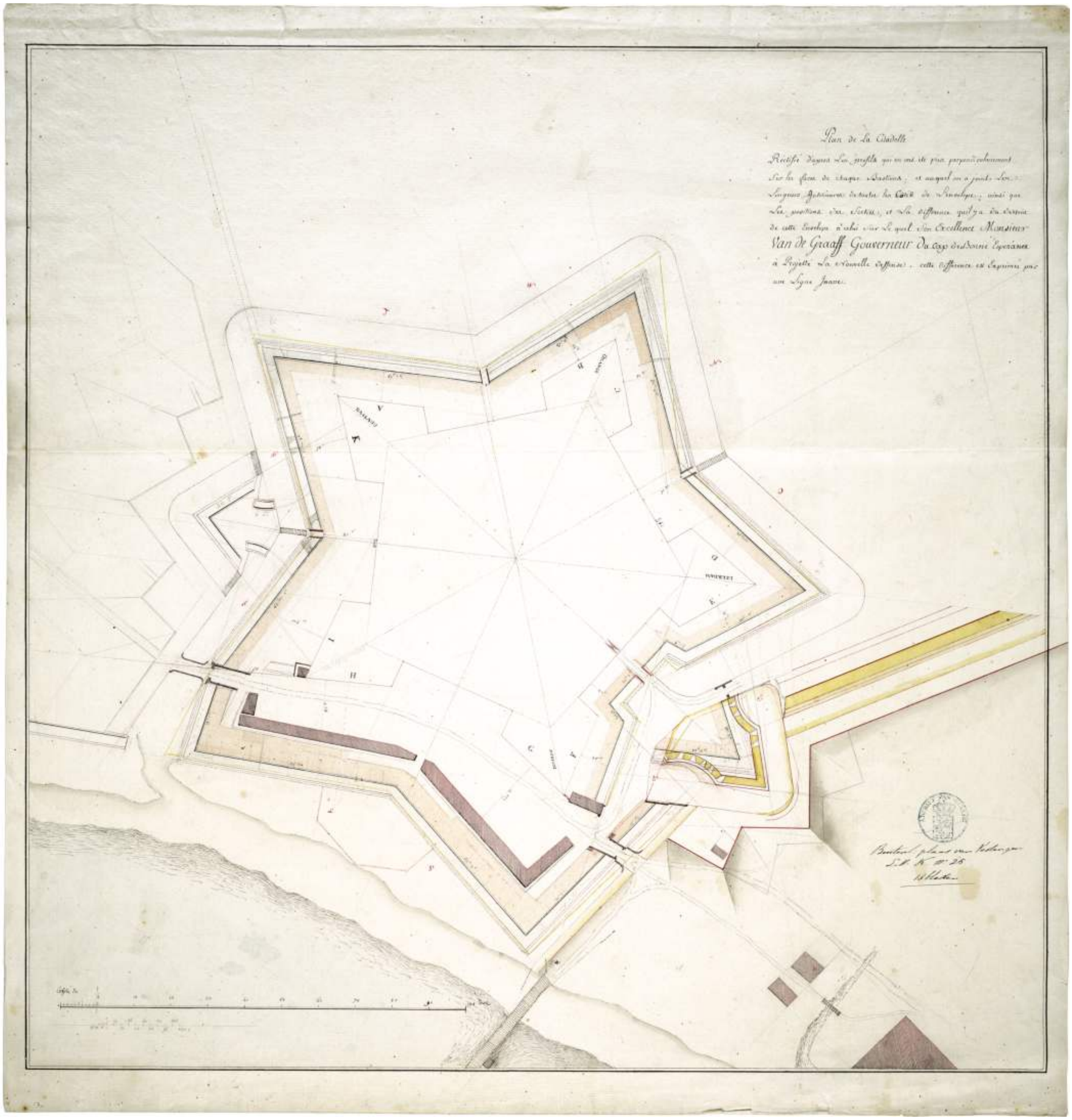
Plan de la Citadelle
Rectifié d'apres les profils qui en ont été pris perpendiculairement
Sur les faces de chaque Bastiones; et auquel on a joint les
Longeurs Interieures de toutes les Côtés de l'enveloppe; ainsi que
Les positions des Sorties, et la difference quil y a du dessein
de cette Enveloppe à celui sur Le quel Son Excellence Monsieur
Van de Graaff Gouverneur du Cap de Bonne Esperance
a Projetté la nouvelle Deffense; cette difference est Exprimée par
une Ligne Jaune.
Bastion
Courtine
Demi Lune
Bastion
Courtine
Demi Lune
Bastion
Courtine
Demi Lune
Bastion
Courtine
Demi Lune
Bastion
Courtine
Demi Lune
Echelle de
Bastion
Courtine
Demi Lune
Bastion
Courtine
Demi Lune
Bastion
Courtine
Demi Lune
Bastion
Courtine
Demi Lune
Bastion
Courtine
Demi Lune

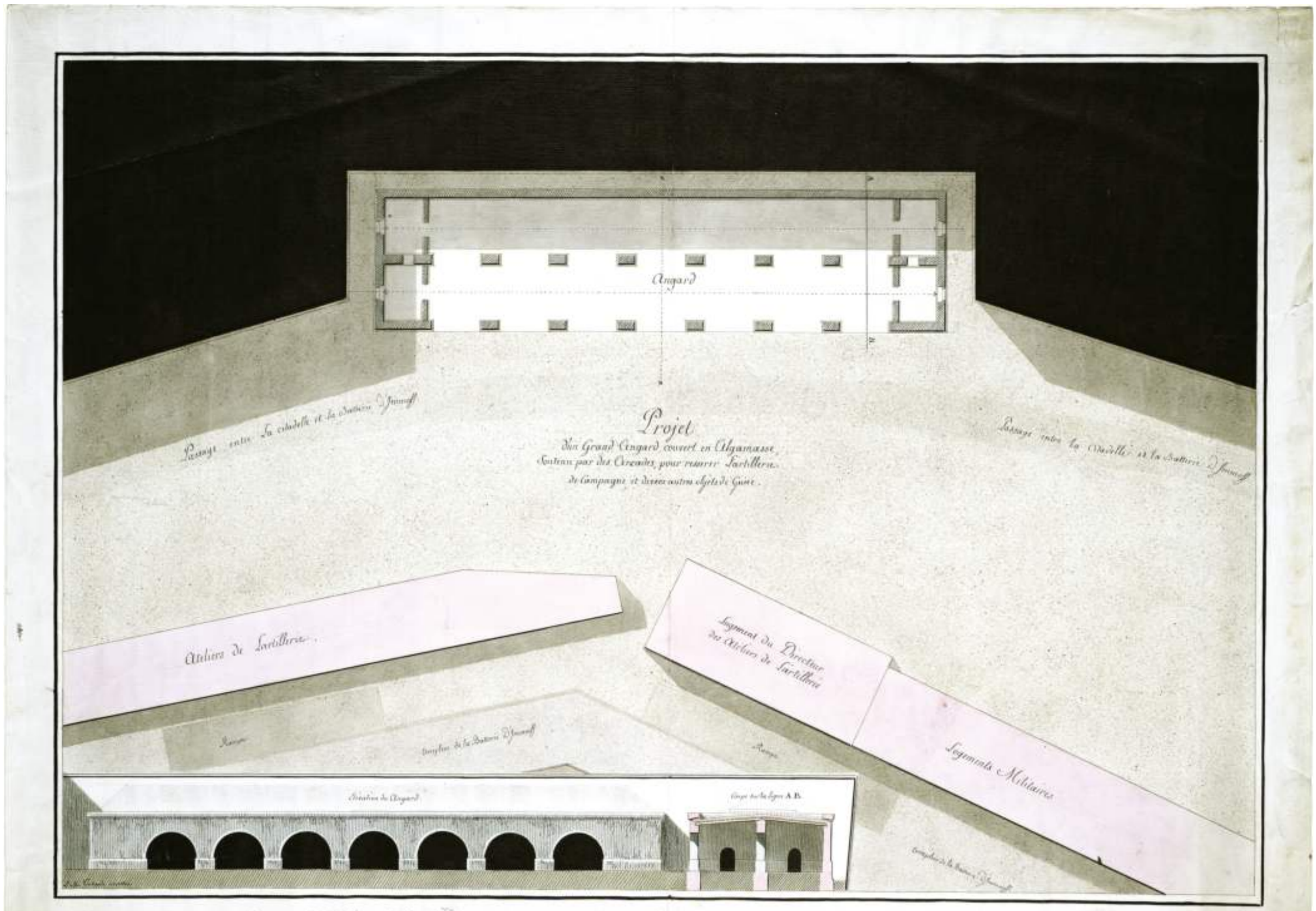

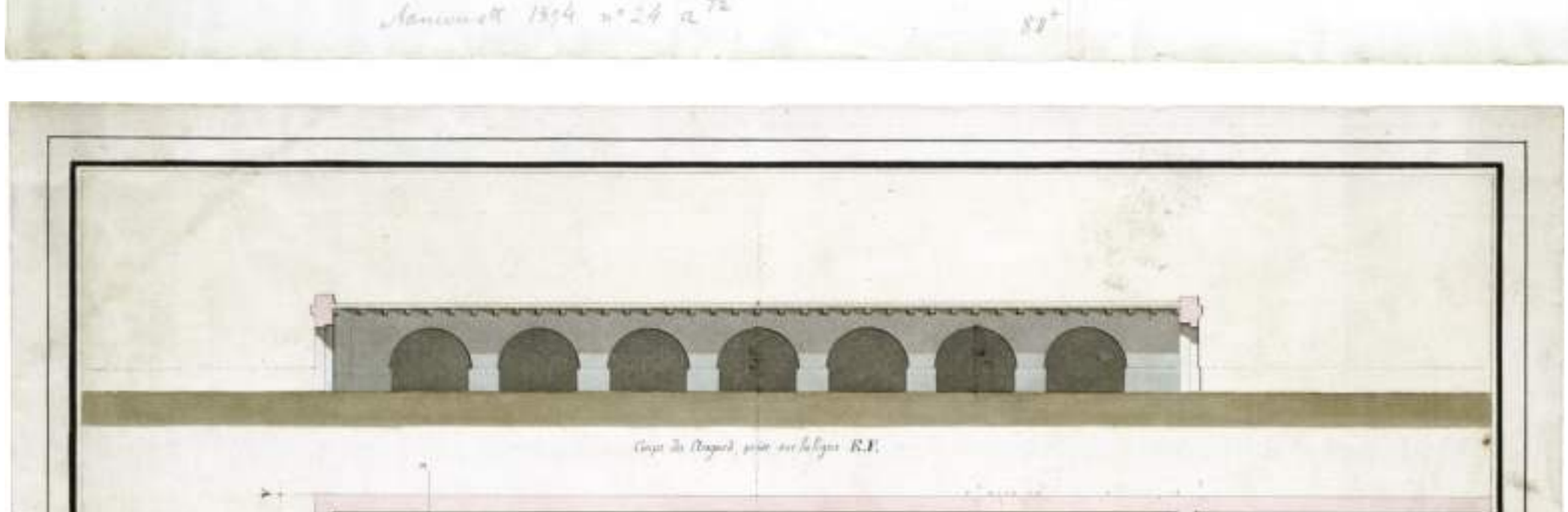

1 kaart + 2 profielen: ms op papier, gekleurd, 50 x 69 cm.
1 map + 2 profiles : ms on paper, coloured, 50 x 69 cm.

Oriëntatie: het noorden is rechtsonder.
Orientation: north is lower right.

Ook in de laatste jaren van Nederlands bestuur over de Kaapkolonie, tijdens de korte Bataafse periode onder gouverneur Jan Willem Janssens (1802-1806), zijn nog verscheidene plannen ontwikkeld voor de versterking van de Kaapse defensie. Een punt van voortdurende zorg op dit vlak was het intussen al bijna anderhalve eeuw oude Kasteel, dat door het goeddeels ontbreken van bomvrije kazematten, contregardes en voorwerken niet meer aan de eisen van die tijd voldeed en zeker geen lang beleg zou kunnen weerstaan. Zoals beschreven in Deel V: *Afrika* concentreerde Janssens, tevens militair opperbevelhebber, zich in zijn verdedigingsplan mede om die reden op een snelle aanval op de invasiemacht, in de hoop de vijand te kunnen verslaan voordat deze zich te land had kunnen consolideren. In geval men daarin niet zou slagen, zouden de Kaapse troepen zich in voorbereide stellingen in de Hottentots Hollandbergen terugtrekken, zoals in januari 1806 ook gebeurde. Voor het Kasteel was in deze opzet geen rol van grote betekenis meer voorzien; voor de noodzakelijke grootscheepse modernisering tot een volwaardige citadel zoals in Van de Graafs plannen ontbraken immers van meet af aan de middelen. De beide tekeningen van de militair ingenieur Louis Michel Thibault op blad 398 tonen twee varianten van een van de weinige projectplannen aan het Kasteel die in Janssens' opdracht nog wel zijn overwogen, de bouw van een overdekte bergplaats voor de veldartillerie tegen de oude buitenwal tussen de bastions Buren (rechtsboven) en Catzenellenbogen (linksboven), tegenover de couvre-face Van Imhoff; deze is uiteindelijk echter niet zo uitgevoerd. Als dakbedekking koos Thibault voor 'algamasse', een harde, duurzame cement van gestampte zachte steen, olie en organisch materiaal als bijvoorbeeld eiwit of beendermeel.

Even in the final years of Dutch rule over the Cape Colony, during the short period of the Batavian Republic under Governor Jan Willem Janssens (1802-1806), various plans were still being developed for strengthening the defences of the Cape. One point of continuing concern in this field was the Castle, now almost one and a half centuries old, that due to a general lack of bomb-proof bunkers, contregards and outer defensive works did not measure up to the demands of the time and certainly could not withstand a long siege. As described in Volume V: *Africa*, for this reason in his defence plan Janssens, who was also supreme commander, focused on a swift attack on the invading force, in the hope of being able to defeat the enemy before he was able to consolidate himself on land. If this should not succeed, the Cape troops would withdraw to prepared positions in the Hottentots Holland mountains, as indeed happened in January 1806. The Castle would no longer have a role of any great importance in this; in any case the means for the necessary large-scale moderization into a

blad 398 boven / sheet 398 above:

Nationaal Archief, 4.TOPO 4.JSF 72.

L.M. Thibault inspecteur, [1803-1805] :
L.M. Thibault, inspector, [1803-1805] :

Project / d'un Grand Angard, couvert en Algamasse, / Soutenu par des Arcades, pour ressérer L'artillerie / de Campagne, et divers autres objects de Guere.

Project / voor een Grote Bergplaats, afgedekt met Cement, / Ondersteund door Bogen, om de Veldartillerie / in onder te brengen, en allerlei andere Krijgsbenodigdheden.

Project / for a Great Hangar, its roof coated with Cement, / Supported by Arcades, as a store for the Field / Artillery, and various other War equipment.

[profielen / profiles]

Elévation du Angard.
De Bergplaats in Opstand.
Elevation view of the Hangar.

Coupe sur la Ligne A.B.
Doorsnede volgens de lijn A.B.
Cross-section according to the Line A.B.

Schaal: niet aangegeven.
Scale: not indicated.

full-fledged citadel along the lines of Van de Graaff's plans were lacking from the outset. The two drawings by the military engineer Louis Michel Thibault on sheet 398 show two variants of one of the few project plans for the Castle that were considered on Janssens's instructions, the building of a covered storage-place for the field artillery against the old outer rampart between the Buren bastion (upper right) and the Catzenellenbogen bastion (upper left), opposite the Van Imhoff couvre-face; but this was ultimately not carried out. As a roof covering Thibault chose *algamasse*, which was a hard, durable cement made of pounded soft rock, oil and organic material such as for example white of egg or bonemeal.

blad 398 onder / sheet 398 below:

Nationaal Archief, 4.TOPO 4.JSF 71.

[Louis Michel Thibault, 1803-1805] :

Plan, et projet de rétablissement d'un Angard, / Situé au Kalk Branderry; pour servir a resserer l'artillerie de Campagne.

Plan, en project voor de herbouw van een Bergplaats, / Gelegen bij de Kalkbranderij; om te dienen als onderkomen voor de Veldartillerie.

Plan, and project for the reconstruction of a Hangar, / Situated at the Lime Kiln; to serve as a store for the Field artillery.

[profielen / profiles]

Coupe du Angard, prise sur la ligne E.F.
Doorsnede van de Bergplaats, genomen langs de lijn E.F.
Section of the Hangar, taken along the line E.F.

Coupe Sur La Ligne C.D.
Doorsnede Op De Lijn C.D.
Section Along The Line C.D.

Elevation Sur la ligne A.B.
Aanzicht Op de lijn A.B.
Elevation view Along the line A.B.

Schaalstok van *100 pieds* = [ca. 1 : 140].
Scale-bar of *100 pieds* = [approximately 1 : 140].

1 kaart + 3 profielen : ms op papier, gekleurd, 34 x 48 cm.
1 map + 3 profiles : ms on paper, coloured, 34 x 48 cm.

Oriëntatie: het noorden is rechtsonder.
Orientation: north is lower right.

blad 399 boven / sheet 399 above:

Nationaal Archief, 4.TOPO 15.102Q.

[Anoniem, ca. 1786] :
[Anonymous, c. 1786] :

[Schetsplan voor de verbetering van de couvre-face Van Imhoff].

[Sketch plan for the improvement of the couvre-face Van Imhoff].

Schaalstok van *50 Toises* = [ca. 1 : 440].
Scale-bar of *50 Toises* = [approximately 1 : 440].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 82 x 62 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 82 x 62 cm.

Oriëntatie: het noorden is linksboven.
Orientation: north is upper left.

blad 399 onder / sheet 399 below:

Nationaal Archief, 4.TOPO 15.96.

[Anoniem], 1790 :
[Anonymous], 1790 :

Plan en Stand-Tekening Van de Gebouwen op Imhof aan de Caap de Goede Hoop. in den Jaare 1790.

Plan and Elevation Drawing Of the Buildings at [the couvre-face] Van Imhoff at the Cape of Good Hope. in the Year 1790.

Schaalstok van 20 Voete = [ca. 1 : 140].
Scale-bar of *20 Voete* = [approximately 1 : 140].

1 kaart + 1 profiel : ms op papier, gekleurd, 19 x 79 cm.
1 map + 1 profile : ms on paper, coloured, 19 x 79 cm.

Oriëntatie: het noorden is linksboven.
Orientation: north is upper left.

De twee tekeningen op blad 399 zijn weer gereproduceerd uit Cornelis Jacob van de Graaffs particuliere kaartenverzameling, nu in het Nationaal Archief. De bovenste houdt hoogstwaarschijnlijk verband met diens algemene projectplan uit 1786 voor de modernisering en uitbreiding van het Kasteel tot een complete citadel, dat onderdeel vormde van zijn defensienota aan de Heren Zeventien van 1787; zie ter vergelijking de overzichtstekening van dit project op blad 400 en in Deel V: *Afrika* de grote kaart op de bladen 104-106. Als makers van de basismaterialen worden daar Van de Graaffs zoon Sebastiaan Willem en Louis Michel Thibault genoemd, die wellicht ook verantwoordelijk waren voor de hier gereproduceerde tekeningen. De afbeelding onder geeft de bestaande situatie van de artilleriewerkplaatsen op het westelijke deel van de couvre-face Van Imhoff in 1790 weer, toen Van de Graaffs grootse plannen met het Kasteel intussen waren afgewezen door het compagniesbestuur.

The two drawings on sheet 399 are again reproduced from Cornelis Jacob van Graaff's private map collection, now in the Netherlands National Archives. The top one is very probably connected with his general project plan of 1786 for modernizing and extending the Castle into a complete citadel that was part of his defence paper to the Gentlemen Seventeen of 1787; for a comparison see the general drawing of this project on sheet 400 and in Volume V: *Africa* the large map on sheets 104-106. Van de Graaff's son Sebastiaan Willem and Louis Michel Thibault are mentioned as makers there, and were perhaps also responsible for the drawings reproduced here. The depiction below shows the existing situation of the artillery workshops on the western part of the Van Imhoff couvre-face in 1790, when Van de Graaff's grandiose plans for the Castle had in the meantime been rejected by the Company directors.

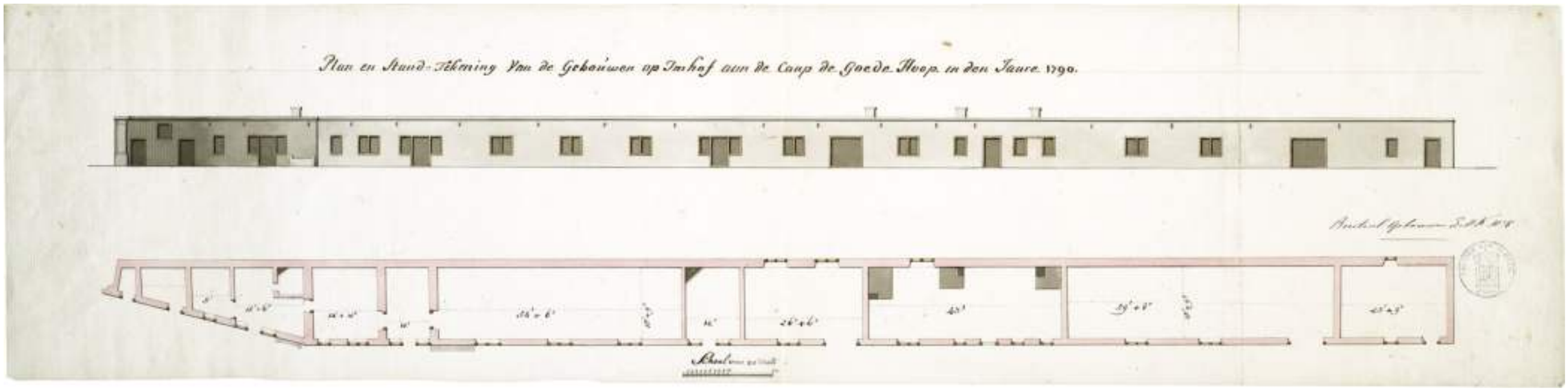

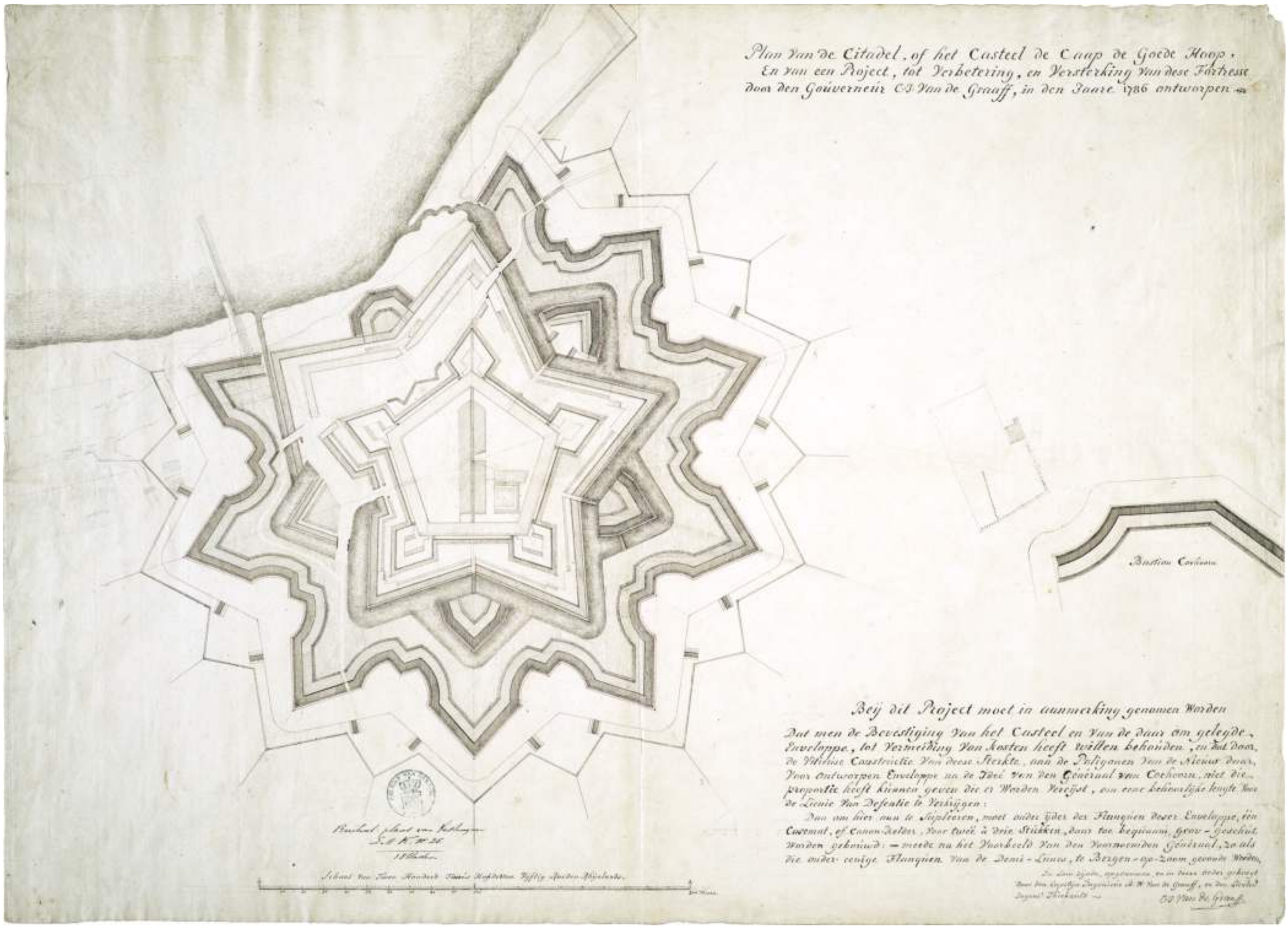
Plan Van de Citadel, of het Casteel de Caap de Goede Hoop,
En van een Project, tot Verbetering, en Versterking van dese Fortresse
door den Gouverneur C:J: Van de Graaff, in den Jaare 1786 ontworpen
Bastion Carlouw
Bij dit Project moet in aanmerking genomen Worden
Dat men de Bevestiging Van het Casteel en Van de daar om gelegde
Enveloppe, tot Vermeiding Van kosten heeft willen behouden, en dat door
de Vitieuse Constructie Van deese Sterkte, aan de Poligonen Van de Nieuw daar
Voor Ontworpen Enveloppe nu de Idee Van den General Van Coehoorn, niet die
proportie heeft kunnen geven die er Worden Vereijst, om eene behoorlijke lengte Voor
de Lienie Van Defentie te Verkrijgen:
Dan om hier aan te Supleeren, moet onder ijder der Flanquen deser Enveloppe, één
Casemat, of Canon Kelder, Voor twee à drie Stukken, daar toe bequaam, grov-geschut
Worden gebouwd: – meede na het Voorbeeld Van den Voornoemden General, zo als
die onder eenige Flanquen Van de Demi-Lunes, te Bergen-op-Zoom gevonde Worden,
In Loco zijnde, opgenomen, en in deeze order gebragt
door den Capitijn Ingenieur Sb: W: van de Graaff, en den
Luiten:t Ingeni:r Thiebauld. —
C:J: Van de Graaff.

blad / sheet 400:

Nationaal Archief, 4.TOPO 15.102M.

Door den Gouverneur C:J: van de Graaff, in den Jaare 1786 ontworpen :
Designed by the Governor C.J. van de Graaff, in the Year 1786 :

Plan van de Citadel, of het Casteel de Caap de Goede Hoop, / En van een Project, tot Verbetering, en Versterking van dese Fortresse.

Plan of the Citadel, or the Castle at the Cape of Good Hope, / And of a Project, for the Improvement, and Fortification of this Fortress.

Schaalstok van Twee Honderd Toises [Honderd] of van Vijftig Roeden Rhijnlands = [ca. 1 : 1.490].
Scale-bar of *Twee Honderd Toises* [*Honderd*] *of van Vijftig Roeden Rhijnlands* = [approximately 1 : 1,490].

1 kaart : ms op papier, 54 x 76 cm.
1 map : ms on paper, 54 x 76 cm.

Oriëntatie: het noorden is linksboven.
Orientation: north is upper left.

Verklaringen: [rechtsonder] een beschrijving :
Explanations: [lower right] a description :

Beij dit Project moet in aanmerking genomen worden
Dat men de Bevestiging van het Casteel en van de daar om gelegde Enveloppe, tot Vermeiding van kosten heeft willen behouden, en dat door de Vicieuse Constructie van deese Sterkte, aan de Poligonen van de Nieuw daar voor ontworpen Enveloppe nu de Ideé van den Généraal van Coehoorn, niet die proportie heeft kunnen geven die er Worden Vereijst, om eene behoorlijke lengte voor de Linie van Defentie te verkrijgen.
Dan om hier aan te Supleeren, moet onder ijder der Flanquen deser Enveloppe, één Casemat, of Canon-kelder, voor twéé à drie Stukken, daar toe bequaam, grov-geschut worden gebouwd: – meede na het Voorbeeld van den voornoemden Généraal, zo als die onder eenige Flanquen van de Demi-Lunes, te Bergen-op-Zoom gevonde worden.
In Loco zijnde, opgenomen, en in deeze order gebragt door den Capitijn Ingenieur Sb: W: van de Graaff, en den Luiten:t Ingeni:r Thiebauld.
C:J: van de Graaff.

Bij het groots opgezette plan van Cornelis Jacob van de Graaff voor de modernisering van het Kasteel uit 1786 op blad 400, dat het jaar daarop ook in zijn nota over de defensie van de Kaap werd opgenomen (zie Deel V: *Afrika* bladen 104-106), geeft de gouverneur in de beschrijving op de kaart aan zelf niet geheel tevreden te zijn over het uiteindelijke ontwerp. Om op de kosten te besparen had hij het bestaande fort met zijn 'Enveloppe' – dus de couvre-face Van Imhoff, het ravelijn voor de hoofdpoort en de buitenwal – bijna ongewijzigd gehandhaafd, maar het gevolg daarvan was dat de nieuw geprojecteerde buiten-werken nu niet de ideale grootte en vorm konden krijgen volgens de beginselen van de vestingbouw zoals die een eeuw eerder al geformuleerd waren door de befaamde militair ingenieur Menno van Coehoorn. Bij wijze van alternatief tekende Van de Graaff twee varianten op zijn basisplan, die beide op blad 401 zijn afgebeeld. Het boven-ste geeft de meest ideale en tevens duurste vorm weer, waarbij weliswaar het oude Kasteel ook gespaard zou worden, maar alle eerdere buitenwerken plaats zouden maken voor vijf veel grotere bastions en vier ravelijnen. Het plan daaronder, dat zichtbaar wordt wanneer men bij het blad boven een opgeplakt gedeelte terugklapt, is een goedkoper compromis waarbij naast het Kasteel zelf ook de couvre-face Van Imhof behouden zou blijven, met als consequentie dat aan de zeekant dan één bolwerk zou komen te vervallen en het andere tot een halfbastion zou worden gereduceerd. Van de Graaff maakte overigens bij de schaal in de basiskaart een vergissing, als verbetering van een oorspronkelijk wel correcte aanduiding: de schaalbalk van 200 toises staat niet gelijk aan 50 maar aan 100 Rijnlandse roeden.

On Cornelis Jacob van de Graaff's ambitiously designed plan for modernizing the Castle dating from 1786 on sheet 400, which in the next year was also included in his paper on the defence of the Cape (see Volume V: *Africa* sheets 104-106), in the description of the map the governor indicates that he himself was not completely satisfied with the final draft. In order to keep the costs down he had left the existing fort with its *Enveloppe* – that is, the Van Imhof couvre-face, the ravelin in front of the main gate and the outer rampart – almost unchanged, but the result of this was that the newly projected outer works could now not have the ideal size and shape according to the principles of fortification as had been formulated a century earlier by the famous military engineer Menno van Coehoorn. By way of alternative Van de Graaff drew two variants on his basic plan, both of which are shown on sheet 401. The upper one gives the most ideal and at the same time most expensive form, in which the old Castle would be spared but all the earlier outer works would make way for five much larger bastions and four ravelins. The plan below it, which becomes visible when one folds back an attached section on the sheet above, is a cheaper compromise in which as well as the Castle also the couvre-face would be kept, with the consequence that on the seaward side one bulwark would be left out and the other would be reduced to a half-bastion. It should be noted that Van de Graaff made a mistake in the scale on the basic map: the scale-bar of 200 toises is not equal to 50 but to 100 Rhineland roods.

blad 401 boven / sheet 401 above:

Nationaal Archief, 4.TOPO 15.102N (dicht/closed).

[Cornelis Jacob van de Graaff, 1786-1787] :

[Projectplan voor de verbetering van het Kasteel aan Kaap de Goede Hoop, alternatief 1].

[Project plan for the improvement of the Castle at the Cape of Good Hope, alternative 1].

Schaalstok van 200 Tois. iets kleijner dan de Generalitijds schaal = [ca. 1 : 1.485].
Scale-bar of *200 Tois. iets kleijner dan de Generalitijds schaal* = [approximately 1 : 1,485].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 60 x 75 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 60 x 75 cm.

Oriëntatie: het noorden is linksboven.
Orientation: north is upper left.

blad *401* onder / sheet *401* below:

Nationaal Archief, 4.TOPO 15.102N (open).

[Cornelis Jacob van de Graaff, 1786-1787] :

[Projectplan voor de verbetering van het Kasteel aan Kaap de Goede Hoop, alternatief 2].

[Project plan for the improvement of the Castle at the Cape of Good Hope, alternative 2].

Schaalstok van 200 Tois. iets kleijner dan de Generalitijds schaal = [ca. 1 : 1.485].
Scale-bar of *200 Tois. iets kleijner dan de Generalitijds schaal* = [approximately 1 : 1,485].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 60 x 75 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 60 x 75 cm.

Oriëntatie: het noorden is linksboven.
Orientation: north is upper left.

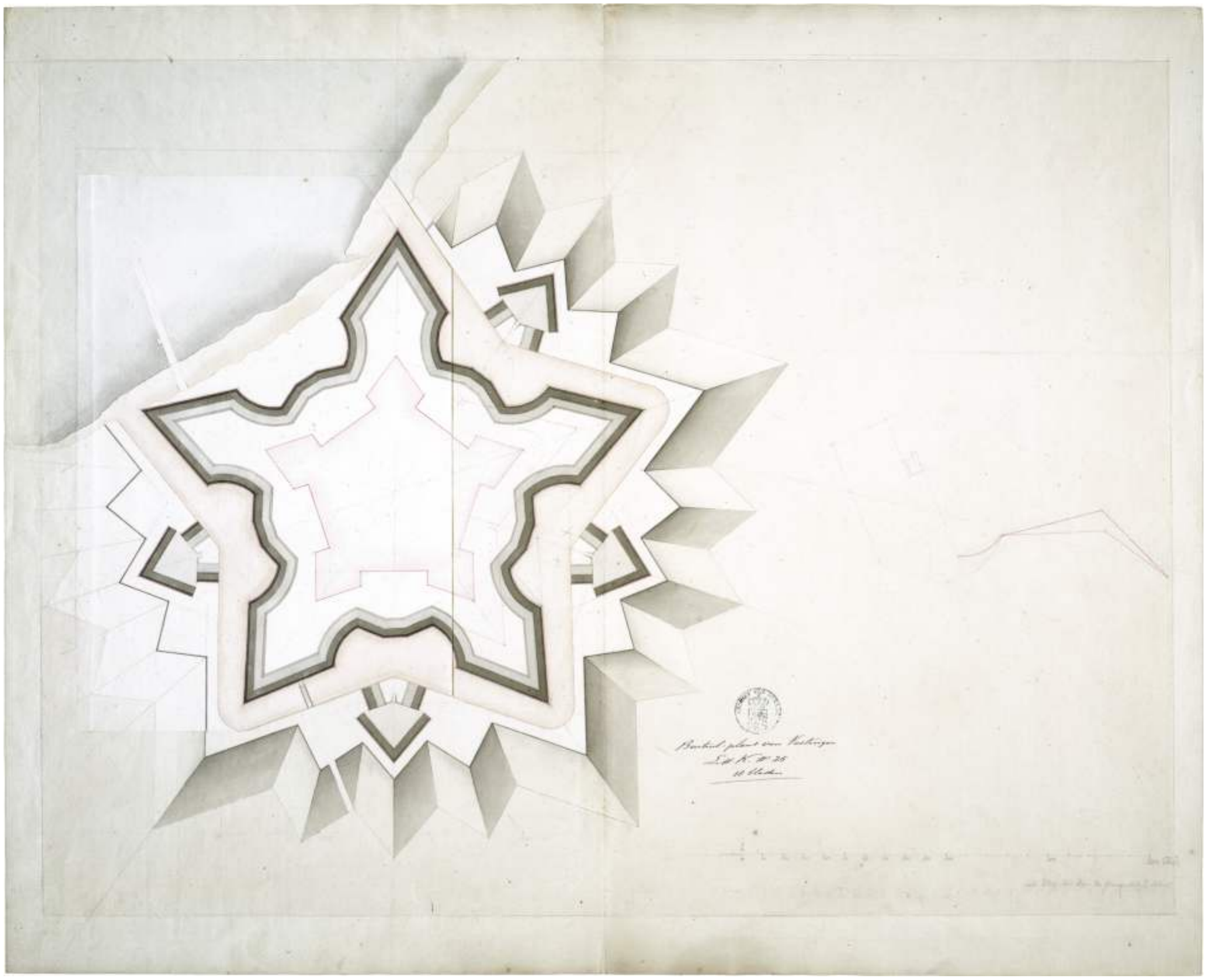

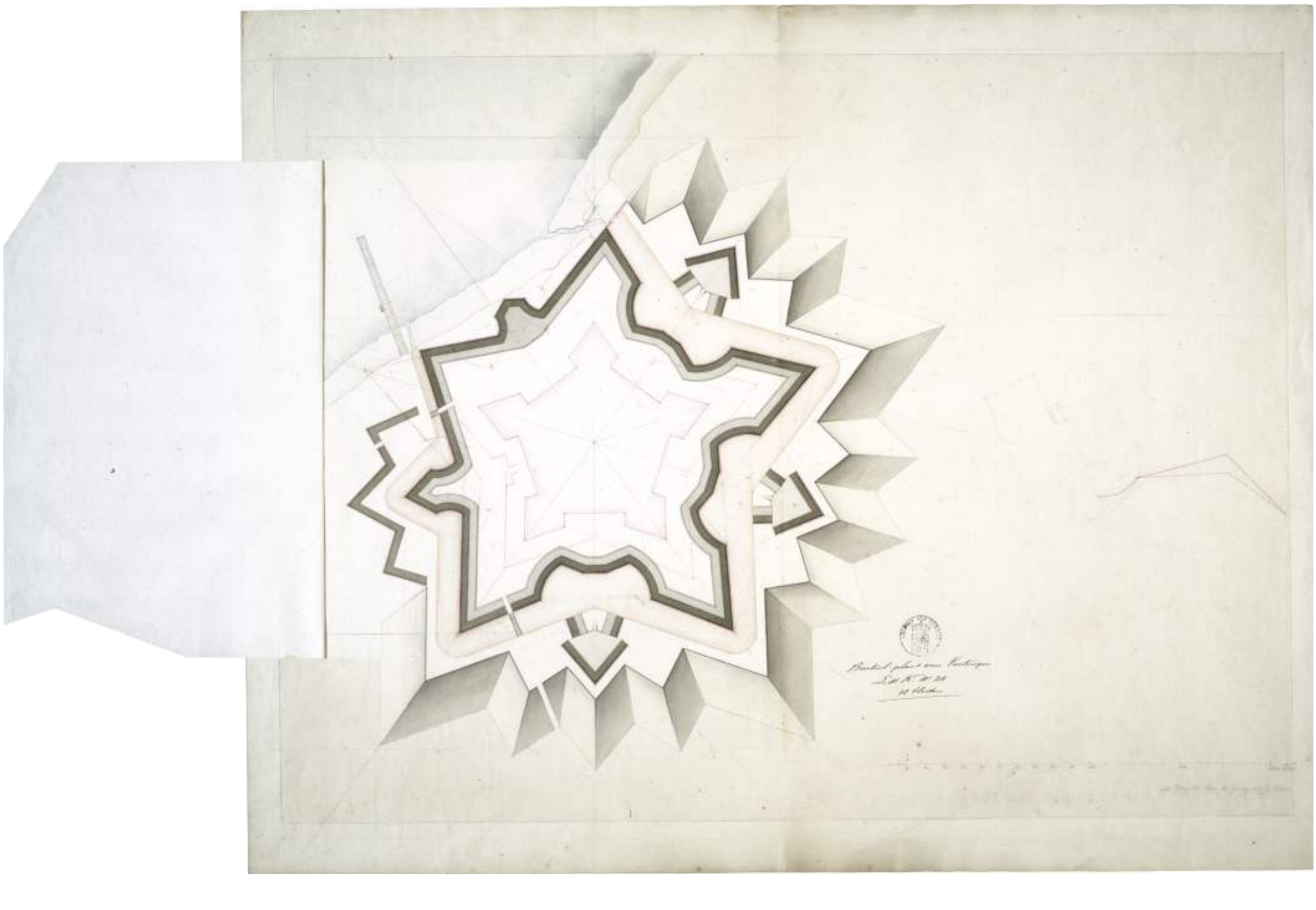

402

blad / sheet 402:

Nationaal Archief, 4.TOPO 15.107E.

[Sebastiaan Willem van de Graaff en/of Louis Michel Thibault, toegeschreven, 1786-1787] :
[Sebastiaan Willem van de Graaff and/or Louis Michel Thibault, attributed, 1786-1787] :

[Projectplan voor de Defensielinie Dordregt ten noordwesten van Kaapstad].

[Project Plan for the Dordregt Defence Line to the north-west of Cape Town].

Schaalstok van *180 Toises* = [ca. 1 : 1.465].
Scale-bar of *180 Toises* = [approximately 1 : 1,465].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 65 x 88 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 65 x 88 cm.

Oriëntatie: het noorden is rechtsonder.
Orientation: north is lower right.

Naast die voor zijn geprojecteerde citadel werden in opdracht van gouverneur Cornelis Jacob de Graaff, en soms ook door hemzelf, in de jaren 1785-1789 ook alternatieve ontwerpen getekend voor diverse andere onderdelen van zijn grote defensieplan voor de Kaap. Op blad 402 is een variant uit 1786-1787 afgebeeld van het ontwerp voor de Defensielinie Dordregt ten noordwesten van Kaapstad, die vanaf de toen nog niet voltooide batterij Amsterdam landinwaarts naar de hoogten van de Leeuwenberg was geprojecteerd. In Deel V: *Afrika* is Van de Graaffs complete projectplan uit 1787 afgebeeld op de bladen 104-106, met op de bladen 116-117 een variant die in zijn opdracht werd getekend door de kapitein-ingenieur Sebastiaan Willem van de Graaff en de luitenant-ingenieur Louis Michel Thibault. Het hier getoonde plan is waarschijnlijk een voorloper van dit laatste en kan met enig voorbehoud eveneens aan Van de Graaff junior en Thibault worden toegeschreven. Geen van de gepresenteerde versies is overigens ooit uitgevoerd.

As well as the ones for his projected citadel, on the instructions of Governor Cornelis Jacob van de Graaff and sometimes also by himself, alternative designs were also drawn for various other parts of his great plan for the defence of the Cape in the period 1785-1789. On sheet 402 a variant from 1786-1787 is shown of the design for the Dordregt Line of Defence to the north-west of Cape Town, which was projected from the then unfinished Amsterdam Battery to the inland towards the heights of the Leeuwenberg. In Volume V: *Africa* Van de Graaff's complete project plan from 1787 is shown on sheets 104-106, with on sheets 116-117 a variant that on his instructions was drawn by the captain-engineer Sebastiaan Willem van de Graaff and the lieutenant-engineer Louis Michel Thibault. The plan shown here is probably a predecessor of the latter, and with some reserve can also be attributed to Van de Graaff junior and Thibault. None of the versions presented was ever implemented.

blad / sheet 403:

National Library of South Africa (Pretoria Campus), KS 11211.

[Dominicus Michaelis Barbier], Cab de goede Hoop den 18. Jully. 1789. :
[Dominicus Michaelis Barbier], at the Cape of Good Hope the 18th of July 1789 :

Afteekening van het voor-front van de Batterie Amsterdam op den Westelyke oever der Tafel-Baay aan Cabo de goede Hoop, diendende tot Elucidatie, om de Directie van het vuur, dat uyt deselve kan gedaan werden, / aantetoonen [...].

Depiction of the forefront of the Amsterdam Battery on the Western shore of Table Bay at the Cape of Good Hope, serving as an Elucidation, to establish the Direction of the fire, that can be given, / from the same [...].

Schaalstok van 50. Roeden = [ca. 1 : 1.510].
Scale-bar of *50. Roeden* = [approximately 1 : 1,510].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 61,5 x 45,5 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 61.5 x 45.5 cm.

Oriëntatie: het noorden is linksboven.
Orientation: north is upper left.

Verklaringen: [boven, midden] een beschrijving, als vervolg van de titel, geen transcriptie.
Explanations: [above, centre] a description, in continuation of the title, not transcribed.

De Militaire Commissie onder leiding van de kapiteins-terzee Jan Olphert Vaillant en Christiaan Anthonij VerHuell en de luitenant-kolonel Johan Frederik Levinus Graevestein, in 1789 door de Staten-Generaal uitgezonden om de staat van de defensie-inrichtingen in de overzeese compagniesbezittingen te inspecteren en in kaart op te nemen, en vervolgens voorstellen te doen voor verbetering, verbleef op de uitreis van 4 juni tot 7 oktober van dat jaar aan de Kaap. Men verwachtte daar aanvankelijk slechts een kort oponthoud, omdat Van de Graaff in de voorgaande jaren immers al veel kaarten en plattegronden van militaire objecten had laten maken en recentelijk ook zijn defensienota's had gepresenteerd. De Commissie trof de administratie ter plaatse echter in grote wanorde aan en zag zich genoodzaakt tal van aanvullende opnemingen en kopiekaarten te laten vervaardigen, waarbij de medewerking van de gouverneur in de praktijk alles te wensen overliet. Uiteindelijk duurde het ruim vier maanden voor Vaillant, VerHuell en Graevestein hun inspecties en rapportage naar behoren hadden kunnen afronden. Naast ernstige tekortkomingen in het bestuur van Van de Graaff constateerden zij meerdere ontwerp- en constructiefouten in de bestaande, deels pas kort tevoren aangelegde verdedigingswerken, waarbij hun kritiek vooral de gloednieuwe batterij Amsterdam gold.

De beide tekeningen op de bladen 403 en 404, afkomstig uit de vestiging in Pretoria van de Nationale Bibliotheek van Zuid-Afrika, zijn in feite verweerschriften van gouverneur Van de Graaff aan de Militaire Commissie van respectievelijk 18 juli en 24 augustus 1789, waarmee hij de eerder door Vaillant c.s. getrokken conclusies over het onvoldoende bereik en het onvolledige schootsveld van 'zijn' batterij Amsterdam probeert te ontkrachten. In het ellenlange bijschrift bij de kaart op blad 403 gaat het over een minder geslaagd experiment op 24 juni, waarbij op last van de Commissie vanaf Amsterdam met gloeiende kogels werd geschoten op een wrak voor de kust. Van de Graaff voert hier aan dat indien de proef was uitgevoerd met uitsluitend 24-ponders, een andere lading buskruit en een beter ingestelde elevatie van het geschut, men dan 'met gerustheid' kon stellen dat het effectief bereik van de batterij niet 400 maar wel 1000 toises (bijna 1900 meter) was 'en daar boven seer gevaarlijk voor Vyandelyke Scheepen'. Het Nationaal Archief in Den Haag bezit een tweede exemplaar van deze kaart onder inventarisnummer 4.TOPO 15.107F, afkomstig uit Van de Graaffs nagelaten particuliere kaartenverzameling; daarop ontbreekt echter de verklarende tekst.

De kaart op blad 404, getekend in opdracht van de directeur der fortificatiën P.H. Gilquin, geeft een gesimuleerde aanval door vier schepen op de batterij Amsterdam weer, waaruit moet blijken dat deze wel degelijk een volledig schootsveld over het gehele kustgedeelte voor en terzijde van de stelling had. 'De hoog Edele gestrenge Heeren der Militaire Commissie,' zo besluit de gouverneur zijn giftige commentaar, 'aan wien deese Teekening Eerbiedig werd opgedraagen, hebben de Waarheid van het hier boven geposeerde op't Terrein konnen nagaan, en deselver Aanweesendheid steld hen in staat sulx nog daaglijks te Verifieeren, Zoo dat alle hier teegen strijdende insinuatien, of ter kwader trouw ontworpen berigten etc. etc.' Niettemin had Van de Graaff bij alle bluf later kennelijk toch ook zijn twijfels over de batterij Amsterdam, zoals blijkt uit het projectplan voor een ingrijpende aanpassing op blad 405 boven, waarin de beide puntige halfbastions zijn vervangen door ronde bolwerken zonder dode hoeken in het schootsveld. Dit werd in zijn opdracht in 1791 getekend door Louis Michel Thibault, terwijl de Militaire Commissie toen nog volop aan het werk was in de Indische Archipel en nog lang geen eindrapport had kunnen samenstellen; niet zeker is of dit nieuwe ontwerp ook naar de Republiek is gezonden. De beide kaarten op de bladen 403 en 404 zijn getekend door Dominicus Michaelis Barbier, maar de auteur van de tekst is ongetwijfeld Cornelis Jacob van de Graaff zelf. Vanwege de uitstekende leesbaarheid van dit handschrift zijn deze lange inschriften hier niet getranscribeerd.

(vervolg op pag. 404 / continued on p. 404)

A

Afrekening van het voorfront van de Batterie Amsterdam op den Oostelyke oever aan 't Eylt. Breed van Lode tot de grote Steen, Diameter tot Horizontaly aan de Streetle van het vuur, dat uyt beyde Kanongedaan worden, maakt hoeken Zyde diese Batterij gepresenteert by ongevehrd, dat in eenige proefschooten, zo uyt de Canonbakken, als van het bovenste gedeelte dezer Batterij, en eenige gloeyende Kogels op Ordre van de Hoog Ed: geste Militaire Commissie waar een Brand van aan 't Schip gestoken zyn, op den 24 Augy 1789

De Passer van het groot Werk dat voorgts aan de Heeren Ingenieurs Cadetten, het zelve werd alhier in A. vertoont; en de Swarte Lynen AE. en AC. op Schip de Assistentie geschetsvoon Stant, stroken dan dat het Canon, waar van sprake Is het kort der proef Schooten bleeft, ruym 480. Roeden van het effect dat beschreven moet worden geplaatst Was, als mede dat het wind Compasje der Cadet-Zyde van de Batterije gemaakt is, zo dat de Schooten, die zig van de Kusten van het oost Zuiden willen Cadefferen, alles den winden uyt de Lucht der Canon Kelders, dat is met 20 Stukken, Zonder die van het Bovenste gedeelte der Batterij te Rekenen, genegeerd regthoekig Zullen Kunnen beschooten worden. De rode Lynen de en fg Strecken ingelyks de Streetle die met groot gemak aan het vuur der Canon Kelders kan gegeven worden, zo dat alle objecten die zig Binnen het herzig vaart gestrekt Stipschende verlengde Lynen de en fg Strecken, en Zelfs eenigsints beyde deese Lynen zuyden Canon Kelders niet volkomen Schootsbreed te Geschieten Zyn. De Swarte Lynen hi. kl met en op tonnen aan de Streetle, die aan het gerichte, dat op het boven te gedeelte der Courtine van deze Batterij staat, dan gegeven worden, vermits het Cadet daar midden der Nist Officieren en Barbetts voor de Borstwering Schiet; Zo dat men met het vuur dezer Batterij Zo wel Hoog als Convergent kan agieren, het welk een Cordinal voordeel in een goede Zee Batterij is.

Deese heeft met eene Rokken à 24 Pd. tegt de Canon Kelders en met 6 Stukken à 12 Pd. van de halve Courtine 10 geschooten, en hier by de 3 Kogel Swaarte Bus Polver gebruykt, by het Schieten der Stukken heeft men geen wild genomen, maar beyde Zeeren zyn Redelyk evenwigt gevigt; het effect daar van is voldoende geweest, want van de 20 Schooten die van deese Batterije gedaan Zyn er 11 in't Wrak Zyn gekomen, de andere hoogh hier geschooten, en de overige ongelyk Schooten Zyn mede even over heen Zyn gegaan, het welk lightelyk kan gebeuren dewyle men even min als een proefschoot mag rekenen, om op Zulk eene Distantie Zeepolff regtgesigte Elevatie te vinden, men heeft hier uyt gezien dat het vuur der Laagste Batterie niet te Plongeant was, want als het Wrak te gaat door getroffen is en de overhoogste Kogels verscheyde Verschotten gedaan hebben, ook dan met uyt de vuur lynen Zien, dat het Fluyt vuur niet alleenig Gestaat uyt de drie Stukken die op onder Flaay gestelt Zyn, maar dat men tot Defensie der Stranden of andere liggende Batterijen gemakkelyk de halve Courtine en de Flanq, dat is 20 Stukken Canon, Sonder de Mortieren te Rekenen, kan gebruyken.

Verdeygens heeft men Ses Stukken in de Canon Kelders, en die daar bygen Sonder Scherp geladen, en dezelve te gelyk Ses geschooten, waar uyt gebleken is, dat de Commotie van verscheydene Stukken niet merkelyk groeter is, dan van een enkelt, en dat den rook niet grooter wederstand heeft, maar seer Spoedig verdwynt, Zonwel de niet te minste wind of Beweging in de Lugt was, men heeft uyt deese proeven ook kunnen nagaan hoe seer men zig vergist, wanneer men het gerde effect van't Canon Regtens Streepen met Rooms te 900 Foets Expandt, want indien dit geschied met hoge Kogel Swaarte Buysteer was geladen geweest; zo het men een hoogere Elevatie daar aan Hadde gegeven, by voorbeeld indien men op de Tappen der 6 steken Hadde gepointeert, als dan zouden de Kogels waarschynlyk met goed effect nog eens zoo verre zyn gestooten. Zoo eindelyk wy Sulx alhier op een Deensch Schip gedurende den laatsten Oorlog geexperimenteert hebben, men kan dus met gerustheid Stellen, dat het effect van met bediende 24 Pd. tot op 1000 Foets en daar boven seer gevaarlyk voor Vyandelyke Schepen weezen Zoude, Zynde het andertasten en beproeven daar van verder het bedoelde voorwerp Legt, hoe onverschrokken de Schaatsen worden.

Deeze Batterij is voornamelyk aangelegt om de Ordinaire of gewoone Ankergrond dezer Rhede te kunnen bestryken, en daardoor een Vyand te beletten om het Vlak en Casteel de goede Hoop eenige Considerable naderd daar het Vuur Zyner Oorlogs Schepen die te Kunnen bereyken, men laat met verschuldigde Eerbied aan't verstyfde oordeel der Hoog Ed: geste Heeren Commissarissen over, of men een Vyand vermoedt genoeg Zonder magen Supponeeren, om Sig aan't vuur van Soort gelyke Batterijen te Exponeeren, in de omstandigheden waarin by Sig alhier Zoude bevinden, als van alle hulpe of bevolen Zoude Zyn. Het Zal wegens de ongeschreydsheyd der Stranden van deeze Baay nimmerlig Zyn te doen Remarqueeren. Dat deese Batterij, Zo min als eenige andere op den Westelyken Oever gebouwt, tot voorwerp Zoude kunnen Hebben, om een Landing aan de Oostzyde te beletten.

214. Roeden.

216. Roeden.

214 Roeden.

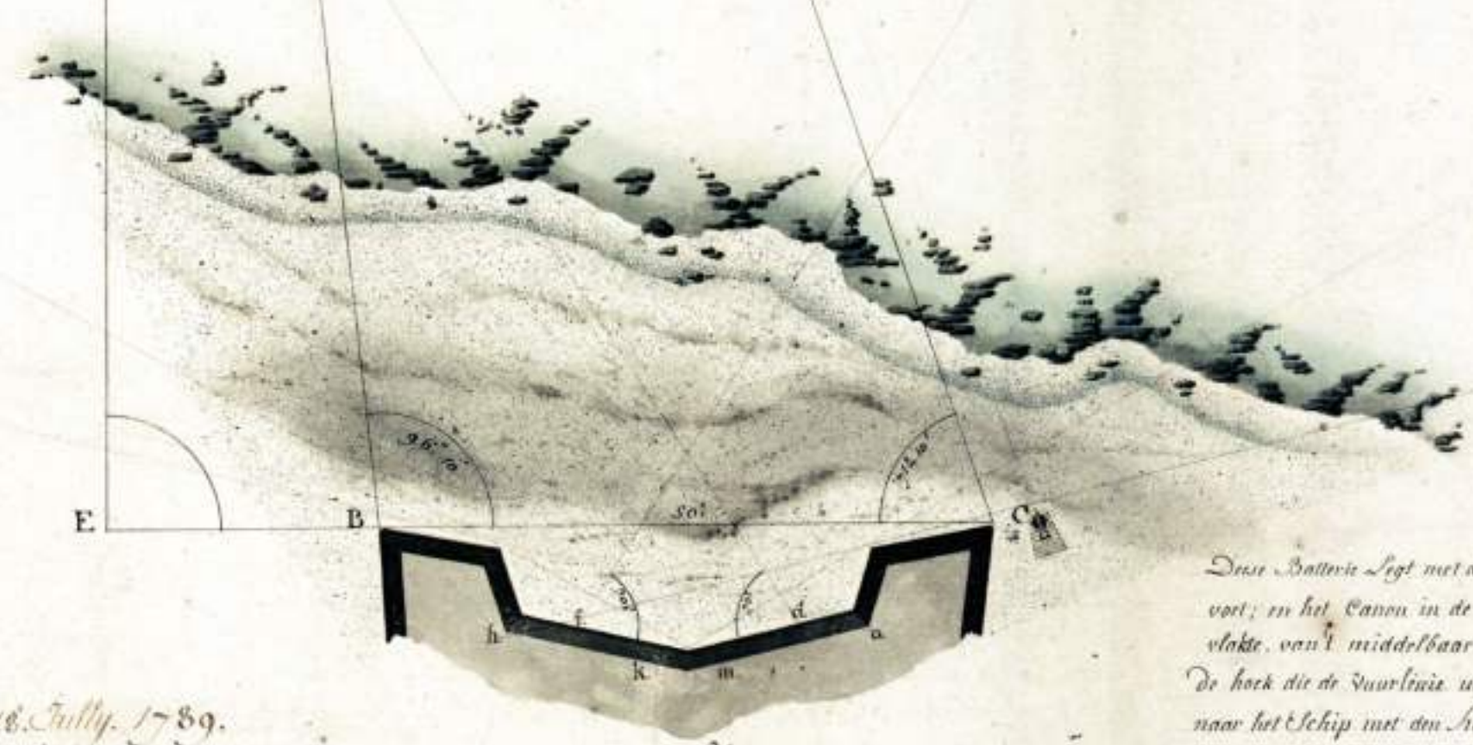

Batterie Amsterdam

Schaal van 80. Roeden.

Deese Batterij Legt met de Kruyn van't Parapet 5' 4" vort; en het Canon in de Kelders 41/2 boven de opperylakte van't middelbaar waater

De hoek die de Vuurlinie uyt de gecasematteerde Batterie naar het Schip met den Horisont of opperylagte der Zee maakt is gelyk aan 5°

De hoek der Vuurlinie van de boovenste Batterie naar het Schip, is gelyk aan 2° 12'.

Cab de goede Hoop den 18. Julij. 1789.

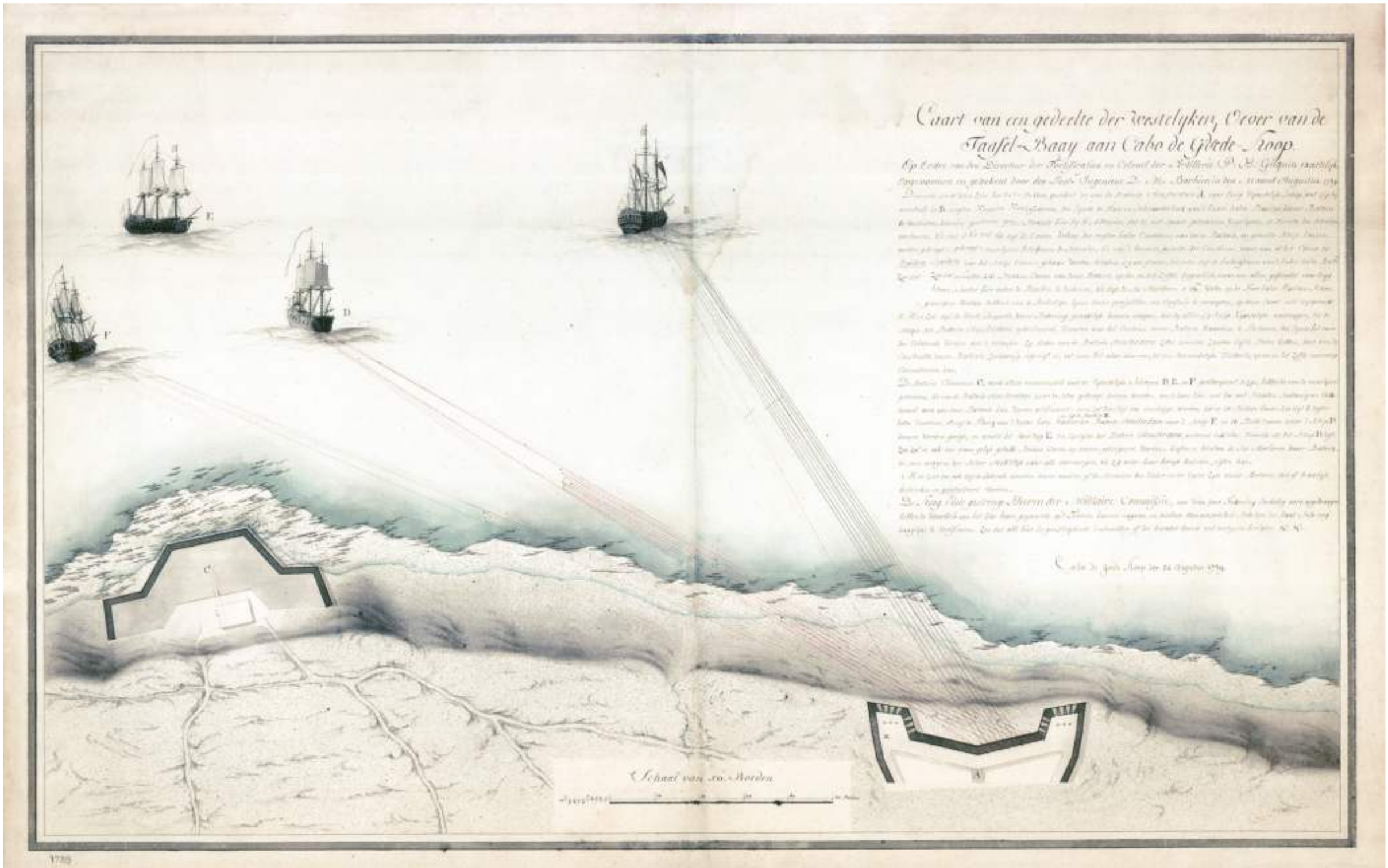
Caart van een gedeelte der westelyken Oever van de Taafel-Baay aan Cabo de Goede-Hoop.
Op Ordre van den Directeur der Fortificatien en Colonel der Artillerie P: H: Gilquin exactelyk Opgenoomen en geteekent door den Lieut.t Ingenieur D: N: Barbier in den Maand Augustus 1789.
Schaal van 200 Roeden
1735

(vervolg van pag. 403 / continued from p. 403)

The Military Commission led by the naval captains Jan Olphert Vaillant and Christiaan Anthonij VerHuell and the lieutentant-colonel Johan Levinus Graevestein, who were sent out in 1789 by the States-General to check on the state of the arrangements for defence in the overseas possessions of the Company, to map them and then to make proposals for improvement, stayed at the Cape on the way out from 4 June to 7 October of that year. Initially only a short break was anticipated there, because after all Van de Graaff had already ordered many maps and plans of military objects to be made in the preceding years and had recently also presented his defence papers. However, the Commission found the local administration in a state of great confusion and was obliged to have a number of extra surveys and copies of maps made, whereby the governor's co-operation in practice left much to be desired. Finally it was four months before Vaillant, VerHuell and Graevestein were able to complete their inspections and report properly. As well as serious deficiencies in Van de Graaff's administration, they identified numerous mistakes in the design and construction of the existing defensive works, some of which had only recently been undertaken. Their criticism applied above all to the brand-new Amsterdam Battery.

The two drawings on sheets 403 and 404, which come from the Pretoria branch of the National Library of South Africa, are in fact refutations by Governor Van de Graaff addressed to the Military Commission on 18 July and 24 August 1789, with which he attempts to defuse the conclusions drawn by Vaillant c.s. regarding the insufficient range and the incomplete field of fire of 'his' Amsterdam Battery. In the highly verbose caption on the map on sheet 403 he alludes to a not very successful experiment on 24 June, when on the orders of the Commission red-hot cannon-balls were fired from Amsterdam at a wreck off the coast. Van de Graaff argues here that if the test had been carried out with only 24-pounders, a different charge of gunpowder and a better adjusted elevation of the guns, one would 'with confidence' be able to state that the effective range of the battery was not 400 but 1000 *toises* (almost 1900 metres), 'and furthermore very dangerous for enemy ships'. The Netherlands National Archives in The Hague possesses a second copy of this map listed with the number 4.TOPO 15.107F, originating from Van de Graaff's private map collection, but without the explanatory text. The map on sheet 404, drawn on the instructions of the director of fortifications P.H. Gilquin, shows a simulated attack on the Amsterdam Battery by four ships, intended to demonstrate that it did indeed have a complete field of fire over the whole coast in front of and to the side of the position. 'The right noble gentlemen of the Military Commission,' as the Governor concludes his venomous commentary, 'to whom this drawing is respectfully presented, have been able to check the truth of what is posed above in the field, and the same presence makes them capable of verifying such on a daily basis, so that all insinuations to the contrary, or reports in bad faith etc. etc.' Nevertheless despite all his bluster Van de Graaff apparently later also had his doubts about the Amsterdam Battery, as can be seen from the project plan for a drastic adjustment on sheet 405 above, where the two pointed bastions are replaced by round bulwarks without blind corners in the field of fire. This was drawn on Van de Graaff's orders by Louis Michel Thibault in 1791, while the Military Commission was still hard at work in the Malay Archipelago and was nowhere near compiling a final report; it is not certain whether this new design was also sent to the Republic. The two maps on sheets 403 and 404 were drawn by Dominicus Michaelis Barbier, but the author of the text is without doubt Cornelis Jacob van de Graaff himself. In view of the excellent legibility of the handwriting these lengthy inscriptions have not been transcribed here.

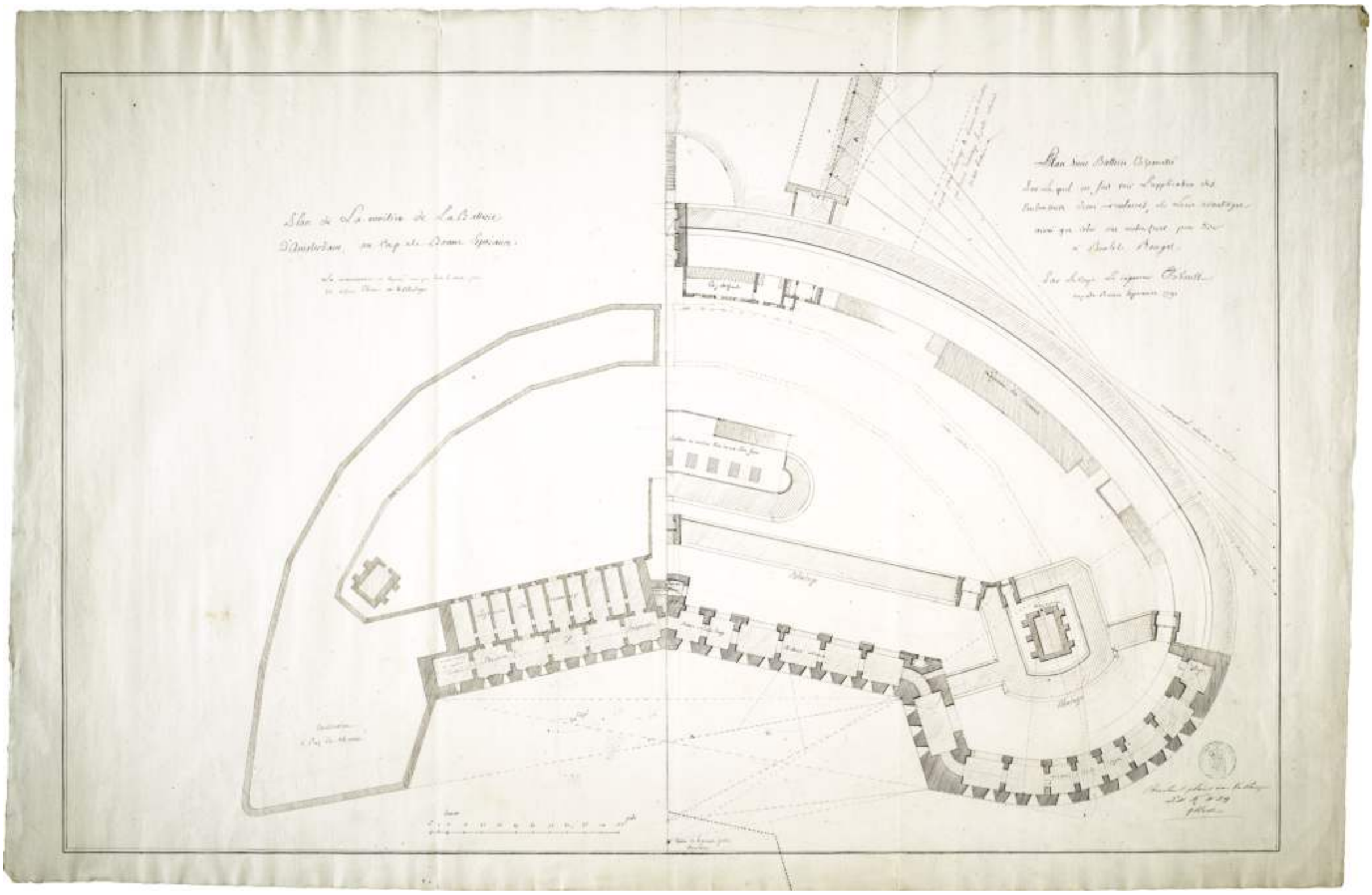

blad / sheet 404:

National Library of South Africa (Pretoria Campus), KS 11212.

Opgenoomen en geteekent door den Lieut:nd Ingenieur D:M: Barbier, Cabo de goede hoop den 24 Augustus 1789. : Surveyed and drawn by the Lieutenant Engineer D.M. Barbier, at the Cape of Good Hope the 24th of August 1789 :

Caart van een gedeelte der westelyken, Oever van de / Taafel-Baay aan Cabo de Goede-Hoop […].

Map of a section of the western, Shore of / Table Bay at the Cape of Good Hope […].

Schaalstok van 50. Roeden = [ca. 1 : 1.190].
Scale-bar of *50. Roeden* = [approximately 1 : 1,190].

1 kaart : ms op papier, 58 x 94,5 cm.
1 map : ms on paper, 58 x 94.5 cm.

Oriëntatie: het noorden is linksboven.
Orientation: north is upper left.

Verklaringen: [boven, midden] een beschrijving, als vervolg van de titel, geen transcriptie.
Explanations: [above, centre] a description, in continuation of the title, not transcribed.

blad / sheet 405:

Nationaal Archief, 15.107.

Par le Capt. Lt. Thibault, Cap de Bonne Esperance 1791: By the Lieutenant-Captain Engineer Thibault, at the Cape of Good Hope 1791 :

Plan de La moitiee de La Batterie / d'Amsterdam, au Cap de Bonne Espérance.

Plan van De helft van De Batterij / Amsterdam, aan Kaap de Goede Hoop.

Plan of One half of the Amsterdam / Battery, at the Cape of Good Hope.

Plan d'une Batterie Cazematée / Par Le quel on fait voir L'application des / Embrasures demi circulaires, et Leur avantage / aussi que celui des embrasures pour tirer / à Boules Rouges.

Plan van een Batterij met Kazematten / Waarmee getoond wordt De toepassing van / halfronde Geschutsopstellingen, en Hun voordeel / evenals dat van de geschutsopstellingen om met / Roodgloeiende Kogels te schieten.

Plan of a Battery with Casemates / Which shows The application of / semi-circular Embrasures, and Their advantage / as well as that of embrasures for firing / Red-hot Cannon balls.

Verklaringen: [linksboven] een aantekening :
Explanations: [upper left] a note :
La maconnerie es Exprimé ainsi que toutes les voutes pas des achures Claires et les Blindages.

De al genoemde ontwerptekening voor een verbetering van de batterij Amsterdam door Louis Michel Thibault uit 1791 op blad 405 bestaat uit twee delen. Links is de bestaande situatie met puntige halfbastions weergegeven, waarvan door de Militaire Commissie terecht was geconstateerd dat deze een deel van het schootsveld onbedekt liet, en rechts de voorgestelde nieuwe opzet met grotere, halfronde bolwerken, waarin bovendien plaats was voor geschut waarmee roodgloeiend verhitte kanonskogels konden worden afgevuurd. Zoals het overgrote deel van Van de Graaffs projectplannen voor de Kaapse defensie is ook dit ontwerp niet uitgevoerd.

The above-mentioned design drawing for an improvement of the Amsterdam Battery by Louis Michel Thibault from 1791 on sheet 405 consists of two parts. On the left we see the existing situation with pointed half-bastions, concerning which the Military Commission had rightly observed that they left part of the field of fire uncovered, and on the right the proposed new arrangement with larger semi-circular bulwarks, in which there was room for guns that could shoot red-hot cannon-balls. Just like the vast majority of Van de Graaff's plans for the defence of the Cape, this design was also not implemented.

Schaalstok van *120 pieds* = [ca. 1 : 290].
Scale-bar of *120 pieds* = [approximately 1 : 290].

1 kaart in 2 delen : ms op papier, 67 x 103 cm.
1 map in 2 parts : ms on paper, 67 x 103 cm.

Oriëntatie: het noorden is rechtsonder.
Orientation: north is lower right.

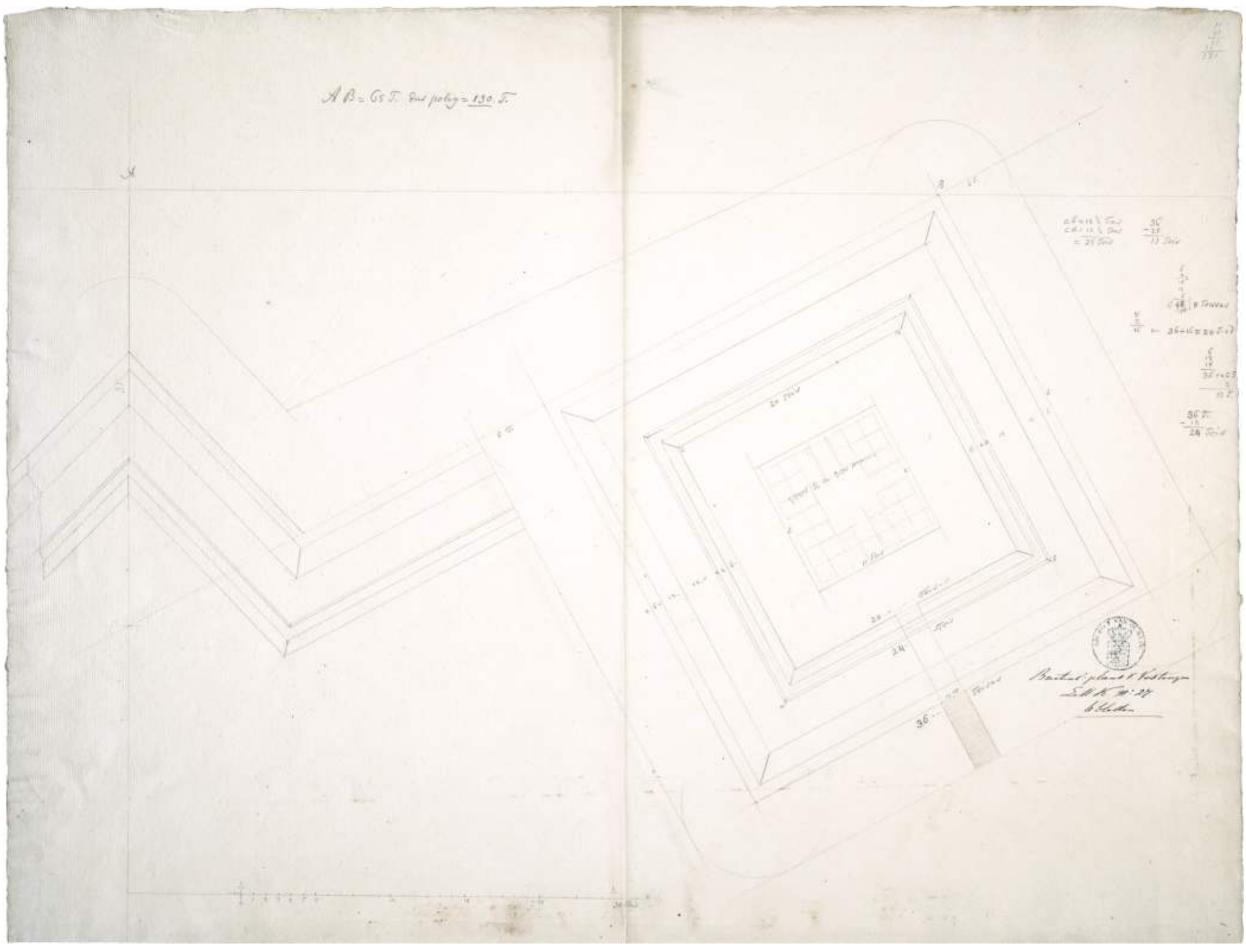
A B = 65 T. Dick polig = 130 T.
A
B
24
36

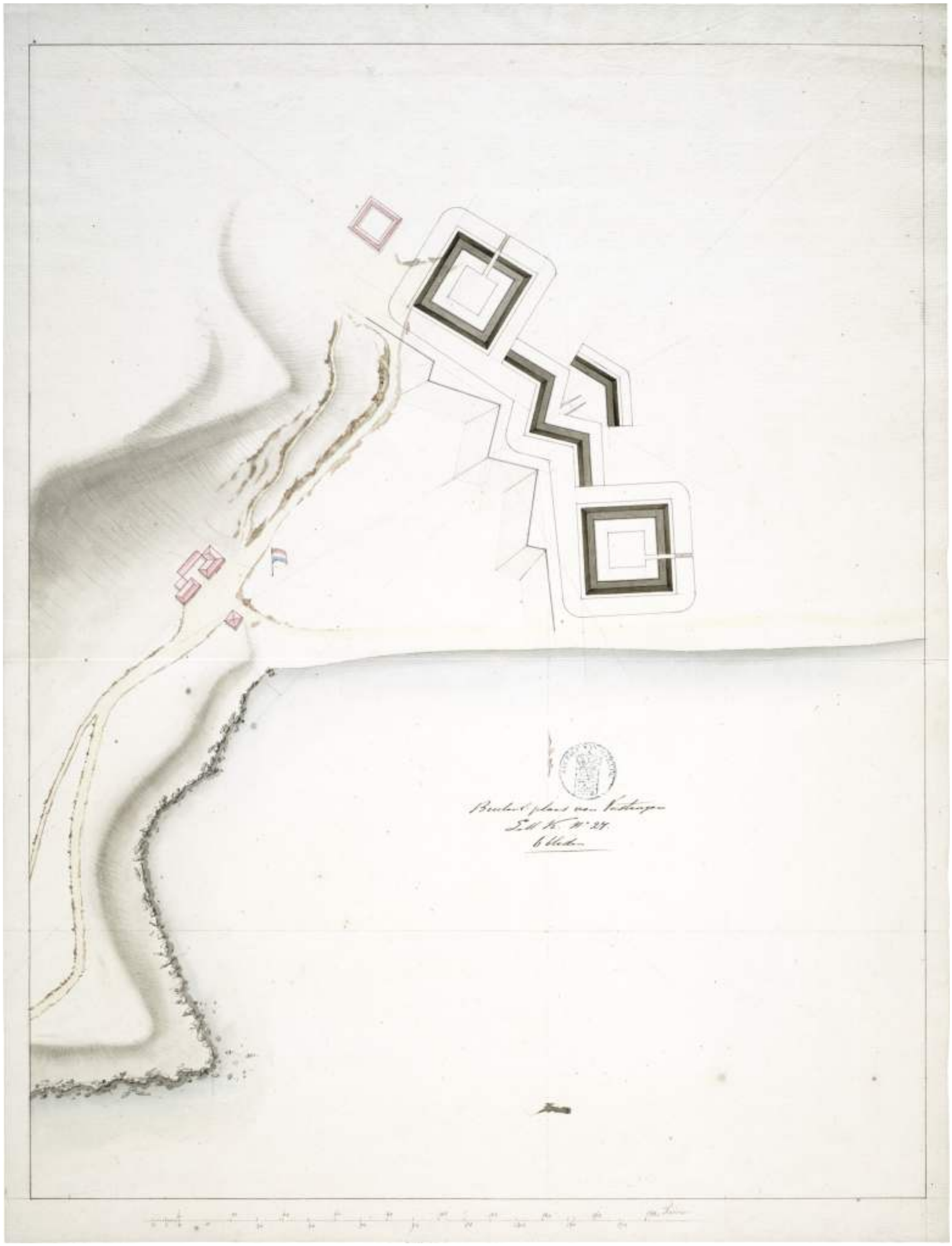

blad 406 boven / sheet 406 above:

Nationaal Archief, 4.TOPO 15.105E.

[Anoniem, ca. 1786] :
[Anonymous, c. 1786] :

[Situatieplan van Muizenberg en directe omgeving].

[Situation plan of Muizenberg and immediate environs].

Schaalstok van *200 Toises* = [ca. 1 : 1.475].
Scale-bar of *200 Toises* = [approximately 1 : 1,475].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 62 x 99 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 62 x 99 cm.

Oriëntatie: het noorden is rechtsboven.
Orientation: north is upper right.

blad 406 onder / sheet 406 below:

Nationaal Archief, 4.TOPO 15.105.

[Dominicus Michaelis Barbier, toegeschreven, ca. 1787] :
[Dominicus Michaelis Barbier, attributed, c. 1787] :

[Projectplan voor een nieuwe versterking bij Muizenberg].

[Project plan for a new fortification at Muizenberg].

Schaalstok van *30 Tois* = [ca. 1 : 285].
Scale-bar of *30 Tois* = [approximately 1 : 285].

1 kaart : ms op papier, 50 x 65 cm.
1 map : ms on paper, 50 x 65 cm.

Oriëntatie: het noorden is rechtsonder.
Orientation: north is lower right.

blad / sheet 407:

Nationaal Archief, 4.TOPO 15.105C.

[Dominicus Michaelis Barbier, toegeschreven, ca. 1787] :
[Dominicus Michaelis Barbier, attributed, c. 1787] :

[Situatieplan en ontwerp voor een nieuwe versterking bij Muizenberg].

[Situation and project plan for a new fortification at Muizenberg].

Schaalstok van *180 Toises* = [ca. 1 : 1.455].
Scale-bar of *180 Toises* = [approximately 1 : 1,455].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 62 x 47 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 62 x 47 cm.

Oriëntatie: het noorden is boven.
Orientation: north is up.

De drie kaarten van de situatie ter plaatse en de voorgestelde versterkingen bij de compagniespost Muizenberg aan de Valsbaai uit 1786-1787 op de bladen 406-407, alle weer uit Cornelis Jacob van de Graaffs particuliere kaartenverzameling, vormen een aanvulling op de drie met hetzelfde onderwerp in Deel V: *Afrika*, bladen 190-191. De situatiekaart op blad 406 boven is een variant door dezelfde anonieme maker van die op blad 190 in *Afrika*, maar bedekt een aanzienlijk groter gebied rondom de post. De strategische ligging van Muizenberg aan de nauwe toegang tussen de Valsbaai en de steile rand van het bergland op het Kaaps Schiereiland komt hier beter tot uitdrukking. Het projectplan op blad 406 onder, vermoedelijk van Dominicus Michaelis Barbier, geeft het meest noordelijke weer van de twee versterkte kampementen in de verdedigingslinie die Van de Graaff in 1786-1787 ontwierp om deze passage af te sluiten. Het algemeen plan voor die linie, met links daarvan nog de oude post, is te zien in de kaart op blad 407, waarschijnlijk eveneens van Barbier; een iets kleinere en meer zuidwaarts gesitueerde variant is afgebeeld op de kaart op blad 191 boven in *Afrika*. Hoewel Van de Graaff een dergelijke nieuwe versterking bij Muizenberg in 1787 al wel liet intekenen op zijn grote topografische kaart van het Kaaps Schiereiland en omgeving op de bladen 164-165 in Deel V: *Afrika*, is deze in werkelijkheid nooit gebouwd, evenmin als zijn andere, veel grotere ontwerp aldaar op blad 191 onder.

The three maps of the situation on the ground and the proposed fortifications at the Company post of Muizenberg on False Bay from 1786-1787 on sheets 406-407, all again from Cornelis Jacob van de Graaff's private collection of maps, form a supplement to the three with the same subject in Volume V: *Africa*, sheets 190-191. The situation map on sheet 406 above is a variant by the same anonymous maker of the one on sheet 190 in *Africa*, but covers a considerably wider area around the post. The strategic location of Muizenberg on the narrow access between False Bay and the steep edge of the mountains on the Cape Peninsula comes out more clearly here. The project plan on sheet 406 below, presumably by Dominicus Michaelis Barbier, shows the more northerly of the two fortified army camps in the line of defence that Van de Graaff designed in 1786-1787 in order to close this passage. The general plan for the line, still with the old post on the left, can be seen on the map on sheet 407, probably also by Barbier; a somewhat smaller and more southerly situated variant is depicted on sheet 191 above in *Africa*. Although Van de Graaff in 1787 already had such a new fortification at Muizenberg drawn on his large topographical map of the Cape Peninsula and surroundings on sheets 164-165 in Volume V: *Africa*, this was in fact never built, any more than his other, much larger design there on sheet 191 below.

blad 408 links / sheet 408 left:

Nationaal Archief, 1.10.45 47 fol. 3V.

[Govert Cnoll, 1710] :

[Het bergje met de warme baden].

[The hill with its hot baths].

Potloodtekening op papier, 31 x 20 cm.
Pencil drawing on paper, 31 x 20 cm.

Op de bladen 296-297 in Deel V: *Afrika* is vrij uitvoerig aandacht besteed aan het bezoek dat de oud-gouverneur van Java's Noord-Oostkust Govert Cnoll in januari en februari 1710 bracht aan de warme bronnen bij het tegenwoordige Caledon, zo'n 120 kilometer ten zuidoosten van Kaapstad. Diens heilzame verblijf van twee weken vestigde toen voorgoed de reputatie van het 'Warme Bad', zoals de plaats in de compagniestijd heette, en gaf de eerste aanzet voor de ontwikkeling van een permanente nederzetting bij het kuuroord. De twee potloodtekeningen uit Cnolls eigen verslag van zijn reis naar het binnenland op blad 408 zijn hier gereproduceerd als aanvulling op zijn afbeelding van de baden op blad 296 in *Afrika*, die daar overigens abusievelijk als pentekening is beschreven. Linksonder ziet men het 'bergje' (C) waar het gezelschap in tenten (D, E) kampeerde in de onmiddellijke nabijheid van de warme bronnen (F), met op de achtergrond de 'Swarte Bergh' (Zwartberg, A) en de tussengelegen vallei (B). De tekening rechtsboven biedt een aanblik van de Hottentots Hollandkloof, voorbij gouverneur Willem Adriaan van der Stels omstreden landgoed Vergelegen, via welke Cnoll met zijn gevolg op weg naar het Warme Bad de Kaapse Vlakte verliet voor zijn verdere tocht door Overberg.

On sheets 296-297 in Volume V: *Africa* considerable attention was devoted to the visit that the former governor of Java's North-East Coast, Govert Cnoll, paid to the hot springs near the present Caledon, about 120 kilometres to the south-east of Cape Town in January and February 1710. His therapeutic visit of two weeks then confirmed for good the reputation of the *Warme Bad* (Hot Bath), as the place was called in the time of the Company, and provided the first impetus for a permanent settlement to develop at the resort. The two pencil drawings from Cnoll's own report of his trip into the interior on sheet 408 are reproduced here as a supplement to his depiction of the baths on sheet 296 in Africa, which there was wrongly described as a pen drawing. At the lower left we see the *bergje* (hill, C) where the party camped in tents (D, E) in the immediate neighbourhood of the hot springs (F), with in the background the *Swarte Bergh* (Zwartberg, A) and the intervening valley (B). The drawing at the top right presents a view of the Hottentots Holland Kloof, past Governor Willem Adriaan van der Stel's disputed estate Vergelegen, through which Cnoll with his retinue left the Cape Flats for their onward journey through Overberg on the way to the *Warme Bad*.

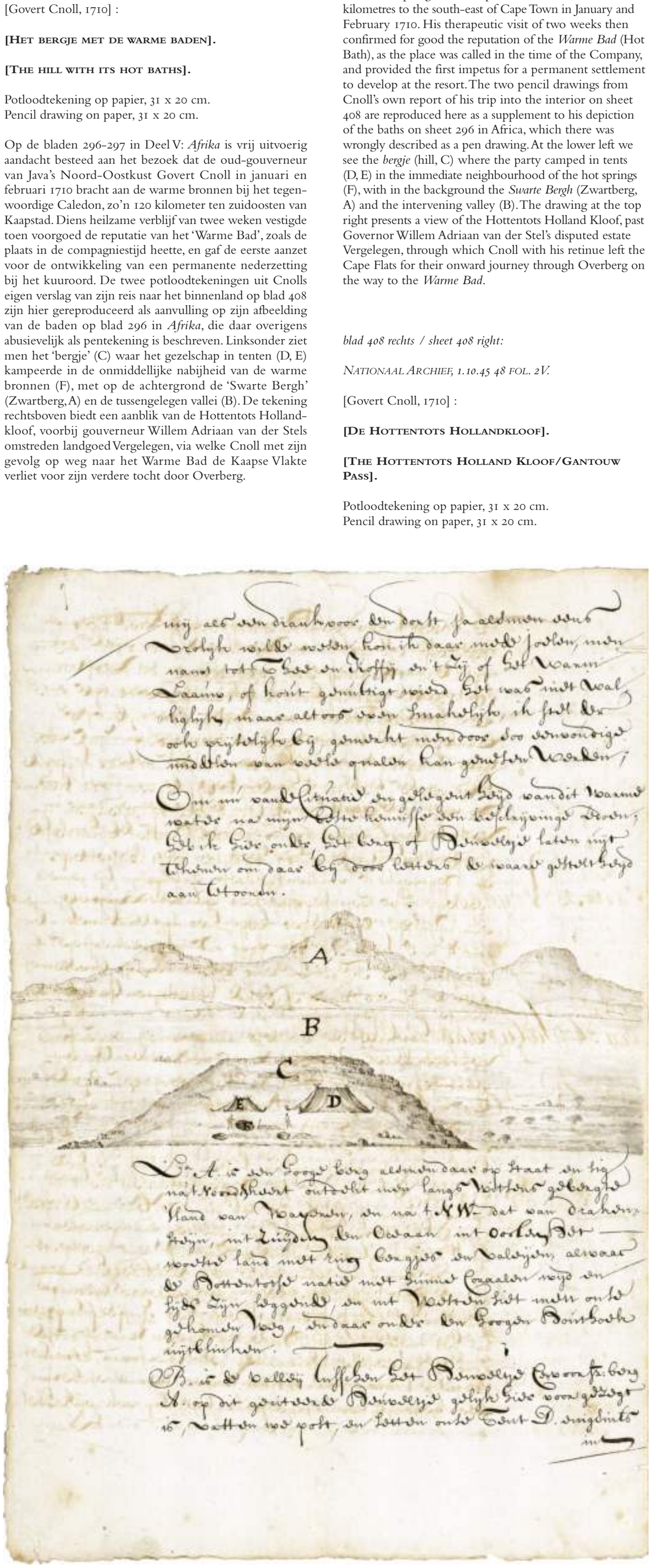

blad 408 rechts / sheet 408 right:

Nationaal Archief, 1.10.45 48 fol. 2V.

[Govert Cnoll, 1710] :

[De Hottentots Hollandkloof].

[The Hottentots Holland Kloof/Gantouw Pass].

Potloodtekening op papier, 31 x 20 cm.
Pencil drawing on paper, 31 x 20 cm.

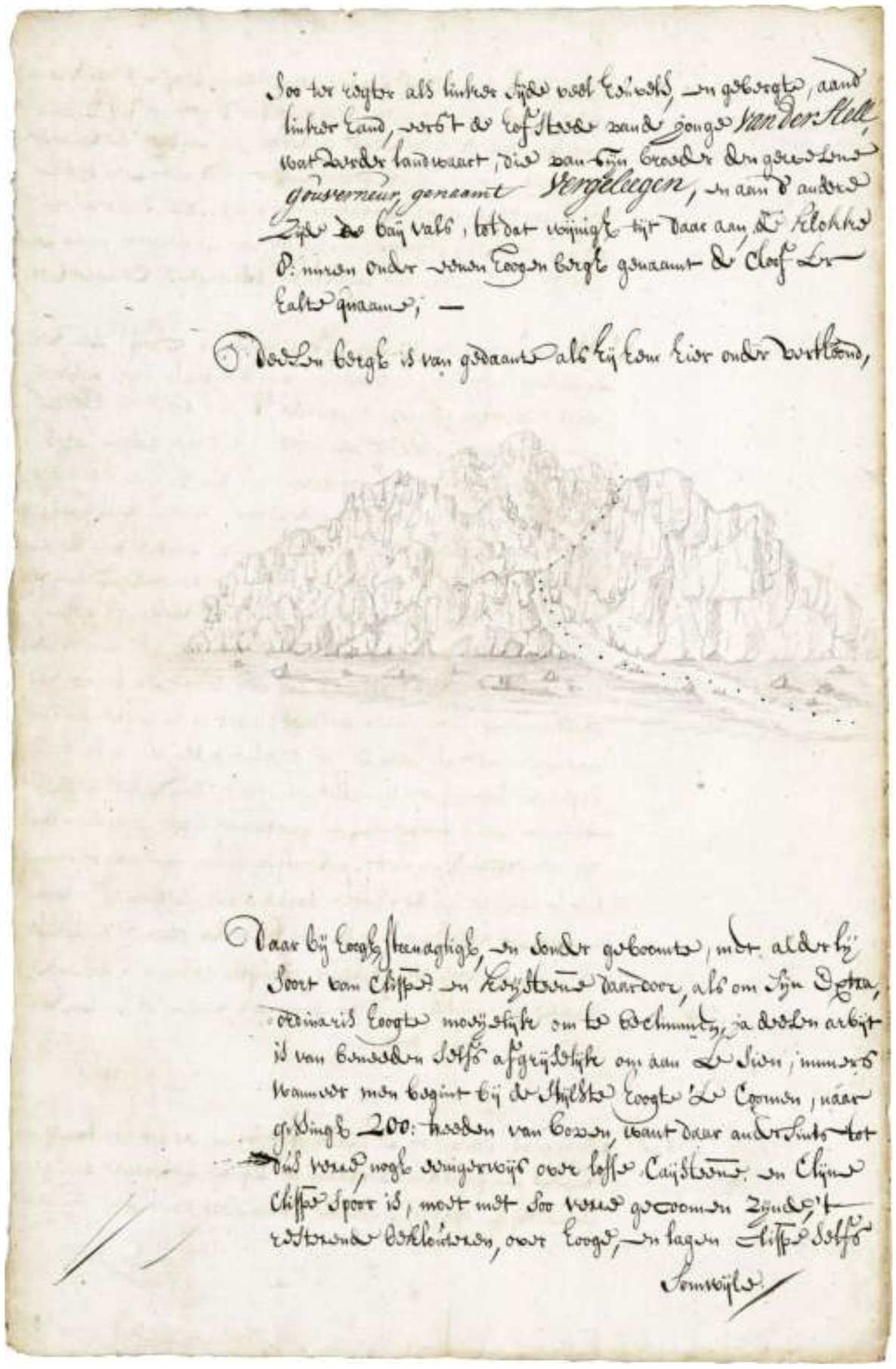

In Deel V: *Afrika* zijn op de bladen 48-49, 154-155 en 282-283 enkele panoramatekeningen gereproduceerd van de lutherse predikant Jan Brandes, die in de periode 1779-1785 aangesteld was geweest in Batavia (zie Deel II: *Java en Madoera*) en op zijn thuisreis in de volgende twee jaar langere tijd in Ceylon (zie Deel IV: *Ceylon*) en de Kaapkolonie verbleef. Brandes was van mei 1786 tot maart 1787 te gast bij de welgestelde lutherse vrijburger Johan(n) Georg Lochner, oorspronkelijk afkomstig uit Mannheim en in 1765 als soldaat aan de Kaap gekomen, op diens boerderij Vergenoegd in de Kaapse Vlakte, zo'n 40 kilometer ten oosten van Kaapstad. Daar maakte hij naast het prachtige wijdse aanzicht van Hottentots Holland en de bergen die de vlakte aan de oostkant begrenzen op de bladen 282-283 onder in *Afrika* nog verscheidene andere aquareltekeningen van het omringende landschap en het leven op Vergenoegd, die hierna ter aanvulling zijn afgebeeld op de bladen 409-411. De beschrijvingen van Brandes' tekeningen in de bijschriften zijn hier in hoofdzaak gebaseerd op gegevens uit de artikelen van Laura J. Mitchell en Robert Ross in Max de Bruijns en Remco Rabens uitmuntende biografie *cum* oeuvre-overzicht van Jan Brandes uit 2004, *The world of Jan Brandes, 1743-1808. Drawings of a Dutch traveller in Batavia, Ceylon and Southern Africa*.

In Volume V: *Africa* on sheets 48-49, 154-155 and 282-283 several panoramic drawings have been reproduced, made by the Lutheran clergyman Jan Brandes, who had been appointed in Batavia in the period 1779-1785 (see Volume II: *Java and Madura*) and on his way home in the next two years spent some time in Ceylon (see Volume IV: *Ceylon*) and the Cape Colony. From May 1786 to March 1787 Brandes was a guest of the well-off Lutheran free burgher Johan(n) Georg Lochner, who was originally from Mannheim and had arrived at the Cape as a soldier in 1765, at his farm Vergenoegd in the Cape Flats, about 40 kilometres to the east of Cape Town. As well as the splendid broad view of Hottentots Holland and the mountains that border the plain on the eastern side shown on sheets 282-283 below in Africa, he made various other water-colours there of the surrounding landscape and life on Vergenoegd, which are presented here on sheets 409-411 by way of addition. In the main the descriptions of Brandes's drawings in the captions here are based on the articles by Laura J. Mitchell and Robert Ross in Max de Bruijn's and Remco Raben's excellent biography cum oeuvre-survey of Jan Brandes from 2004, *The world of Jan Brandes, 1743-1808. Drawings of a Dutch traveller in Batavia, Ceylon and Southern Africa*.

blad 409 midden / sheet 409 centre:

Rijksmuseum Amsterdam, NG-1985-7-2-77.

[Jan Brandes], geteekend den 24 Sept. 1786 :
[Jan Brandes], drawn the 24th of September 1786.

De Plaats van de Heer Lochner geleegen van de Caap agt uuren, na hottentots holland, alwaar ik gelogeerd heb neegen maanden lang van Maji 1786 tot maartii 1787.

The Farm of Mr. Lochner located eigh hours from the Cape, towards Hottentots Holland, where I lodged for nine months from Maij 1786 to March 1787.

[potloodschets / sketch in pencil]

Pad na overberg / de kloof.
Path to Overberg / the gorge.

Aquareltekening en potloodschets op papier, gekleurd, 19,5 x 31 cm.
Water-colour drawing and sketch in pencil on paper, coloured, 19.5 x 31 cm.

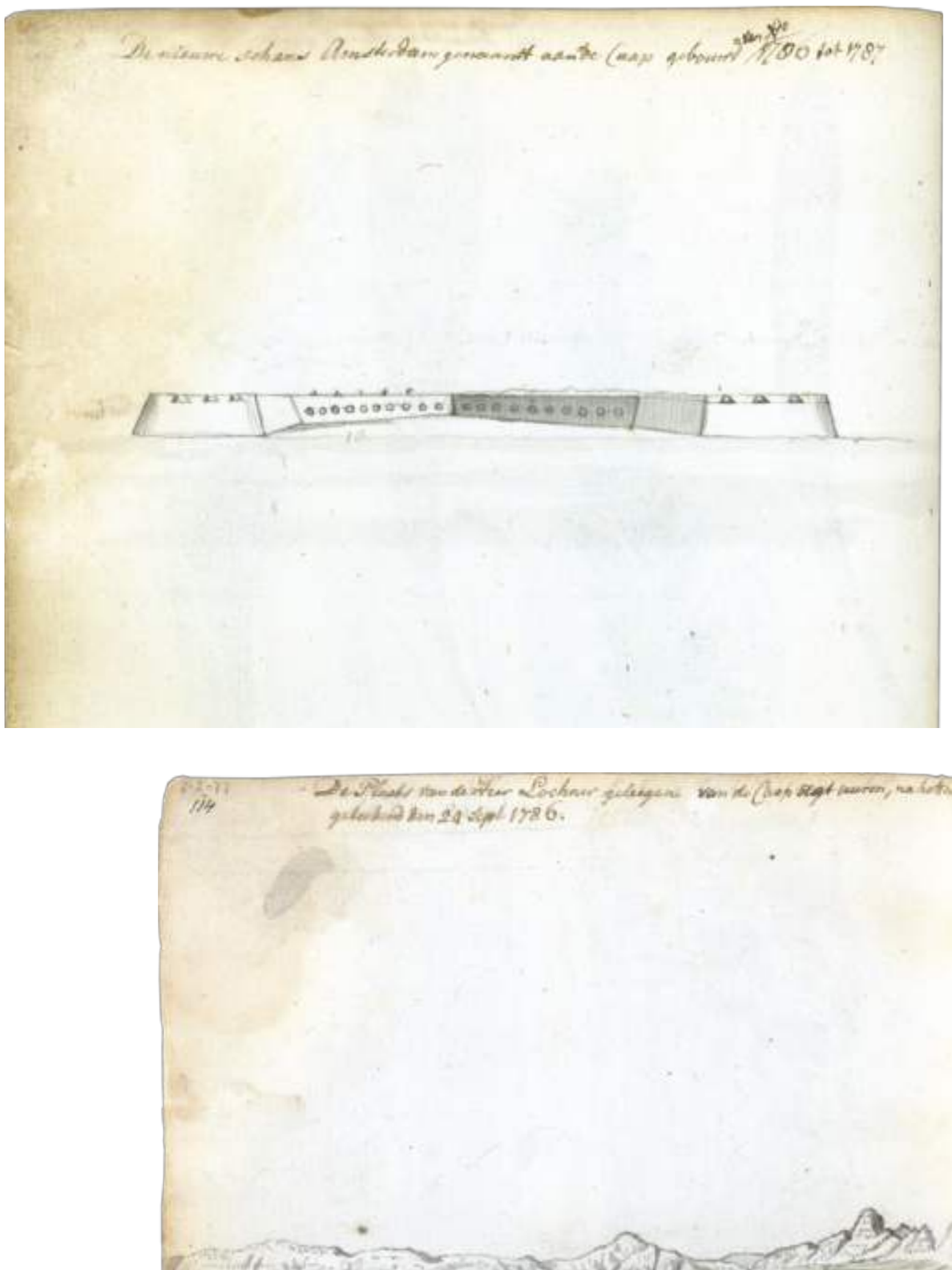

blad 409 boven / sheet 409 above:

Rijksmuseum Amsterdam, NG-1985-7-2-29.

[Jan Brandes, 1787] :

De nieuwe schans Amsterdam genaamt aan de Caap gebouwd van Ao 1780 tot 1787.

The new redoubt at the Cape called Amsterdam built from Anno 1780 to 1787.

Pentekening op papier, 19,5 x 15,5 cm.
Pen drawing on paper, 19.5 x 15.5 cm.

Als inleiding op de serie Kaapse tekeningen van Jan Brandes is op blad 409 boven een dagboekschetsje van de nieuwe kustbatterij Amsterdam ten noordwesten van Kaapstad afgebeeld, waarvan de voltooiing in 1787 net tijdens Brandes' verblijf viel. De aanblik is vanaf de zeezijde; het tekeningetje werd gemaakt vanaf het compagniesschip *Zeepaard*, enkele dagen voor zijn definitieve vertrek naar de Republiek op 15 maart 1787. De batterij Amsterdam is in dezelfde vorm te zien geheel rechts op Brandes' panorama van de Tafelbaai op de bladen 154-155 onder in Deel V: *Afrika*.

As an introduction to the series of drawings at the Cape by Jan Brandes, on sheet 409 above there is a diary sketch of the new coastal battery of Amsterdam to the north-west of Cape Town, the completion of which in 1787 fell just within the time of Brandes's stay. The view is from the seaward side, and the drawing was made on the Company ship *Zeepaard*, a few days before his final departure for the Republic on 15 March 1787. The Amsterdam Battery can be seen in the same form on the far right in Brandes's panorama of Table Bay on sheets 154-155 below in Volume V: *Africa*.

blad 409 onder / sheet 409 below:

Rijksmuseum Amsterdam, NG-1985-7-2-118.

[Jan Brandes], geteekend 20 […] 1786 :
[Jan Brandes], drawn the 20th of […] 1786 :

De Tafel en duyvelsberg van agteren te zien met de Zuyd ooste wolken bedekt en omgeeven, hetwelke alle namiddagen geschied. / Zynde deze bergen voor de middag zonder wolken klaar te zien.

Table Mountain and Devil's Peak as seen from the rear [when] covered and wrapped in clouds from the South-East, which happens every afternoon. / These mountains can be clearly seen without clouds before noon.

Aquareltekening op papier, gekleurd, 15,5 x 19,5 cm.
Water-colour drawing on paper, coloured, 15.5 x 19.5 cm.

De aquareltekening op blad 409 midden toont een gezicht op de ook tegenwoordig nog bestaande 'plaats' Vergenoegd in oostelijke richting, met op de achtergrond de Hottentots Hollandbergen. Het hierboven genoemde grote panorama van Hottentots Holland in dezelfde richting op de bladen 282-283 in *Afrika* tekende Brandes vanaf de achterzijde van dit huis. In die afbeelding is ook het potloodschetsje van het 'pad na overberg' terug te vinden, dus de Hottentots Hollandkloof. In zijn tekening op blad 409 onder kijkt Brandes vanaf Vergenoegd in tegengestelde richting, naar het westen, op de bergen aan de noordzijde van het Kaaps Schiereiland, die ook weer zijn te herkennen in het panorama zonder wolken op de bladen 410-411 boven.

The water-colour on sheet 409 centre shows a view of the *plaats* (*plaas*, farm) Vergenoegd, which still exists, looking in an easterly direction, with the Hottentots Holland mountains in the background. Brandes drew the large panorama of Hottentots Holland in the same direction on sheets 282-283 in *Africa* from the rear of this house. In that picture we can also find the little pencil sketch of the *pad na overberg* (path to Overberg), that is, the Hottentots Holland Kloof. In his drawing on sheet 409 below Brandes is looking from Vergenoegd in the opposite direction, to the west, toward the mountains on the northern side of the Cape Peninsula, which can also be recognized in the panorama without clouds on sheets 410-411 above.

blad 410 midden links / sheet 410 centre left:

Rijksmuseum Amsterdam, NG-1985-7-2-76.

[Jan Brandes], ritat den 8 Febr 1806 :
[Jan Brandes], drawn the 8th of February 1806 :

Kiörning och plöjning i cabo de Goede hop.

Rijden en ploegen aan Kaap de Goede Hoop.

Riding and ploughing at the Cape of Good Hope.

Aquareltekening op papier, gekleurd,
15,5 x 19,5 cm.
Water-colour drawing on paper, coloured,
15.5 x 19.5 cm.

blad 410 midden rechts / sheet 410 centre right:

Rijksmuseum Amsterdam, NG-1985-7-2-19.

[Jan Brandes, ca. / c. 1805] :

Dessa 70 häster blifva hem kiörd af en pas karlar til häst från deras betes ställe tilat trampa eller tryska utsäden / som ärförut i ordning rund omterin tryske flo lagt, bredewit skulet eller sädes bon.

Deze 70 paarden worden door een paar man van de plaats waar zij grazen naar huis gedreven om het graan te trappelen of te dorsen / dat tevoren uitgelegd is op de dorsvloer, de schuur bij de graanopslag.

These 70 horses are being driven home by a few men from the place where they graze, so as to trample out or thresh the grain / which has previously been laid out on the threshing floor, the barn near the grain store.

Aquareltekening op papier, gekleurd,
19,5 x 15,5 cm.
Water-colour drawing on paper, coloured,
19.5 x 15.5 cm.

blad 410 onder / sheet 410 below:

Particuliere collectie / Private collection.

[Jan Brandes, 1786] :

Hottentot met een hoed op, witte kousen en veldschoe / nen en kralen om zyn middel, anders was hy geheel / nakend, met een stokje in zyn hand, met wollig / haair, en wynig bruin verwig van huid, zo / lang als gemeenlyk de witte menschen zyn.

Khoi wearing a hat, white stockings and field shoes / and beads around his waist, otherwise he was stark / naked, with a small staff in his hand, woolly hair, and light-brown skin, as / tall as white people commonly are.

Aquareltekening op papier, gekleurd,
19 x 15 cm.
Water-colour drawing on paper, coloured,
19 x 15 cm.

Tijdens zijn lange verblijf op Vergenoegd tekende Jan Brandes verschillende aspecten van het boerenbedrijf op de plaats, dat klaarblijkelijk zijn bijzondere belangstelling had. De hofstede bestond al sinds 1696 en omvatte in 1782, toen Johan Lochner eigenaar werd, een veestapel van een 50-tal runderen en twintig paarden en een bescheiden areaal aan akkerland, waarop voornamelijk tarwe werd verbouwd. Ten tijde van Brandes' bezoek had Lochner de veehouderij al weten uit te breiden tot 300 schapen, 74 runderen en 56 paarden, terwijl zijn akkerland in vergelijking met zijn voorganger intussen het vijfvoudige aan tarwe produceerde. Die laatste had de boerderij gaande gehouden met de hulp van tien slaven, maar Lochner werkte uitsluitend met vrije landarbeiders en had daartoe steeds enkele tientallen Khoi in dienst. Op de tekening op de bladen 410-411 boven zien we rechts twee Khoi als veehoeders op Vergenoegd, in het midden rijden vermoedelijk Lochner zelf en een bediende, en links passeert een span van het Kaapse vervoermiddel bij uitstek voor de lange afstand in de compagniestijd, de ossewagen. Midden links op blad 410 laat Brandes zien dat ossen verder gebruikt werden als trekdieren bij het ploegen en rechts heeft hij de paardenkudde van Vergenoegd getekend; deze beide dagboekafbeeldingen maakte hij pas zo'n twintig jaar later, toen hij als eigenaar van een landgoed in Zweden woonde. Zoals blijkt uit de tekening op blad 410 onder trok ook de merkwaardige uitdossing van de Khoi in de omgeving van de boerderij zijn aandacht; de boven de kalkoenen afgebeelde man met een opvallend lichte huid en lange gestalte ging volgens hem gekleed in veldschoenen, witte kniekousen, een hoed en een kralenband en was voor het overige 'geheel nakend'.

During his long stay at Vergenoegd, Jan Brandes drew various aspects of the farming activities on the land, which apparently he had a special interest in. The farm had existed since 1696 and in 1782, when Johan Lochner became the owner, consisted of about 50 cattle and 20 horses as well as a modest area of arable fields where mainly wheat was grown. At the time of Brandes's visit Lochner had managed to expand the livestock to 300 sheep, 74 cattle and 56 horses, while in comparison with his predecessor the fields now produced five times as much wheat. The previous owner had kept the farm going with the help of ten slaves, but Lochner worked only with free agricultural labourers and for this always had several dozen Khoi in his service. In the drawing on sheets 410-411 above, we see on the right two Khoi as herdsmen at Vergenoegd, in the centre ride presumably Lochner himself and a servant, and on the left an ox-cart, the main means of transport for long distances at the Cape in the time of the Company, is passing by. In the centre left on sheet 410 Brandes shows that oxen were also used as draught animals for ploughing, and on the right he has drawn the horses of Vergenoegd; he only made these two pictures from his diary about twenty years later, when he was living in Sweden as owner of a country estate. As can be seen from the drawing on sheet 410 below, the remarkable attire of the Khoi in the vicinity of the farm also attracted his attention; the man depicted above the turkeys with the strikingly pale skin and tall figure was, he says, clad in field-shoes, white socks, a hat and a string of beads, and for the rest was 'stark naked'.

blad 410-411 boven / sheet 410-411 above:

Particuliere collectie / Private collection.

[Jan Brandes], getekend den 8 junij 1786 :
[Jan Brandes], drawn the 8th of June 1786 :

De tafelberg & duivelsberg van de zeyde en de leeuwenstaart in't verschiet / te zien van de hofstade Vergenoegd toebehoorende aan de heer Lochner / omtrent 8 of 9 uuren gaans van de Caap na het hottentots holland op een groote vlakte.

Table Mountain and Devil's Peak from the side with the Lion's Rump in the distance / as seen from the estate Vergenoegd, the property of Mr. Lochner / about 8 or 9 hours by foot from the Cape towards Hottentots Holland on a wide plain.

Aquareltekening op papier, gekleurd, 19 x 53 cm.
Water-colour drawing on paper, coloured, 19 x 53 cm.

blad 411 midden / sheet 411 centre:

Rijksmuseum Amsterdam, NG-1985-7-2-117.

[Jan Brandes, 1786] :

Gezigt van het wagthuysje by de kloof waardoor men van hottentots holland na ooverberg komt.

View of the guard's house at the gorge through which one goes from Hottentots Holland to Overberg.

Aquareltekening op papier, gekleurd, 15,5 x 46,5 cm.
Water-colour drawing on paper, coloured, 15.5 x 46.5 cm.

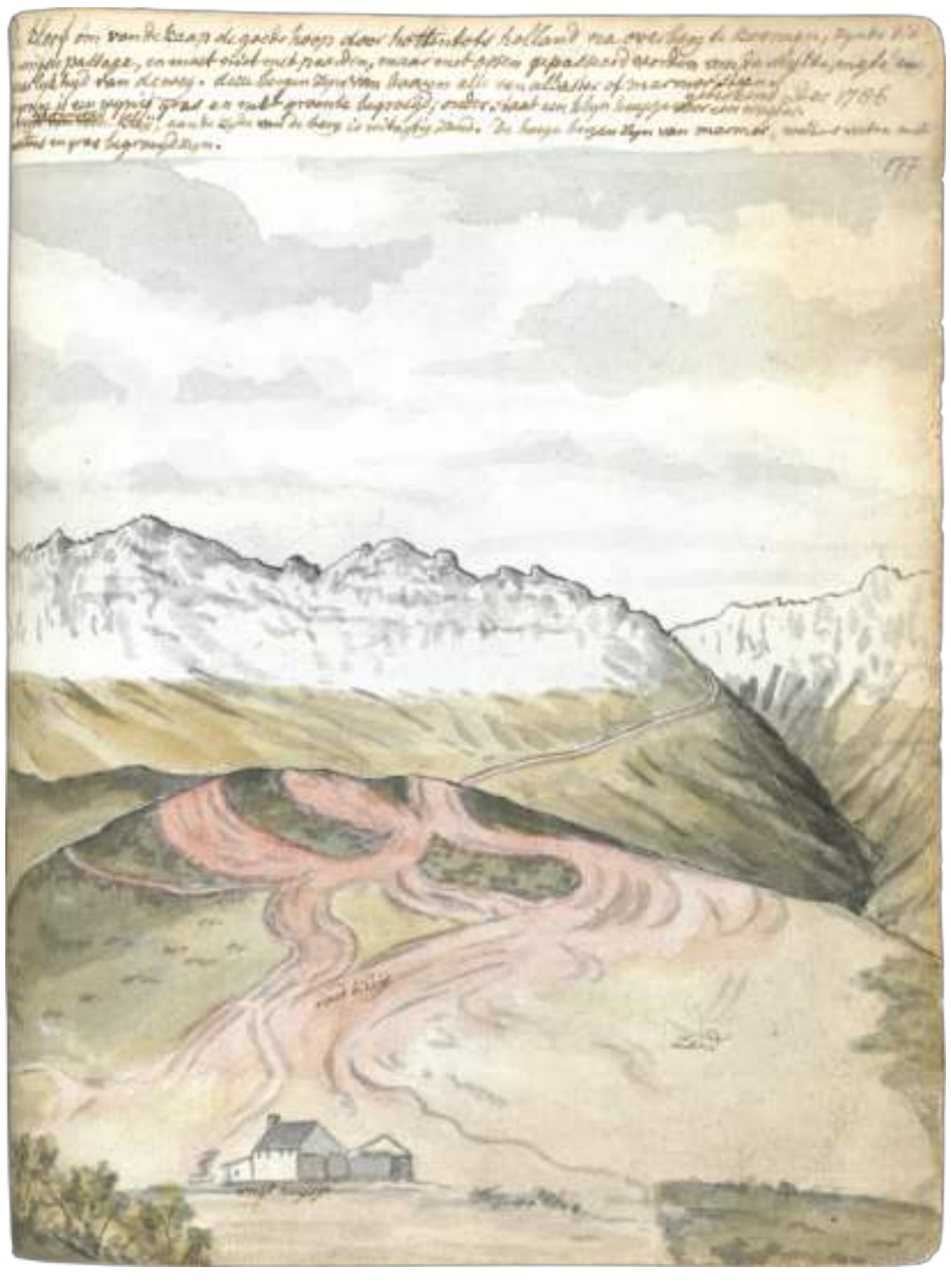

blad 411 onder / sheet 411 below:

Rijksmuseum Amsterdam, NG-1985-7-2-116.

[Jan Brandes], geteekend Dec 1786 :
[Jan Brandes], drawn December 1786 :

De kloof om van de kaap de goede hoop door hottentots holland na overberg te komen [...].

The gorge by which to go from the Cape of Good Hope through Hottentots Holland to Overberg [...].

Aquareltekening op papier, gekleurd, 19,5 x 15,5 cm.
Water-colour drawing on paper, coloured, 19.5 x 15.5 cm.

Verklaringen: [boven] een beschrijving, als vervolg van de titel :
Explanations: [above] a description, in continuation of the title :

Zynde dit de eenigste passage, en moet niet met paarden, maar met ossen gepasseerd worden om de stylte, engte en / gevaarlykhyd van de weg. deze bergen zyn van booven alle van albaster of marmorsteen. / het groene is een wynig gras en met groente begroeijd; onder staat een klyn huysje voor een wagter. / de weg by het huysje is van roode kley, aan de zyde van de berg is witagtig zand. de hooge bergen zyn van marmor, welkers voeten met / groentens en gras begroeyd zyn.

Als afsluiting van deze serie zijn op blad 411 midden en onder Jan Brandes' twee dagboektekeningen van de Hottentots Hollandkloof gereproduceerd, die hij klaarblijkelijk maakte naar aanleiding van een uitstapje naar de pas in december 1786. Zoals hij in zijn beschrijving aangeeft, was de passage in zijn tijd vanwege de steile opgang en de nauwe, gladde pasweg nog ongeschikt voor wagens met paarden; alleen met ossen kon men langs deze route in Overberg komen. Het wachthuisje aan de voet van de pas diende mede als tolplaats; na 1795 was hier ook een herberg gevestigd. De moeilijk leesbare en hier niet getranscribeerde neventitels van het panorama op blad 411 midden maken melding van de hoogste top van het pad naar Overberg (midden) en het vervolg van het pad door de kloof (rechts).

To conclude this series, on sheet 411 centre and below there are reproductions of Jan Brandes's two diary drawings of the Hottentotts Holland Kloof, which he apparently made on the occasion of an excursion to the pass in December 1786. As he says in his description, in his time the passage was still unsuitable for wagons with horses because of the steep climb and the narrow, slippery pass road; it was only possible to take this route into Overberg with oxen. The little watch house also served as a toll; after 1795 an inn was set up here as well. The barely legible additional titles of the panorama view on sheet 411 centre, which are not transcribed here, describe the highest point in the path to Overberg (centre) and the continuation of the path through the gorge (right).